

PASSIIVASUORGGÁDUSAT HANS ASLAK GUTTORM TEAVSTTAIN

Sámegeiela
pro gradu -dutkamuš
Oulu universitehta
Giellagas-instituhtas
14. 12. 2010
Inga Guttorm

SISDOALLU

1. LÁIDEHUS	3
1.1. Barggu duogáš	3
1.2. Dutkanfáddá ja ulbmilat	4
1.3. Dutkanmateriála	5
2. PASSIIVA GIELLAOAHPPATEORIIJAIN	6
2.1. Passiiva-doahpaga boahtimuša birra	6
2.2. Passiivva dutkama sadji dálá gielladiehtagis	7
2.2.1. Generatiiva-transformašuvdna giellaoahppa	7
2.2.2. Passiiva eará teoriijaid govvádusain	9
2.2.3. ”Leago suomagielas passiiva”	10
2.3. Sáme giela passiivva guorahallamat	12
2.3.1. Áramus giellaoahpaid passiiva	12
2.3.2. Friissa giellaoahppa ja dan passiiva	16
2.3.3. Friissa sátnegirjji passiiva	20
2.3.4. Passiiva Nielsena giellaoahpas ja sátnegirjjis	21
2.4. Passiivva meroštallamat	24
2.4.1. Vuoddomeroštallamat	24
2.4.2. Bajiduvvon ja bajitkehtes passiiva	25
2.4.3. Sammallahti meroštallan ja passiivatiippat	26
3. SÁMEGIELA PASSIIVASUORGGÁDUSAT	30
3.1. Giellaoahpalaš suorggideapmi	30
3.2. Kontrolla, rollat ja daid nuppástusat	31
3.3. Passiivasuorggádusat	35
3.3.1. Intentionála passiivavearbbat	36
3.3.2. Impersonála passiivavearbbat	39
3.3.3. Adversatiiva passiivavearbbat	40
3.3.4. Permissiiva passiivavearbbat	44
3.3.5. Automatiiva passiivavearbbat	47
3.3.5.1. Dilálašvuodaid ja suorggádusaid šlájaid birra	49
3.3.5.2. Vuoddivearbbaid suorggidanjoavkkut	51

3.3.5.3. Oktilaš- ja ii-oktilašvuoda birra	56
4. PASSIIVVA GUORAHALLAN DUTKANMATERIÁLAS	59
4.1. Guorahallanvuohki	59
4.2 Passiivasuorggádusaid albmoneapmi	62
4.3. Passiivasuorggádusaid subjeavttat syntávssalaččat	65
4.4. Passiivasuorggádusat semantihkalaččat ja diskurssa ektui	71
4.4.1. Automatiiva passiiva <i>-o(j)-áicanvearbbat</i>	73
4.4.2. Automatiiva passiiva <i>-o(j)-, -(a)s-</i> ja <i>-(aš)uvva-</i> vearbbat	78
4.4.3. Adversatiiva passiivavearbbat	93
4.4.4. Intentionála passiivavearbbat	97
4.4.5. Impersonála passiivasuorggádusat	101
4.4.6. Permissiiva passiivasuorggádusat	103
5. LOAHPAHUS	105
GÁLDUT	110

OANÁDUSAT:

GO = *Golgadeamen*

GS = *Gohccán spálli*

IE = *Iešnjárgga šiljut*

RÁ = *Rádjajohtin*

1. LÁIDEHUS

1.1. Barggu duogáš

Sámegiela passiivva birra lea unnán čállojuvvon dan ektui man dábálaš dat lea sihke sámegiela čállin- ja hállangielas. Soaittáhagas välljejuvvon áviissas (Ávvir 2009/145, okt. 16 A3-siiddu) gávdnen 31 passiivadáhpádusa, eanetlohkun *-(oj)uvvo(j)-suorggádusat*, juobe ođas man juohke dadjosis lea passiiva: – – *filbma ”– –” ii leat vuos **bid-djojuvvon** eret kino čájálmasain. Mannan vahkus **čájehuvvui** filbma – – . Festivála **lágiduvvui** viđat háve – – . Filbma lea **filbmejuvvon** – – .* (Ávvir 2009/145:6). Passiivva geavahus mediain ii gal álo čuovo giellaoahpaid (omd. Nielsen 1926, Nickel 1990 ja Sammallahti 2005) govvádusaid, omd. dihttojit ageanttat maid omd. Nickel (1990: 227) boares Biibbaljorgalusas váldon ovdamearkkain ”Jesus dolvojuvvui meahccái **vuoinŋas**” namuha skandinavisman, omd. *Artihkal lea čállon Pressenytt bokte* [pro *Artihkkala lea čállán Pressenytt*] (Ávvir 2009/145:11). Passiiva maid geavahuvvo dárogiela málle mielde dárbašmeahttumit – sámegiela árbevieru mielde boastut, omd. *Leat bures ráhkkanuuvvon* [pro *ráhkkanan*] *olbmot geat bohtet* – – (Gustavsen 2009), vrd. dárog. *De er godt forberedte mennesker som kommer, mas forberedte* lea transitiivavearbba (Farbregd ja Kämäräinen 2000 [1996]) passiivva partisihpa perfeakta, muhto nu mo transitiiva vearbain dáhpáhuvvá maiddái intransitiiva vearbain, om. – – *eretfárrejuvvon* [pro *eretfárren, dárog. utflyttede*] *sápmelaččain leat seamma vuoigatvuođat*. (Sámeradio 31.8.2009 dii. 17.15). Radiogiela ovdamearkkat *Balahuvvo borgat* ja *Muitaluuvvo Deanus...* leat datge árvvoštallojuvvon norvagsman ja spiehkkaš árbevirolaš giellavugiin *ballet borgat* ja *Deanus muitalit...* (Čoardde Mávdne 1984:10).

Dábálaš jáhkku orru leamen, ahte passiiva ii gula árbevirolaččat sámegillii, omd. Wikipedia siidduin (Davvisámegiella 2009) čállojuvvo: ”Davvisámegielas lea maid passiiva, muhto dat ii leat árbevirolaččat leamaš aktiivalaš [sic! aktiivvalaš] anus.” Sámegiela passiivva (d.l. earenoamážit *-(oj)uvvo(j)-suorggádusaid*) liigegeavaheames lea ávžžuhuvvon várrugasvuhtii (Čállinrávagirji 2003: 84). Dán lágan ávžžuhus ii guoskka dušše sámegielat čálliid, dasgo aktiiva adno dihto dáhpáhusain beaktileabbo dadjanvuohkin (gč. omd. <http://uwp.aas.duke.edu/wstudio>).

Vaikke passiivva álket dálá(ge) gielas sáhtta állanit norvagismii, de dan árbevirolaš geavahus orru lean leamaš oalle stádis (earret *-(oj)uvvo(j)*-suorggádusaid ageantta ja seamma vearbakategoriija sojahusa) – maiddá semantihkalaččat – áibbas sáme giela boarraseamos 1700-logu álgogeaže giellaoahpaid rájes, dego buvttán ovdan dán pro gradu -barggu logus 2.3.1.

1.2. Dutkanfáddá ja ulbmilat

Juos jurddaša giellagáhttema oktan ulbmilin sealluhit giela albmabuktima dan muddui čavddisin, ahte olbmot ain boahnteáiggisge gulahallet gaskaneaset oktasaš gielladovddu veagas, de passiivva hearkivuohta duobbanit árbevirolaš gielas dahká dan dehálaš dutkanfáddán. Lean čielggadan 1) passiiva saji ja 2) syntávssalaš funkšuvnnaid deavsttas ja 3) earenoamážit passiivasuorggádusaid semantihka vai boadášin diehtit vuoddoáššiid sáme giela passiivva albmoneamis.

Dasgo dát pro gradu -bargu lea vuosttaš, mii lea mu dieđu mielde čállojuvvon sáme giela passiivvas, lean guorahallan dan boahtimuša sáme giela dutkamii (lohku 2.1). Teorijaoasi duogážin lea ilbman Sammallahti (2005: 60–69) girji ”Láidehus sáme giela cealkkaoahpa dutkamii”, mas sáme giela passiivadáhpáhusat leat juhkkon sierra kategoriijaide fokuspartisipánttaid semantihkalaš rollaid vuodul; lea árvideamis, ahte dáinna lágiin ieš guhtege passiivasuorggádus geavahuvvo dihtolágan semantihkalaš dilálašvuodas ja tekstuála birrasis.

Sammallahti lea gávnnahan sáme giela passiivva vuoddoeaktun dan, ahte vuoddo-vearbba subjeakta galgá leat DAHKKI dahje VÁSIHEADDJI semantihkalaš rollas. Dasgo dán dieđu olis lea vuogas motiveret bargon teorijaduogáža välljema, muitalan dás oanehaččat eará gielaid impersonála passiivva dutkamušain moadde ovdamearka: Passiiva birra čállon girjjálašvuodas suokkardallojuvvojit dávjá vearbbat maid ii sáhte passiviseret, muhto omd. Perlmutter (1978: 162–163, 185) ii leat fuopmášan mii lea oktasaš daidda vearbbaide, muhto lea gártan válddahallat sierra intransitiiva (”unaccusative”) vearbajoavkkuid main ii sáhte ráhkadit impersonála passiivva, daid siste om. hámi, sturrodaga jna. govvideaddji vearbbat, eksisteansavearbbat, duratiivat jna. – Sáme giela dáfos lea čielggas ahte buot Perlmutter (id.) logahallan vuoddo-

vearbbain váilu DAHKKI- dahje VÁSIHEADDJisubjeakta. Dáinna lágiin Sammallahti (2005: 60–69) teorijja maid orošii čilgemin, manin Manninena ja Nelsona (Manninen & Nelson 2004: 231) suokkaradallan ovdamearkka su. *Minua harmittaa* (akt.) ii sáhte passiviseret, om. su. **Minut/minua harmitettiin* (Manninen & Nelson 2004: 231). Lea maid čielggas, ahte gielaide gaskkas leat erohusat das makkár vearbaid sáhtta geavahit passiivvas, om. eaŋ. *Ikea is owned by a "charitable foundation"* (boingboing 2009), vrd. sá. **Ikea oamastuvvo* ja dá. *Naturressursene skal eies av folket* (Arbeiderpartiet 2002), vrd. sá. **luondduresurssat galget oamastuvvot*. Oainnán ahte Sammallahti (2005) lahkonanvuohki addá bargoneavvuid sierralágan passiivasuorggádusaid čielggadeapmái goittot sámegielas.

Earret ahte dán pro gradu -barggu vuodđun lea Sammallahti (2005 ja 2007) govvádus davvisámegielas, lean maiddái atnán su govvádusaid terminologijja; guorahallamis adnon ođđasut tearpmain lea gáldolistu álgologus 4.4. Lean atnán soames jorgalusloana eaŋgalasgielat deavsttas, muhto dat leat bures áddemis Sammallahti (id.) terminologijja vuodul, (omd. jorgalusloanat *bajiduvvon* dahje *bajitkeahtes passiiva*, vrd. Sammallahti [2007: 14] tearpmat *bajidan-sihkkun-* ja *bajidan-njeaidinpassiiva*).

1.3. Dutkanmateriála

Guorahallama dutkanmateriála lean čoaggán Hans Aslak Guttorm girjiin *Golgadeamen* (1982), *Iešnjárgga šiljut* (1986), *Rádjajohtin* (1986) ja *Gohccán spálli* (2007 [1941]), main guovttis leat smávvarománat, okta noveallačoakkáldat ja okta mas noveallaid lassin lea muhtun dikta. Girjjit leat čállojuvvon ovdal 2. máilmmesoadi ja daid sáhtta danin atnit autenttalaš davvisámegiellan nu mo dat (lea) hállojuvvo(n) Deanuleagis. Deavsttaide gullet dialogat, luonddu- ja olmmošgovvádusat, mitalusat jna. Girjji dialogat leat lunddolaš giellavuogi mielde, masa čujuhit ee. hállangielas dábalaš iešguđegelágan partihkkalat. Girječálli giella lea girjji doaimmahettiin bisuhuvvon dakkárin go dat lea leamaš mánusa čállinmuttus álgogeahčen 1930-logu gitta 1940-logu álgui.

2. PASSIIVA GIELLAOAHPPATEORIJAIN

2.1. Passiivadoahpaga boahtimuša birra

Tearbma ”passiiva” lea giellaoahpalaš váldoluohká tearbma nuppi giellaoahpalaš váldoluohká, aktiivva, vuostebeallin. Tearbma ”passiiva” lea jorgalus Dionysios Thrax (1. jahkečuodis o.Kr. [Arens 1969: 21]) greikká giela giellaoahpa tearpmas ’páthos’, mii lea latiinna giela jorgalustearpma ’passivum’ bokte bohtán dálá gie-laide (Andersen 1994: 37). Liikkáge dološ greikkágielas (dego IE vuodđogielasge) ii lean sierra morfologalaš kategoriija passiivii (id., Conrad 2003: 4; George 2005: 9), muhto dat lei intransitiiva konstrukšuvdna, mas vearbba doaibma čuzii subjektii (Andersen 1994: 69). Passiiva mearkkašumi attii aktiivva dahje gaskaluohká (eng. middle) vearbasojahus, gaskaluohkká fas ii lean aktiiva iige albma láhkai passiivage (Conrad 2003: 3, 5). Ná cealkaga mearkkašumi dulkon bázi konteavstta vehkii, omd. ”*De go ledje gorgnjen bures čorgejuvvon lávgunlihtiide sii a) basadedje, b) buhtásmuvve, c) basse guimmiideaset, c) bassojuvvojedje*” (Homeros Ilias, gč. Andersen 1994: 28, jorg. eaŋgalasgielas IG), main jorgalus *b)* lahkona gaskaluohká mearkkašumi.

Sihke passiivvas ja gaskaluohkás doaibma čuoheá subjektii, passiivvas vearba duddjo subjektii nu olu go beare vejolaš, gaskaluohkás unnit. Passiiva mearkkašupmi duddjo maiddá syntáksii objeavtta bajidemiin go fas gaskaluohkká bisuha cealkkaráhkadusa. (George 2005: 6). Oblikvakasusiin almmuhuvvon ageanttalaš passiiva lea álket dulkomis omd. eaŋgalasgillii (mas lea ageanttalaš passiiva) passiivaráhkadus-san (Conrad 2003: 2). Muđui vearbba dulkojupmi govddoda transitiiva passiiva ja intransitiiva aktiivva mearkkašumi gaskkas, dego vearba *égeiretai* (mas lea gaskaluohká geažus) sáhtta dulkohit Conrad ovdanbuktin cealkaga (dás dušše jorgalus) juogo ”The boy is awakened (e.g. by noises outside his bedroom or by rays of sunlight streaming throug his window” dahje ”The boy wakes up” (Conrad 2003: 3).

Humanismma áigge almmustuvvan eatnat gielaid giellaoahpaid čilgehusaid vuodđun lei latiinna giellaoahppa, mii fas čuovui Thrax giellaoahpa (Arens 1969: 63–64). Dáinna lágiin jorgalustearbma ”passivum” šattai vuodđun dasa, mo passiiva define-

rejuvvui dálá gielain, goittot gitta 1800-logu loahpageahčai. Definišuvnnat eai goittotge heiven bures juo odđagáš giellaáddejupmái, ja dát dagahii seahkánumi go dálá gielaid passiiva gulai áibbas eará kategoriijai go dološ gielain. (Andersen 1994: 2.)

2.2. Passiiva dutkama sadji dálá gielladiehtagis

Passiiva lea váldu gielladieđalaš čilgehusain ovdanbuktojuvvon aktiivva vuostebeallin, detransitivitehta olis (Givón 2001b: 91). Čuovvovaččas čilgen veaháš váldočuogáid passiivva dutkama teoriijasurggiin, mat leat leamašan guovddázis synkronalaš passiivadutkamušas dan maŋŋá go cealkkaoahppa oažžugodii eanet saji gielladiehtagis. Sammallahti passiivagovvadásaid (2005 ja 2007) guorahalan dárkileappot maŋjeleappos go čálán sámegiela birra.

2.2.1. Generatiivatransformašuvdnagiellaoahppa

1900-logu gielladiehtagis cealkkaoahppa oažžugodii eanet saji ja dat ođasmuvai go Noam Chomsky vuodđudii jagis 1957 ng. generatiiva teoriija girjjistis ”Syntactic Structures”, mas passiiva oaččui earenoamáš saji go teoriija guovddáš doaba ’transformašuvdnanjuolggadus’ adnui passiiva cealkagiid govvideamis (Lyons 1970a: 25, 1970b: 121). (Generatiiva)transformašuvdnagiellaoahppa bisui oalle oktilažžan gitta 1960-logu loahpageahčai (Perlmutter & Soames 1979: xii). Passiivva govvideapmi leamaš ain maŋŋáge dan teoriijasurggiid stuorámuš hástalusain (Siewierska 1984: 5).

Aktiiva ja passiiva cealkagiid govvideamis dán giellaoahppaoainnus dehálaš doaba lea ’váimmuscealkka’. Lyons’a mielde omd. Harris (1957) oinnii váimmuscealkagiid unna jovkkožin ja daid derivašuvnnat ledje eatnat. Váimmuscealkka lei omd. *John ate the apple*, mas sáhtii deriveret eará cealkagiid, omd. *The apple was eaten by John*. (Lyons 1970a: 25.) Chomsky (1976 [1957]: 45, 141) fas oaivvildii, ahte cealkagat eai deriverejuvvo eará cealkagiin ja oktage cealkka ii genererejuvvo (dahje ”ráhkaduvvo” Chomsky [1965: 8–9]) almmá opererekeahhtá muhtin transformašuvdnanjuolggadusain.

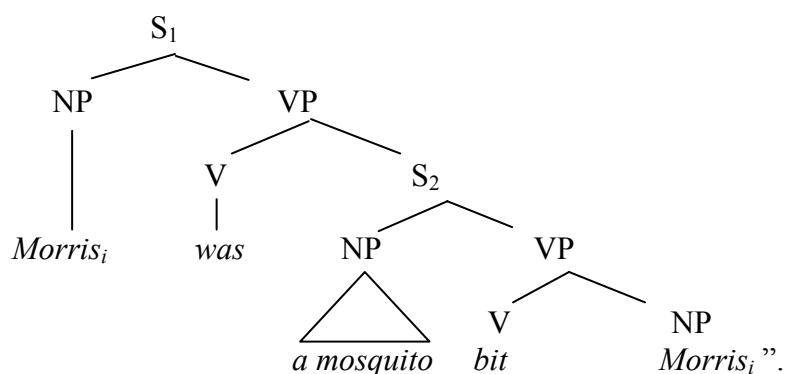
Chomsky transformašuvdnanjuolggadus ovttageardán passiivacealkaga deriveremis almmuha vuos passiivacealkaga giellaoahpalaš cealkaga hámis: ”NP₁ – Aux – V – NP₂” ja de symbolaráiddu ”NP₂ – Aux + *be* + *en* – V – *by* + NP₁” (Chomsky 1976 [1957]: 42–43), mas ”NP₁ – Aux – V – NP₂” lea passiivacealkka nominálagihpuid NP₁ ja NP₂ odđasisordnemiid ja lasáhusaid *be*, *en* ja *by* maŋŋá.

Vulobeale diagrátma lea Perlmutter ja Soames govvádus, mas transformašuvdnanjuolggadus lea geavahuvvon ovttageardán passiiva vuoddocealkaga deriveremii:

”Cealkka

(1) *Morris was bitten by a mosquito.*

– – lea deriverejuvvon ráhkadusas, mas cealkaga (1) gierasubjeakta lea [cealkaga S₂ objeavtta lassin; lasáhus IG] maiddá vuodumuš (”underlying”) subjeakta. – –

(Perlmutter & Soames 1979: 202–203.)

Diagrátmas leat guokte cealkaga: 1) *Morris was* ja 2) *a mosquito bit Morris*. ”Passiivatransformašuvdna, mii heivehuvvo S₂-biirii, ráhkada objeavttas subjeavtta, bidjá eret boares subjeavtta ja dahká das preposišuvnna *by* objeavtta (”object”) ja bidjá vearbba partisihpa perfeaktahápmái” (id.).

Generatiivagiellaoahppa lea ožžon olu kritihka teoriijan ee. mánggageardásaš formalismla dihtii (omd. Givón 1979: 1–3, Sammallahti 2005: 8–18) ja eahpádusaid dan nanusvuoda ektui govvidit passiivva (omd. Givón 1979: 20–21, 30, 2001b: 172–173). Lea maid láitojuvvon dat go passiiva cealkaga deriverengáldun šaddá aktiiva cealkka ja go aktiiva-passiiva cealkkabárra adnojuvvon synonymalažžan (omd. Lyons 1970b: 123; Siewierska 1984: 255–258; Langacker 2002: 127, 139; Shore 1986: 66–

67) ja go dan govvenvuohki lea čadnojuvvon germánalaš gielaide, dego eaŋgalasgilli (Sammallahti 2005: 15–16; Shore 1986: 70).

2.2.2. Passiiva eará teoriijaid govvádusain

Passiivagovvadásaid oktan kritearan lea dat, mo govvádus oaidná aktiivacealkaga objeavtta bajideami passiivacealkaga subjeaktan dahje aktiivacealkaga subjeavtta vuolideami. Omd. Keenan lea atnán vuodđopassiivva (basic passive) ovdamearkan cealkaga *John was slapped*, mas váilu ageanta ja man transitiiva vuodđovearba almuha doaimma, man subjeaktan lea dahkki (Keenan 1985: 247). Keenana čuovvola Givón (2001b: 125–127), guhte dadjá čuožáhaga bajideami topihkkii ageantta vuolideami čuovvumuššan, dego maiddá Sammallahti (2007: 104), gean passiivameroštallamis dat, mo aktiivacealkaga subjeavtta vástta láhtte passiivacealkagis lea passiivva áidna kriteara go son namuha nominatiiva-akkusatiivagielaide passiivva vearbategoriijan, ”mii bidjá doaimma gáldu (dábálaččat dahkki) syntávssalaččat sekundára sadjái (omd. *Máhtte borahalai beatnagii*) dahje jávkada dan ollásit (*Dalle gal čuoiggaduvvui*)”. Dát dulkojuvpmi ii goittot soađa dan vuostá go omd. Givóna mielde ageanta lea hárvve dárkilit almmuhuvvon máilmmi gielaide passiivva oktavuodas (Givón 2001b: 126).

Passiiva čatnasa maid transitivitehta doahpagii. Shibatani čállá váldoluohkáid (omd. aktiivva ja passiivva) konseptuála vuoddu leat olbmo kognitiiva áddejumis (vearbba almmuhan) doaimmaid hárrái: mo doaimmat čuožžilit, mo dat ovdánit ja mo dat nohket. Guorahallama vuodđun sus leat semantihkalaš transitivitehta paramehterat Hopper ja Thompson artihkkalis ”Transitivity in grammar and discourse” (mii lea muhtunlágan vuodđočáluš semantihkalaš transitivitehta birra). (Shibatani 2006: 219–220; Hopper & Thompson 1980: 252.) Transitivitehta ja passiiva leat olu guorahallojuvvon giellatypologalaš ja gielalaš universálaid dutkamis (Siewierska 1984: 23). Lea čájehuvvon, ahte máilmmi gielaide passiivvaid ráhkadusaid ja funkšuvnnaid siste leat oalle máŋggašláii čovdosat (omd. Shibatani 2006: 263).

Passiiva pragmáhtalas bealli boahdá oidnosii diskurssa oktavuodas. Foley ja Van Valin oaidniba passiiva ja aktiiva cealkaga erohusa perspektiivvas. Guovddázis lea dalle

objeavtta bajideapmi topihkkan ja nuppe dáfos aktiivacealkaga subjeavtta jávkadeapmi. (Foley ja Van Valin 1985: 282). Aktiiva- ja passiivacealkaga mearkkašumi ovttadoallevažuohta ii leatge áibbas dievaslaš. Om. 1 ja 2:

(1) *Máhtte borai guoli.*

(2) *Guolli borrojuvvui.*

Aktiiva cealkka (1) muitala Máhte birra juogo ahte a) dat lei aiddo Máhte gii borai guoli, ahte b) son namalassii borai (iige vuovdán) dan dahje ahte c) son borai guoli, iige omd. bierggu. Passiiva cealkka (2) fas muitala guoli birra, mii dasa dáhpáhuvai. Cealkka (2) maid gáibida, ahte guolli lea leamaš diskurssas ovdan juo ovdal. Intentionála passiivacealkagis (2) dahkki sihkkojuvvo dasgo das lea vuollegis diskursarelevánsa, dego Shibatani (2006: 261) čoahkkáigeasášii. Passiivva birra diskurssas ja passiivva topikalisašuvnna birra leat čállán omd. Givón (1979: 57–5, 185–206, 2001a: 198–200, 2001b: 125), Siewierska (1984: 217–238), Foley & Van Valin (1985: 299–335) ja Shibatani (2006: 245–261).

2.2.3. ”Leago suomagielas passiiva”

Suomagiela passiiva lea ožžon olu fuopmášumi earenoamášvuodaidis geažil. Shore (1986) lea guorahallan suomagiela passiivva dutkamušas ”Onko suomessa passiivia”. Son juohká suomagiela passiivvaid hállan- ja čállingiela passiivvaide (1986: 25) (muhto gávnnahe maŋŋá, ahte suomagielas ii leat passiiva, muhto indefinihtta [Shore 1986: 76]). Hállangiela passiiva (3) lea vearbaálgošaš ja adno dávjá gohččumiin ja ávžžuhusain go fas čállingiela passiiva (4) sulastahtá eaŋgalasgiela ageanttahis passiivva dainna go objekta boahá vearbba ovddabeallai (Shore 1986: 25–28), om. 3 ja 4:

(3) *Lähdetään syömään.*

(4) *Talo rakennettiin viikossa.* (Kieli ja sen kielipit 1994: 166).

Suomagiela passiiva lea meroštallojuvvon impersonála passiivan (mas ii leat subjeakta). Dan vearba ii daga sojahusas earu persovnnaid mielde iige dan aktiivavástaga čuozáhat (omd. *talo*) doaimma passiiva cealkagis subjeaktan go vearba ii dainna kongruere. Suomagiela impersonála passiivva ii maiddái sáhte meroštallat transitivi-tehta vuodul, iige das leat ageanta. (Siewierska 1984: 99.) Sammallahti (2007: 106)

oainnu mielde suomagielas lea indefinihtta passiiva mii boahdá oktii nuortalašgiela indefinihtta passiivvain (omd. *kuol' poorât* 'guoli borret, guolli borrojuvvo'). Samallahti čujuha indefinihtta passiivva meroštallamis dasa go a) aktiivacealkaga nominatiivalahtus ii leat vástta passiivacealkagis, b) aktiivacealkaga vejolaš akkusatiivalahtu vásttan lea akkusatiivalahttu ja c) vearbba sojahus lea earenoamáš indefinihtta (dahjege impersonála) persovdnahámis (Samallahti 2007: 106).

Shore mielde suomagielas ii leat passiiva "go mihkkege universála meroštallamiid ii dasa heive". Son oaivvilda, ahte suomagielas ii leat atnu passiivii go "suomagiela sátnortnet bálvala cealkaga tematihka" (Shore 1986: 76). Eará dutkitge go Samallahti leat navdán suomagillii passiivva, omd. Kittilä (2000: 305) mielas Shore mettii passiivva meroštallangažaldagaid dihtii. Suomagiela dálá váldugiellaoahpa (ISK 2004: 1254) juohká suomagiela passiivva guovtti váldojoavkui: 1) ovttapersovnnat passiiva ja 2) mánggapersovnnat passiivaráhkadusat. Ovttapersovnnat passiivva finihttavearbbas lea dušše okta vejolaš persovdnahápmi (ISK id.), vrd. *Talo/Talot rakennettiin viikossa*. Mánggapersovnnat passiivva sáhttá ráhkadit dušše transitiivavearbbain, ja dan subjeakta (mii livččii vástideaddji aktiivacealkagis objektan) kongruere cealkaga finihttavearbbain, om. *Asiat hoituvat, Asia on hyvin hoidettu*. (ISK 2004: 1254, 1270).

Suomagiela passiiva lea lohkkuojuvvon omd. Foley & Van Valin (1985: 331–332) guorahallamiin passiivatiipii 'backgrounding' (= dahkki sirdojuvvo ollásit eret cealkaga váibmosis dahje 'bajitkehtes passiiva' [Kittilä 2000: 298]). Cealkagis (4) passiivacealkaga "áidna fokuspartisipánta lea doaimma dahje dili jovssus iige gáldu" dego Samallahti (2007: 104) passiivameroštallan gáibida, muhto dán seamma meroštallama mielde cealkka (3) ii leat passiiva, dasgo doaimma gáldu galggašii leat passiiva cealkagis sekundára sajis. Cealkaga (3) semantihkalaš mearkkašupmi lea *Vulgot boradit* (imperatiiva) (Penttilä 1957: 471) dahje *Mii vuolgit boradit* iige cealkaga dahkki leat guđege láhkai jávkaduvvon, muhto baicce áibbas čielga ml. 1. persovdna; liikkáge, gč. ISK 2004: 1266, totálaobjeakta lea dego passiivvas *Me otetaan se* vrd. *Me otamme sen*.

3.3. Sámegeiela passiivva guorahallamat

Sámegeiela passiiva govvema gárggiideami sáhtta čuovvut giellaoahpain ja sátnegirjjiin. Dás válddán ovdan dušše davvisámegeiela passiivva ja čujuhan guovddáš erohusaide passiivagovvadásain. Áramus dieđut sámegeiela passiivvas, maid áiggon čilget, leat Fiellström (1738), Ganander (1743) ja Leem (1748) sámegeiela giellaoahpain. Čuovvovaš čuoggás (2.3.2.) lea vuolggasadjin Friissa passiivagovvadásus su giellaoahpas jagis 1856. Dasa buohtastahtán Nielsena giellaoahpa (1926), Nickela giellaoahpa (1990) uhcit mearis ja velá Sammallahti (2005 ja 2007) čállosiid ovdanbuktin passiivagovvadásaid. Nielsena giellaoahpa (1926) ja sátnegirjjiid (1979 [1939–1962]) passiivagovvadásaid čilgen velá sierra logus, dasgo Nielsen lea suorggidanoahpas čielga gáldu. Son maid odasmahtii passiivaáddejumi suorggideami beallai, muhto ii vel ollásit dego Lagercrantz (1929) moadde jagi mañnelis, vaikke Wiklund lei juo 1901 (Wiklund 1916 [1901]: 99–100) giedahallan julevsámegeiela passiivva suorggidanoahpa bealde, ja dasa gulai maddái davvisámegeiela *-(oj)uvvo(j)*-passiivasuorggadásaid vástta *-(t)uvvat*. Bergslanddas ja Nickelis passiiva lea ollásit suorggidanoahpa bealde (Bergsland 1961: 77–78; Nickel (1990: 225–229). Ođđaseamos dutkamušain lea váldogáldun Sammallahti ”Láidehus sámegeiela cealkkaoahpa dutkamii” (2005), man passiivagovvadásaid guorahalan mañneleappos, go geavahan su lahkonanvuogi teorehtalaš rápman pro gradu -barggustan.

2.3.1. Áramus giellaoahpaid passiiva

Sámegeiela vuosttamuš giellaoahppa lei Liksu báhpá (Ganander 1743: 5) Petrus Fiellströma čállin Grammatica Lapponica (Fiellström 1738), mas son govvida sámegeiela lulit ”dialectus australior” ja davit ”dialectus borealior” (Fiellström 1738: 9–10) suopmana. Bergsland (1982: 12) mielde lulit suopman dárkkuha lullisámegeiela d.l. ubmisámegeiela ja davit suopman fas julevsámegeiela. Fiellström giellaoahppa lei buorrin ávkin Henricus Gananderii (Ganander 1743: 5) gean čállin sámegeiela giellaoahppa (Grammatica Lapponica) almmustuvai vihtta jagi Fiellströma (1738) giellaoahpa mañná. Ganander giellaoahppa vuodđuda davvisámegeiela Durdnosa suopmanii (Ganander 1743: 10, 20), sonhan lei álgán Eanodahkii báhpavirgái jagis 1731 (Ylioppilasmatrikkeli nr. 5519). Eanodat fas gulai dalle Ruota Härnösand bis-

magoddái (id.) ja dan girkobáiki lei Gárasavvona Márkan. – Norgga bealde almmustuvai jagis 1748 mišuneara Knud Leema čállin giellaoahppa mii čuovui Porsáŋggu badjesámegiela suopmana (Leem 1748: bearbma, b-oassi). Gielladutki Rasmus Rask (Rask 1832) giellaoahppa lei Leem (1748) giellaoahpa oddasisordnen, dego dan nammage muitala (”En omarbejdelse af Prof. Knud Leems grammatica” [Rask 1832]). Giellaoahpastis Rask maiddái divodii Leema dulkojumiid, omd. passiivva sojahanhámiid čáhcesuolulaš giellameaštir Hans Mortensen Kolpusa informašuvnna vuodul (Rask 1832: Fortale; 1832: 280–281).

Sihke Fiellström (1738) ja Ganander (1743) giellaoahpat leat čállojuvvon latiinnagilii. Ganandera (1743) giellaoahpa čilgenvuohki čuovvu latiinnagiela grammatihkaid málle ja viggamuššan lea gávdat sámegielas vástaga dasa mii giellaoahpain lea čilgejuvvon latiinnagiela birra (Hovdhaugen & al.: 81). Dasa lassin Ganander lea heivehan giellaoahpas maiddái hebreagiela giellaohppii (Ganander 1743: 76) go lea gid-den fuopmášumi (dego Leemge [Leem 1748: Fortale til Læseren]) vuodđovearbbaid aspektuála ja giellaoahpalaš suorggideapmái (gč. terminologiiija Sammallahti 2005: 59). Hebreagiela málle miede passiiva sojahanminstarat leat: a) ’niphāl’, om. ol. 1. pres. *Jaackujuwuwjum* ’jáhkkoujvvojun’, vrd. akt. ’kal’ ol. 1. pres. *Jaackam* ’jáhkan’ (Ganander 1743: 77, 81), b) ’pyāl’, om. ol. 1. pres. *Jaackazjufwuom* ’jáhkašuvvon’, vrd. akt. ’piel’ ol. 1. pres. *Jaackazjam* ’jáhkašan’ (Ganander 1743: 88, 90) ja c) ’hophāl’, om. ol. 1. pres. *Jaackehtufwum* ’jáhkihuvvon’, vrd. akt. ’hiphil’ ol. 1. pres. *Jaackehtam* ’jáhkihan’ (Ganander 1743: 94, 96). Hebreagiela giellaoahpa mielde a-joavkkus galggašedje leat vuodđovearbbat, b-joavkkus vearbbat main lea stuorát intensitehta (dahjege kontinuativitehta om. *Jaackazjufwuom*) go vuodđovearbbain ja joavkkus c) kausatiivasuorggádusat (gč. Introduction to Hebrew Verbal). Sojahanminstaris ’hithpael’, mas lea refleksiiva sisdoallu (gč. id.), lea om. ol. 1. pres. *Jaackehtufwam* ’jáhkihuvan’ (Ganander 1743: 100), mii ferte leat juogo kausatiivavearbbas *jáhkihít* ráhkaduvvon automatiiva passiivavearba (gč. Sammallahti 2005: 63–67) dahje seamma go julevsámegiela intentionála *-uvvat*-passiiva (gč. Wiklund 1916 [1901]: 100). Leem (1748: Fortale til Læseren) buktá ’hithpael’-suorggádusa *Rattasuvam* ’rahtašuvan’, mii lea automatiiva passiiva, vaikke dálá áddejumi mielde (Sammallahti 2005: 65) vuodđovearbbas *rahtat* ii sáhte ráhkadit automatiiva passiivavearba suorgásiin *-ašuvva-*.

Vearbbain leat Ganander mielde golbma váldoluohká: aktiiva, passiiva ja neutra (Ganander 1743: 64). Aktiiva mearkkaša doaimma ja das ráhkaduvvo passiiva, omd. *culam* 'gulan', *cullujufwujum* 'gullojuvvojun'. Passiiva mearkkaša duddjoma čuožáhaga ja "das lea iežas aktiiva" dahjege passiivaverbii gullá aktiiva vástta. (Ganander 1743: 64.) Passiivavearbba hámi birra Ganander čállá, ahte dat measta álo kontraherejuvvo, omd. "Zjallujufwujudt "čállojuvvojut" > Zjallujudt "čállojut" > Zjalludt 'čállot' (Ganander 1743: 10).

Váldoluohkká 'neutra' juohkása aktiivii ja passiivii (Ganander 1743: 64). Neutra aktiivavearbbat mearkkašit "absoluhtalaš doaimma", omd. *jeagadam* 'jeagadan', *zjuod-zjuom* 'čuoččun', *oaiwastalam* 'oaivvástalan'. Neutra passiivavearbbaid hápmi manná oktii aktiivvain, muhto dain lea passiiva mearkkašupmi, om. *lassanam* 'lassánan', *ziappuodam* 'čáhpodan', *soradam* 'soradan', *utsuom* 'uhcun', *zioaskuom* 'čoaskkun', *ijaidufwam* 'ijaiduvan', *zjabmahtalam* 'cápmahalan', *wuobdahtalam* 'vuovddáhalan'. (Ganander 1743: 64–65.) Leema ovdamearokat leat *Sabmatalam* 'cápmahalan' ja *Pazhiatalam* 'bázahalan' (Leem 1748: 135). Neutra vearbaid ovdamearokat leat intransitiivvat (earret Ganander vearbba *jeagadit*) go fas aktiiva váldoluohká ovdamearkan lea transitiivvearba, om. *gullat* ol. 1. pres. *culam* 'gulan', mas lea ráhkaduvvon passiivvearba *cullujufwujum* 'gullojuvvojun'. Seamma juogu buktá maŋŋá ovdan Friis (1856: 81), guhte čatná aktiivavearbaide transitiivitehta ja passiivavearbaide intransitiivitehta.

Ganander oaidná gehčosiin *-alam* (omd. *zjabmahtalam*, *wuobdahtalam*) ráhkaduvvon vearbaid dahjege dán ng. adversatiiva ('adversatiiva' sámegillii Sammallahtis [2005: 61]) passiivatiippa vuolggasadjin kausatiivva ('Hiphil'). Ganander maid namuha om. vearbaid *eahtsjahtalam* 'eahcáhalan' ja *zjuorwuohtalam* 'ču(o)rvvohalan' vearbasuorggádussan (Ganander 1743: 65–66) go fas *-(oj)uvvoj-* (dahje *-oj-*) -passiiva gullá čielgasit vearbasojahussii (gč. Ganander 1743: 81, 90, 122).

Impersonála passiivavearbbain Ganander (1743: 124–125) buktá ovdamearokaid *Zjuodzjojufwuo* 'čužžojuvvo', *zochahufwuo* 'čohkkáhuvvo', *mannujufwuo* 'mannojuvvo', *nieligojufwuo* 'nelgojuvvo', *coickalufwuo* 'goikaluvvo', dego Sammallahtige (Sammallahti 2005: 69) vástideaddji dáhpáhusaid. Ganander (1743: 125) lohka impersonálan maidái om. *porruo* 'borro', *tagcu* 'dahkko' ja *logcu* 'lohkko' (maid

Sammallahti [2005: 60] lea namuhan intentionála passiivavearban) sihke ol. 3. pres. *culluo* 'gullo', man Sammallahti (2005: 61) gohčoda automatiiva passiivavearban.

Sihke Ganander (1743: 165) ja Leem (1748: 321) mielde neutra passiivva oktavuodas geavahuvvo datiiiva (= illatiiiva), om. *Zjamattalim tuom ålmui* 'Cámáhallen duon olbmui' ja *caaskattallim peadnagi* 'gáskkáhallen beatnagii' (om. Ganander 1743: 165). Dát heive bures oktii mañit áiggiid gielladutkiid čállosiiguin (omd. Friis 1856: 158; Sammallahti 2005: 62). Passiivva iežas kásusin Ganander (1743: 165) lohká ablatiivva (= lokatiivva), omd. *Taist son kijttujufwuo, tuoist sodn laittujufwuo* 'Dain son giitojuvvo, duoin son láitojuvvo'. Lokatiivva geavaheamis ng. ageantan passiivva oktavuodas mañit áigge dutkiin leat leamaš mánggalágan oainnut ja omd. Sammallahti (2005: 60) lea dan hilgon *-(oj)uvvo(j)*-suorggádusaid finihtta hámiid oktavuodas.

Leem almmuha sámegillii aktiiva, passiiva, neutra ja neutrála ("neutralia") passiiva vearbaid; sus neutra vearban lea *Moridam* 'moriidan' ja neutrála passiivan fas *Sabmatalam* 'cápmahalan' ja *Pazhiatalam* 'bážahalan' (Leem 1748: 135). Leem geavahan tearbma 'neutra' čujuha intransitivitehtii. Passiivacealkagis čuozáhat dahje jovsus lea subjeavtta kásusis (= nominatiivvas) ja danin omd. passiivavearba cealkagis *Mon Sabmatalam* dulkojuvvo intransitiivan.

Leemage mielde passiiva gullá vearbasojaheami beallai. Sojaheamis leat dihto eavttut: "Om end de Verba paa dam, stam og lam ere Verba Activa, fordrager de dog ikke vel, at man setter dem i Passiva". Dát guoská deverbála vearbbaide, om. *Dagadam* ja *Logadam* muhto omd. vearbbat *Bagadam*, *Buoredam*, *Vuoledam* ja *Ravastam* sodjet sihke aktiivvas ja passiivvas. (Leem 1748: 167.)

Intentionála dahje impersonála passiivavearbaid (tearpmat Sammallahtis 2005: 60, 69) sojahanparadigmmas leat anus guokte sierra gehčosa, main nubbi vástida dálá automatiiva passiivva *-uvva*-suorgása, omd. *Lokkujvam* "lohkkojuvan" (Leem 1748: 145), *Lokkujwim* "lohkkojuvven" (Leem 1748: 146), *Im Lokkujwam* "in lohkkojuvvan" (Leem 1748: 220), pres. inf. *Lokkujwat* "lohkkojuvvat" ~ *Lokkut* 'lohkkot' (Leem 1748: 151). *-(oj)uvvo(j)*-suorggis adnojuvvo omd. terminatiiva aspeavttas *Mon lem Lokkujwum* 'mun lean lohkkojuvvon' ja pres. imprt. *Lokkujwos*

'lohkkojuvvos' (Leem 1748: 146–147). Part. perf. lea *Lokkujuvvum* 'lohkkojuvvon' ~ *Lokkum* 'lohkkon' (Leem 1748: 151), om. *Giron birra gidashji* [sic!], *go patzhium lei* 'Giron birra girddašii, go báhččon lei' (Leem 1748: 354) ja *Son Shiveten muttjuvai...* "Son šibihin muhttojuvai..." (Leem 1748: 370). Sojahanmálle guovttelágan gehčosat čuvvo Leema (Leem 1748) giellaoahpas Rask (1832) giellaohppii seamma ovdamearkkaiguin. Rask lea divvumiidda čállán giellameaštára moadde fuopmášahttima: imp. ol. 2. pers. *lodnujuva* sajis galggašii leat *lodnujuvvo*, maiddái pass. part. perf. hámi *lodnujuvvum* son máinnaša mearrasámi hápmin (Rask 1832: 281).

Leem čilgehusa vuodul sáhhtá árvalit, ahte adversatiiva (tearbma gč. Sammallahti 2005: 61) passiiva, om. *Mou Nieid gaskatalai pædnagi* 'Mu nieida gáskkáhalai beatnagii' (gč. Leem 1748: 321) lei stáđásmuvvan dalá davvisámegillii go fas *-(oj)uvvo(j)-*, *-o(j)-* dahje *-uvva*-suorgásiid geavahus soittii spihkodit guovllus guvlui.

2.3.2. Friissa giellaoahppa ja dan passiiva

Go Friis čálii giellaoahpas, son anii ávkki juo almmustuvvan sámegiel govvádusain. Passiivva čilgehusain son geavahii gielladutki Rasmus Rask giellaoahpas (1832) vižžojuvvon sátneráhkadanoahpa. Hápmeoahpa čállimis fas lei ávkin báhppa Stockfletha čállin Finnmárkku sámegiela giellaoahppa (1840). Stockfleth giellaoahpas passiivva sojahanparadigmmat leat sullii nu mo dat leat dálá giellaoahpain (gč. omd. Nielsen 1926: 164–168) iige *-uvva*-suorggádusaid sojahus dihtto *-(oj)uvvo(j)-*suorggádusaid sojahanparadigmmas go moatti sajis (omd. pass. ind. pr. gl. 2. pers. *adnujuvve* (Stockfleth 1832: 149) pro *adnojuvvojetne* (Nielsen 1926: 164). Stockfleth (1840: 149) maid buktá ovdan sojahanvariášuvnnaid, omd. vearbba *atnit* pass. ind. pres. ml. 3. pers. *adnujuk* ~ *adnujuvvek* ~ *adnujuvvujuk* ja pass. ind. pret. ol. 1. pers. *adnujim* ~ *adnujuvvim*, main Rask (1932: 129) giellaoahppa lei ovdanbuktán dušše daid dáhpáhusaid, mat čuvvot *-uvva*-suorggádusaid sojahanmálle. Stockfleth giellaoahppa lea mañimuš, mas passiivavearbba sojahanparadigma spihkoda. Friis (1856) giellaoahpas passiivavearbbaid sojahus lea juo systematiserejuvvon.

Friis almmuha sojahanoahpa mállen dánmárkulaš Madviga (1841) čállin latiinnagiela giellaoahpa "ligesom det tydeligt nok vil sees" nugo son ieš čállá. Friis muitala iežas

geavahan giellaoahpa čáledettiinis hállangielas váldojuvvon ovdamearkkaid sihke sojahanoahpa ja suorggidanoahpa čielggadeami oktavuodas, sonhan lei ožžon olu giellaovdamearkkaid sámiid siste orodettiinis. (Friis 1856: I, III.)

Friissa giellaoahpas vearbbat juhkkujuvvojit sojahanoahpas guovtti sadjái: 1) transitiiva d. aktiiva vearbbat (om. *Logam girje*) ja 2) intransitiiva d. neutrum vearbbat. Vearbajoavkkuid erohus čilgejuvvo transitivitehta veagas nu ahte vearba gullá transitiiva/aktiiva jovkui, juos dan doaibma juksá (”gaar ud paa”) objeavtta. Dušše transitiiva/aktiiva vearba lea sojaheames passiivii (”lideform”), om. *Girje lokkujuvvu*, man vuostebeallin lea ”handleform”. Passiiva lea ”en ny Form, hvorved det udsiges om Noget, at det lider handlingen, er Gjenstand derfor” (Friis 1856: 81). Intransitiiva/-neutrum vearbba doaimma váikkuhus ii mana gosage subjeavtta luhtte, muhto dáhpáhuvvá dan olis dasa liikká duddjokeahtá (”ikke gaar ud paa Noget, men finder Sted ved Subjektet alene, uden at dog dette lider Handlingen”), om. *Vielgam* (’vielgán’) ja *Vazam* (’váccán’) (Friis 1856: 81).

Friis meroštallá passiivva semantihkalaččat nu ahte passiivvas vearbba doaibmá juksá subjeavtta dahje duddjo dasa (Friis 1856: 81) dego Sammallahtige passiivameroštallamis ”áidna fokuspartisipánta lea aktiivavearbba almmuhan doaimma dahje dili jovssus iige gáldu” (Sammallahti 2007: 105); dát diedusge guoská dušše passiiva-suorggádusaide. Dátge áddejupmi lea leamaš juo latiinnagiela giellaoahpas, omd. Wheelock čatná passiivva transitivitehtii nu ahte passiivvas subjeakta lea doaimma vuostáiváldin (Wheelock 2005 [1956]: 2). Friissa giellaoahpas vearbba aktiiva- vs. passiivahámi meroštallamii gullá subjeavtta jurddašeapmi cealkaga topihkkan. Friis čállá, ahte aktiivvas olmmoš dahje diŋga/ášši, man birra doaibma muitala, lea subjeakta. Passiivacealkagis, om. *Girje lokkujuvvu* sátni *girje* lea meroštallojuvvon earret čuozáhahkan, maddái topihkkan (dat man birra lea sáhka) iige Friis geavat tearpma ’subjeakta’ passiivacealkaga oktavuodas. (Friis 1856: 81.)

Latiinnagielas vearbbaid persovdnagehčosat leat goappatláganat aktiiva- ja passiivahámi (Bennett 2005 [1895]: ’Conjugation’-bajilčállosa vuolde). Friis namuha duššefal transitiivavearbaid sáhttit sojahit passiivvas (Friis 1856: 81). Latiinnagielas dušše transitiivavearbain leat personála passiiva hámit (Wheelock 2005 [1956]: 118; gč. maid Bennett 2005 [1895]: ’Voices’-bajilčállosa vuolde) ja dušše personála

passiiva adnojuvvo passiivan. Friissa ovdamearkkas *Æhkedist nuoladuvvu* (Friis 1856: 140) passiivavearba, man vuodđovearban lea intransitiivavearba *nuoladit*, sojahuvvo dušše ol. 3. persovnnas mii vástida omd. latiinnagiela dáhpáhusa *curritur* 'vihkkojuvvo, olbmot vihket', man omd. Bennet (2005 [1895]: 'Voices'-bajilčállosa vuolde) namuha impersonála passiivan ('Intransitive verbs may be used impersonally in the passive') dego persovnnalaš passiivii vuostebeallin. Dáinna lágiin Friis ráddje passiivakategoriija sojahanmorfologiiain. Manjit áigge gielladutkiid, omd. Nielsena (1926: 365), Bergslandda (1961: 77) ja Sammallahti (2005: 69) mielde sámegiela passiiva suorggiduvvo maiddái intransitiiva vearbain; seamma oaivilis lei juo Ganander (1743: 124–125).

Friis čájeha vearbaid konjugašuvvna sihke aktiivvas ja passiivvas (Friis 1856: 88, 95–96, 99 jna.), muhto nu ahte ráddje passiivva morfologalaččat *-uvvu-*dovddaldagain ráhkaduvvon veabahámiide máinnašumiin, ahte *-uvvu-* dávjá kontraherejuvvo, omd. *lodnum* < *lodnujuvum*, *lodnuk* < *lodnujuvuk* (Friis 1856: 88, 95–96). Latiinnagielas passiivva dovda vearbba sojahanmorfologiija vuodul, omd. ovttageardán konjugašuvvnnas akt. *mone-o* 'mun váruhan' vs. pass. *mone-or* 'mun váruhuvvon' ja akt. '*mone-t* 'son váruha' vs. pass. *mone-tur* 'son váruhuvvo'. (Wheelock 2005 [1956]: 116). Vierrogielaid váikkuhus Friissa dulkojumiide bohtá ovdan maid das, ahte muhtin vearbbat leat šaddan passiivakategoriijai dánskkagielat (passiivahápmásaš) jorgalusaid čađa, omd. vearbba *vuojtatallat*, 'beseires' bálddas maiddái *riegadet* 'fødes' lea dulkojuvvon passiivan (Friis 1856: id. 88).

Suorggidanoahpa bealde Friis guorahallá gehčosiiguin *-tallat*, *-taddat* (dahje *-hallat*, *-haddat*) suorggiduvvon vearbaid, maid dadjá mearkkašumi dáfos neutropassiivan (Friis 1856: 123, 1887: LII), omd. *gaskatallat* (*bædnagi*), *goddatallat*, *oajnatallat* (*gæsage*) (Friis 1856: 123). Dát suorggádusat leat aktiiva hámis, muhto dain lea passiiva mearkkašupmi (Friis 1856: 81, Ganander 1743: 64–65, Leem 1748: 135); Sammallahti (2005: 61) namuha suorggádusaid adversatiiva passiivan. Gehčosa *-uvv(at)* Friis (1856: 127) árvala sogalažžan passiiva gehčosii *-uvvut*, omd. *likkotuvvat*, *ivnetuvvat* ja *arbetuvvat*; maiddái Ganander (1743: 103) lei namuhan passiivan omd. vearbba *lickuotufwam* 'lihkuhuvan', muhto go dát leat denominála vearbbat, daid eai loga passiivavearban omd. Nielsen (1926: 271), Bergsland (1961: 92) iige Sammallahti (2005: 59–70).

Suorggidanoahpa bealde Friissas lea maiddái *-t-* dahje *-h-*suorggádustiipa, om. *I dat nibbe anet. Ik don anet masage ja dat čærmak damat galle*; suorggideami mearkašupmi Friissa mielde lea ahte vuodđovearbba doaimma lea vejolaš ollasuhttit, dego Sammallahti (2005: 67) mielde maŋŋá, muhto Friis ii ane *-t/-h-*suorggádustiippa passiivan velá giellaoahpastis (Friis 1856: 121). Sátnegirjji giellaoahppaoasis son juo namuha juoga nu lágan passiivan suorggádusaid *-tet* ja *-ttet* (Friis 1887: XL). Nielsen (1926: 256) ja Bergsland (1961: 78) eaba namut suorggádusaid mearkašumi passiivan, go fas Sammallahti (2005: 67–68) mielde Friissa ovdamearkkaid *I dat nibbe anet. Ik don anet masage ja dat čærmak damat galle* vearbbat *anet* ja *damat* livčče permissiiva passiivavearbbat.

Aktiivacealkaga subjavtta šaddamis passiivacealkagii Friis cealká, ahte dat sáhtá biddjot eret ee. dalle go dat lea mearritmeahttun. Dárogiela *man* vásttan lea dalle ol./ml. 3. pers. dahje sátni *olmmoš*, om. *Æhkedist nuoladuvvu, idđedest garvuduvvu, Maid odđa sagaid cujuk?* (Friis 1856: 139–140); vrd. maŋimuš ovdamearkka Givóna (2001b: 128) bajitkeahces (‘non-promotional’) passiivii sihke Sammallahti (2007: 106) ‘sihkkunpassiivii’ ja ‘generihkalaš passiivii’. Sáhtá fuopmášuhttit, ahte cealka *Maid odđa sagaid cujuk?* lea datge sihkkunpassiiva, mas generihkalas subjeakta (omd. *olbmot*) lea sihkkjuvvon eret. Ovdamearkacealkagiid *Æhkedist nuoladuvvu, idđedest garvuduvvu* Sammallahti (id.) logašii njeaidinpassiivan. Bergsland ii loga passiivii Friissa ovdamearkkaid *gå dåkku boattá, de..., dan gal oai'dná atte dat læ riggis* dahje *nu lækket ál'bmot*, muhto lohká dáhpáhusaid dárogiela spesifiserekeahces persovvna ‘man’ vásttan Friissa láhkai (Bergsland 1961: 98–99; Friis 1856: 139).

Ageanta sáhtá Friissa mielde leat sihke illatiivvas ja lokatiivvas. Go vearbba lea ‘neutr. passiv’ mearkašupmi, de doaibmi olmmoš lea illatiivvas. Dalle doaibma jurddašuvvo ‘ligesom overladt, overgiven til samme’, om. *Varot, amad oajnatallat sunji! Bæna goddatalai gumpi.* (Friis 1856: 143, 158, 171.) Sammallahti (2005: 62) namuhivččii ovdamearkacealkagiid lágan dáhpáhusaid adversatiiva passiivan ja daid oktavuodas illatiivapartisiipántta VÁSIHAN- ja DAHKKIPARTISIIPÁNTAn. Friissa mielde lokatiiva geavahuvvo passiiva (= *-uvvu-*), muhto ii neutrum-passiiva vearbaid oktavuodas almmuheamen doaibmi olbmo, om. *Majlbme læ sivneduvvum ibmeläst, Rudak læk valdujuvvum suollagäst*, dahje siva (Friis 1856: 171). Bergsland (1961: 77) máinnaša aktiivacealkaga subjavtta geavahuvvot logalaš subjeaktan pas-

siivva oktavuodas, om. *de däl'vujuvvui Jesus vuoiņas mæc'cái bærgalagas gæč'čaluvvut*, ja čuovvola das Nielsena (Nielsen 1926: 341). Nickel namuha passiiva ceal-kaga ”logalaš subjeavtta” ageansaadverbiálan ja árvala dan boares biibbalgiela albmoneapmin (Nickel 1990: 418–419). Sammallahti (2005: 60) ii máinnaš, ahte vuodđovearbba subjeakta almmuhuvvošii intentionála passiivavearbbaid (dego son namuhivččii omd. vearbbaid *sivdniduvvot*, *váldojuvvot*) finihtta hámiid oktavuodas.

2.3.3. Friissa sátnegirjji passiiva

Friissa oaidnu passiivvas bohtá ovdan maddái su sátnegirjjis (Friis 1887). Das váilot vearbbat, maid son lea lohkan sojahanoahpa beallai, d.l. *-uvvu*-dovddaldagain ráhkaduvvon passiivavearbbat (Friis 1887: XL). Friissa sátnegirjjis *-uvvu*-máttat -passiivavearbbat sáhttet leat ovdamerkan sátnesojahusas aktiiva vuodđovearbba buohta, omd. ohcansáni *Borrat* buohta lea ovdamearka *rasse læ borrujuvvum* (Friis 1887). Muđui vuodđovearbba *borrat* eará suorggádusat, mat leat sátnegirjji ohcansátnin, leat *Borataddat* l. *-tallat* (< *boratet*), man Friis namuha neutropassiivan, ja vel *Boratet*, mas lea ovdamearkacealkka *ii dat biergu borat*.

Nielsen (1979 [1939–1962]) ja Sammallahti (1989) sátnegirjjiin leat ohcansátnin omd. dakkáraš vearbbat go omd. *dihttot*, *doddjot*, *dovdot*, *gullot*, *oidnot* ja *vuhttot*, maid Sammallahti logašii automatiiva passiivavearban (Sammallahti 2005: 63–67). Friis ii leat váldán sátnegirjásis (1887) omd. vearbbaid *gullot* ja *oidnot*, go lea dulkon daid *-uvvu*-passiivamáttagis kontraherejuvvon hápmin, dego maddái vearbba *borrot* (Friis 1856: 88, 95–96; vrd. Sammallahti [2005: 62], guhte namuha vearbba *borrot* adversatiiva passiivavearban). Dan sadjái passiivavearbba aspektuála suorggádus sáhtta leat ohcansátnin, omd. *Oidnustet*, mii lohko deminutiiva passiivavearban ”v. *dem. pass.*” go fas *Gullustet* lea definerejuvvon deminutiiva- (muhto ii passiiva)vearban ”v. *dem.*”. Seamma láhkai vearba *vuhttot* váilu Friissas ja dan aspektuála suorggádus *Vuttudet* (*væhaš vel vuttudek luodak*) definerejuvvo neutropassiiva vearban go fas *Vuttustet* (*daggo vuttusta væhaš luodda*) lohko deminutiivavearban.

Veardidettiin Sammallahti (1989) sátnegirjji suorgásiin *-o(j)*-ráhkaduvvon ohcansániid *dihttot*, *doddjot*, *dovdot*, *gullot*, *oidnot* ja *vuhttot* Friissa (1887) sátnegirjái, de

muhtimin *-ot*-passiivavearba lea Friissas ohcansátnin, omd. Friis ”Dittut, *v. pass.* (=dittujuvvut)”, vrd. Sammallahti *dihhtot*; Sammallahti *doddjot*, vrd. Friis ”Dogjut, *v. pass.* (doagjet) = dogjuvvut”, muhto ohcansátnit *dovdot*, *gullot*, *oidnot* ja *vuhttot* váilot Friissas (Friis 1887). Friissa (1887) sátnegirjjiis passiivavearbbat *-tallat*, *-taddat* (omd. *Oainatallat*, *Borataddat*) definerejuvvojit systemáhtalaččat neutropassiivan, muhto muđui passiivavearbbaid govvádus orru leamen eahpesystemáhtalaš.

2.3.4. Passiiva Nielsena giellaoahpas ja sátnegirjjiis

Nielsena mielde passiiva hámiid sáhtta ráhkadit earret buot transitiiva vearbbain maiddá intransitiiva vearbbain. Intransitiiva vearbbain ráhkaduvvojit ”upersonlig passiv” *-uvvot*-gehčosiin, om. *uc'can læ čok'kajuvvum bargo álde* (Nielsen 1926: 365). Nielsena (ja Nickela) mielde maiddá soames intransitiiva vuodđovearba geavahuvvo persovnnalaš passiivvas, omd. *nok'kut*, *bor'gut*, *fir'rut* (Nielsen 1926: 273, Nickel 1982: 227). Sammallahti fas (2005: 70) namuha omd. vearbbaid *nohkkot*, *firrot*, *cohkkot* intransitiiva adversatiivavearban iige passiivavearban.

Nielsen lohka passiivva *-uvvu(j)*-dovddaldaga vearbba passiivamáddagii (Nielsen 1926: 165; vearbbaid sierra *-juvvu* d. *-uvvu* -passiivamáddaga lei namuhan juo Friis [1887: XL]). Nielsen čájeha Friissa láhkai *-uvvu(j)*-vearbbaid konjugašuvnna earret aktiivvas maiddá passiivvas (Nielsen 1926: 164–175; Friis 1856: 88, 95–96, 99). Earret latiinna giela váikkuhusa (gč. 2.3.1) sáhtta passiiva konjugašuvnna sierra albmabuktimii leat sivvan dat, ahte dat muhtin sajiid spiehkasta aktiiva sojahusas (Nielsen 1926: 165). Sojahanoahpa beallái Nielsen lohka maiddá *-uvvu(j)*-passiivamáddagis oaniduvvon passiivvaid, mat sodjet seamma láhkai go *-oje*-vearbbat.

Nielsen máinnaša, ahte dakkár dáhpáhusain goas *-ujuvvut*-passiivavearbba bálddas dihtto oanehis passiivavearba masa lea šaddan earenoamáš mearkkašupmi aktiivavearbba ektui, omd. *ded'dut*, *hák'sut*, geavahuvvojit dušše oanehis passiiva hámit. Dáid *-ut*, *-uje*-vearbbaid Nielsen gieđahallá suorggideami bealde. (Nielsen 1926: 272–273.) Sammallahti (2005: 61, 63) lea juohkán *-o(j)*-vearbbaid intentionála, adversatiiva ja automatiiva passiivaverbbaide.

Nielsen namuha suorggidanoahpa bealde passiiva vearban *-ut*, *-uje-*, *-tállât* ja *-sit* -vearbbaid (Nielsen 1926: 285), mat leat deverbála suorggádusat; juo Friis (1856: 81) lea meroštallan *-ut* ja *-uje-* -suorggádusaid morfologalaččat ja semantihkalaččat passiivan. Suorggádus *-tállât* fas lea semantihkalaččat passiiva juo Friissas ja Gananderis (Friis 1856: 81; Ganander 1743: 64–65), muhto suorggádus *-sit* ii leat ovdal Nielsena (1926: 285) ožžon fuopmášumi passiivva oktavuodas (vrd. Friis 1856: 81–; Lagercrantz 1929: 233–234). Vearbasuorgásat *-tállât* ja *-sit* buktet vuodđovearbba mearkkašupmái semantihkalaš lassisisdoalu:

-sit-suorggádusat ožžot siidomearkkašumi ”doaibma dáhpáhuvvá ieš alddis”, omd. *râppâsit*, *bodnjâsit* (Nielsen 1926: 256);

-tállât/tâd'dât-suorggádusat ovdanbuktet man nu unohisvuoda dahje ahte subjeakta gártá dakkára vásihit vaikke ii hálidivččii (”De uttrykker noget ubehagelig eller noget som ufrivillig vederfares subjektet”), om. *borâtállât*, *ris'sitállât* (Nielsen 1926: 264).

Passiiva vearbbaid (*-ut*, *-uje-*, *-tállât* ja *-sit* [Nielsen 1926: 285]) lassin Nielsen máinnaša passiiva vearban velá suorggádusaid *-suvvât* ja *-šuvvât*, om. *oažžasuvvât/-šuvvât*, *vuoi'dášuvvât*, *mol'sášuvvât* (Nielsen 1926: 276–277), ovdamearkan lea maid intransitiiva vuodđovearbbas suorggiduvvon *fierrášuvvât* (< *fierrât* [Nielsen 1926: 276]; Sammallahti oainnu mielde fas < *fierrut* [p.c.18.4.2007]). Dát suorggádusat leat sihke denominálat ja deverbálat, muhto Nielsen ii sirre passiivan dušše deverbála dáhpáhusaid, dego manjá Sammallahti (2005: 63). Suorggádusain *-suvvât* ja *-šuvvât* lea vuodđoverbii lassisisdoallu ”la sig pávirke, så at...”, ”noget som er utilsiktet” ja ahte doaibma dáhpáhuvvá ieš alddis dego *-sit* -vearbbainge (Nielsen 1926: 276–277). Sammallahti (2005: 63) namuha dákkár suorggádustiippaid vearbbaid (omd. *rahpasit*, *čuolbmaduvvat* ja *rohtašuvvat*) automatiiva passiivavearban.

Nielsen atná passiivva *-uvvot*-vearbbaid ja ng. oaniduvvon passiivva morfologalaš albhoneapmin, mat gullet sojahanoahpa beallai. Nielsen čájeha ovttagardán sojahusa sojahanminstariin vástideaddji hámiid passiivvas ja aktiivvas (Nielsen 1926: 164–168); seamma láhkai lei Friisge dahkan (Friis 1856: 88, 90–96, 99–101). Nielsen (1979 [1939–1962]) lea váldán sátnegirjásis ohcansátnin buot eará passiivasuorggádusaid, muhto ii *-uvvot*-suorggádusaid (maid Sammallahti [2005: 60] dadjá intentio-

nálan; maiddái impersonála passiivavearbbat leat intentionálat [id. 2005: 69]). Nielsen (1979 [1939–1962]) lea váldán sátnegirjásis daid passiivasuorggádusaid main lea muhtin earenoamáš semantihkalaš lassisisdoallu, muhto maiddái intentionála (Sammallahti 2005: 60–61) passiivasuorggádusat gávdnojit, omd. *mak'sut, vul'lut*.

Aktiivacealkaga subjeavtta birra passiivacealkagis Nielsen (1926: 328) čállá, ahte passiiva *-tállât/tád'dât* ja oanehis passiiva *-ut*-vearbaid oktavuodas lea illatiiva, mii “mearkaša logalaš subjeavtta”, om. *Miesse borâtâlâi gum'pii* ja *Miesse bor'ruigum'pii*. Nielsena mielde *-ut*-vearbbaiguin dákkáraš ”logalaš subjeakta” ii leat dihtton girjegielas (Nielsen 1926: 328). Sammallahti mielde fas adversatiiva passiivavearbbaid oktavuodas lea DAHKKI- dahje VÁSIHANPARTISIPÁNTA, om. *Áldu borruiguvžii* (Sammallahti 2005: 62) ja automatiiva passiivavearbbaid oktavuodas sáhtá leat VÁSIHANPARTISIPÁNTA, om. *Máhtes doddjui juolgi* (id. 2005: 65). Nielsena mielde “inessiiva-elatiiva” (=lokatiiva) lea *-uvvut*-passiivavearbbaid logalaš subjeaktan, omd. *bor'rujuvvut gumpist; manna ranğaštuvvui oappâtæg'gest* (Nielsen 1926: 341). Dát jurdda sáhtá leat Friissa giellaoahpas árbejuvvon dahje/ja dábálaš albmoneapmi dan áigge sámegeielat jorgalusain main skandinávlaš álgogielala báitá sámegeiela čada. Ruong (1970: 78) mielde *-uvvut*-passiivvaiguin ageanta sáhtá leat maiddái illatiivvas (iige dušše lokatiivvas). Nickel dasto navdá ageansaadverbiála *-(o)t-* ja *-(o)juvvot* -vearbaid oktavuodas boares biibbalgiela albmoneapmin (1990: 419). Sammallahti (2005: 60) mielde sámegeiela intentionála passiivavearbbaid finihtta hámiid oktavuodas DAHKKI ii almmuhuvvo.

Nielsena (omd. 1926: 328, 341) ja Bergslandda (1961: 102], geas gal lea máinnašupmi passiivva logalaš subjeavttas) giellaoahpain váilu čilgehus passiiva ja aktiiva cealkagiid syntávssalaš gaskavuodas. Passiivva syntávssalaš govvádus ihtá sámegeiela giellaohppii, go Nickel (1990: 225) čállá, ahte aktiivacealkaga objeavttas šaddá passiivacealkaga subjeakta ja ahte aktiivacealkaga subjeakta fas sáhtá leat passiivacealkagis logalaš subjeaktan, ageansaadverbiálan (dahjege ageantan) (Nickel 1990: 418). Govvádusa dárkkálmahtá Sammallahti (2005: 60–69) go son guorahallá vuoddo-vearbaid ja passiivacealkagiid fokuspartisipánttaid semantihkalaš rollaid.

2.4. Passiivva meroštallamat

Passiivva meroštallamiid vuodđun lea dat, makkár dependanttat passiivavearbbas leat. Čuoggás 2.4.1. lea vuos Siewierska (SS. Passive Constructions: s. 1) meroštallan, dasto Crystal (2003 [1980]: 339) ensyklopediijai čállojuvvon meroštallan mii vuolga passiivavearbba subjeavtta semantihkas, dasto bohtá Keenana (Keenan 1985:249) vuodđopassiivameroštallan, man vuodđun lea vuodđovearbba ja dan dependanttaid semantihkka. Sammallahti (2007:104) meroštallamis almmuhuvvojit sihke passiivavearbba ja dan vuodđovearbba semantihkalaš iešvuodat. Aktiiva ja vástideaddji passiiva cealkagiid syntávssalaš veardádallamis Sammallahti (2007: 104–105) ovdanbuktá iešguđetlágan passiivatiippaid, maid sáhtá buohtastahttit Givóna (Givón 2001: 128) prototiippalaš passiivatiippaide. Dasgo gielain leat lohkahtun variášuvnnat passiivvas, válddán dás ovdan meroštallamiid dušše dan olis, mo dat čuvgejit passiivva váldosárgosiid ja sámegiela passiiva meroštallama.

2.4.1. Vuoddomeroštallamat

Passiivameroštallamiin (gč. omd. Siewierska: SS. Passive Constructions) giddejuvvo dábálaččat fuopmášumi čuovvovaš čuoggáide: a) passiiva kontrastere aktiivvain, b) aktiivacealkaga subjeavtta vástta passiivacealkagis ii almmuhuvvo dahje lea oblikvafrásan mielde, c) passiivacealkaga subjeakta lea seamma go aktiivacealkaga objekta, d) aktiivva ektui passiiva lea pragmahtalaččat ráddjejuvvon ja e) vearbbas lea passiivamorfologiija (Siewierska: SS. Passive Constructions, s. 1). Siewierska lea gávnnahan, ahte 374 giela siste passiiva lea 163 gielas, muhto váilu 211 gielas, muhto meroštallan ráddjege passiiva dušše morfologalaš passiivii.

Gielladieđalaš ensyklopediijastis Crystal meroštallá passiiva giellaoahpalaš oaive- luohká tearbman, mii kontrastere aktiivvain ja čujuha cealkagii dahje vearbahápmái. Crystal mielde passiivavearbba- dahje cealkaga giellaoahpalaš subjeakta lea dábálaččat vearbba almmuhan doaimma vuostáiváldi dahje jovssus ('goal'), omd. *The letter was written by a doctor*. Aktiiva cealkagis ii leat liikkáge álo passiiva vástta, omd. *The boy fell*, iige nuppegežiid, omd. *The house was sold*. Crystal máinnaša ageanttalaš passiivvaid (omd. *She was chased (by a dog)* lassin ageanttahis pas-

siivvaid, main hállis ii leat dárbu dahje vejolašvuohta almmuhit doaimma ollašuhtti (omd. *The city is industrialized now*). (Crystal 2003 [1980]: 339.)

Keenan lea meroštallan typologalaš vuodđopassiivan cealkkatiippa *John was slapped*. Vuodđopassiivva dovdomearkan Keenan namuha ahte das váilu ageanta (om. ”by Mary”), vuodđovearba lea transitiivvalaš ja dat almmuha doaimma, mii váldá dahkkisubjeavttaid (”agent subjects; vrd. Sammallahti [2005: 60), gean passiivvas maiddái VÁSIHEADDJI-subjeavttat) ja čuožáhatobjeavttaid (”patient objects”). (Keenan 1985: 247.) Vuodđopassiivva lassin gielas sáhtta leat ageanttalaš passiiva dahje intransitiiva vuodđovearbbas ráhkaduvvon passiiva (Keenan 1985: 249).

2.4.2. Bajiduvvon ja bajitkeahces passiiva

Givón meroštallá eanjalas gillii bajiduvvon (”promotional”), omd. *He was fired (by his boss, He got fired (by his boss)* ja bajitkeahces (”non-promotional”) ’impersonála’ passiivva, omd. *They fired him yesterday, One fires people occasionally, You fire them if you have to*. (Givón 2001b: 125–127.) Bajiduvvon passiivva meroštallan lea veardideamis passiivva vuodđomeroštallamiidda. Givóna mielde bajiduvvon passiivva válđoiešvuohta lea pragmatálaš dahkki vuolideapmi, mas čuovvu ahte passiivva topihkka (mii ii leat dahkki) bajiduvvo subjeaktan (Givón 2001b: 128).

Dahkki vuolideami pragmatihkalaš sivaidd sáhtta čilget Grice (1975 [1968]: 45) ovdanbuktin teoriija vuodul. Grice mielde gulahallandilálašvuođa vuodđomaksimaid (gulahallanprinsihpaide) gullá kvantitehta dahjege mearri: buorre ságastallamis oasseváldit buktet ovdan dárbbalaš informašuvnna, go fas ášši ipmirdeami dáfos liiggálaš informašuvdna báhcá ságastallama olggobeallai. Kvantitehta ráddjen lea ságastalli hálddus (muhto ságastallanguoibmi lea sus oktasašbargoguoibmin [Grice id.]). Jespersen čállá mo passiivvas omd. dahkki sáhtta leat hállankonteavstta vuodul oahpis iige dan dihte máinnašuvvo, omd. *The soldiers invaded the village. Soon the place was burned down* (Jespersen 1968 [1924]: 167). Grice (id.) buktá ovdan maiddái ságastallanprinsihpa ’kvalitehta’; Jespersen čállá mo passiivvas dovdomahtun dahkki báhcá almmutkeahttá dego omd. *...He was killed in the Boer war...* (Jespersen 1968 [1924]: 167). Jespersen (id.) addin ovdamearkkaid sámegeielat jorga-

lusaid (*Son goddui soađis, Soalddáhat fallehedje gili, Fargga báiki lei boldojuvvon*) vuodul lea árvideamis, ahte sáme giela passiivvas gávdno seammasullasaš pragmatihkka go eará gielaide passiivvain. Maiddái hálli hearkivuotta (”delicacy”) almmuhit iežas dahkkin sáhtá dagahit dahkki vuolideami, omd. 1. persovdna dihtto hárve (dieđalaš [IG]) čállojuvvon gielas aktiivacealkaga subjeaktan (Jespersen 1968 [1924]: 167). Jespersen (1968 [1924]: 168) velá máinnaša passiivva geavaheami sivain topikaliserema ja deavstta čanolašvuoda: aktiivacealkaga subjeakta lea mángii nuppeárvosaš dahje dan máinnašeapmi livččii dušši geardduheapmi.

Prototiippalaš bajiduvvon passiivvas aktiivacealkaga subjeakta/dahkki sáhtá ihtit bajiduvvon passiivacealkagii oblikvahámis ja passiivacealkaga subjeaktan/topihkkan sáhtá leat dušše giellaoahpalas objekta (”direct object”), semantihkalaš čuozáhat (Givón 2001b: 128) – mii sáhtá leat sihke aktiiva- ja passiivacealkagis (gč. Sammallahti 2005: 42–43, 61) ja objekta dušše aktiivacealkagis. Givóna mielde passivisašuvdna viggá rádjášuvvat transitivavearbaide (Givón 2001b: 128).

Prototiippalaš bajitkeahtes passiivva meroštaladettiin Givón (2001b: 128) oaidná vál-doerohussan bajiduvvon passiivii dan, ahte topihkka (mii ii leat dahkki) ii ollásit bajiduvvo subjeaktan, muhto dat seilluha aktiiva cealkaga giellaoahpalaš rolla. Dasa lassin aktiivacealkaga subjeakta/dahkki dábálaččat váilu passiivacealkagis, dan syntákssa sulastahtá aktiiva cealkaga syntávssa. Go bajiduvvon passiivvas leat ráddjehusat dasa, makkár ii-dahkki rollat sáhttet šaddat passiivacealkaga subjeaktan, de bajitkeahtes passiivvas dakkár ráddjehusat eai leat. Dasa lassin passivisašuvdna sáhtá guoskat maiddái intransitivavearbaide (Givón 2001b: 128.)

2.4.3. Sammallahti meroštallan ja sáme giela passiivatiipat

Sammallahti (2007: 104) passiivameroštallama vuodđun lea sáme giela passiiva. Passiiva ráddjejuvvo nominatiiva-akkusatiivagielaide, main (= sojahusgielain) subjeakta lea nominatiivvas ja objekta akkusatiivvas (Crystal 2003 [1980]: 6, 314–315). Sammallahti meroštallan lea semantihkalaš: ”passiivavearba dahje passiivakonstrukšuvna áidna fokuspartisipánta lea aktiivavearba almmuhan doaimma dahje dili jovssus iige gáldu” (Sammallahti 2007: 104). Jovssus lea ”dat entitehta man dilálaš-

vuoda doaimma joksá dahje fáhte” (Sammallahti 2007: 70). Semantihkalaš kritearaiguin passiivavearbba (dahje passiivakonstrukšuvnna) subjeakta lea ná buorebutge objekta (Sammallahti 2005: 96), muhto dasgo dat lea nominatiiva, Sammallahti (id.) namuha dan formála kritearaiguin liikká subjeaktan.

Passiivavearba lea Sammallahti mielde ”suorggádus dakkár aktiivavearbbas man subjeavtta semantihkalaš rolla lea DAHKKI dahje VÁSIHEADDJI. Aktiivavearbba subjeakta vuoliduvvo dahkki- dahje vásihanpartisipántan dahje dat jávká ollásit. Aktiivavearbba akkusatiivahápmásas fokuspartisipántta vásttan lea passiivavearbba nominatiivahápmásas fokuspartisipánta”, d.l. subjeakta. (Sammallahti 2007: 106).

Dan vuodul mo aktiivavearbba nominatiiva- ja akkusatiivalahtut albmanuvvet passiivavearbba oktavuodas, Sammallahti (2007: 104–105) namuha guhtta iešgudetlágan passiivatiippa, main davvisámegeielas leat buot eará tiipat earret d). Sammallahti (2007: 104–105) passiivatiippain a, b, ja c leat passiivasuorggádusat, dat heivejit maid Siewierska (SS. Passive Constructions, s. 1) ja Crystala (Crystal 2003 [1980]: 339) meroštallamiidda sihke velá Givóna bajiduvvon passiiva -meroštallamii (2001b: 128), dego maddái Keenana (Keenan 1985: 1985: 247, 249) meroštallamiidda:

- a) bajidan-sihkkunpassiiva, omd. *Guovža báhččojuvvui*.
- b) bajidan-njeaidinpassiiva, omd. *Máhte bealkkahalai Márehii*.
- c) njeaidinpassiiva, omd. *Dalle gal čuoiggaduvvui*.
- d) indefinihtta (d. impersonála) passiiva, omd. *kue’l poorát* ’guoli borret, guolli borrojuvvo’, om. su *hānet nāhtiin*.
- e) sihkkunpassiiva, omd. *Álgnos váldá guokte lihhtera čázi*.
- f) generihkalaš passiiva, omd. *Olmmoš nu illosa, go...*

(Sammallahti 2007: 104–105.)

Dán passiivatiippaid juogu sáhtta dadjat syntávssalaš juohkun, mii čujuha vuosttažettiin fokuspartisipánttaid valeansanuppástusaide. Tearbma ’bajideapmi’ máksá aktiivacealkaga akkusatiivalahtu bajideami passiivacealkaga nominatiivalahtun, omd. *Máhte bázii guovžža* akkusatiivalahttu ’*guovžža*’ lea bajiduvvon nominatiivalahtun passiivacealkagii *Guovža báhččojuvvui*; seammá láhkai cealkaga *Máret belkkii Máhte* akkusatiivalahttu ’*Máhte*’ lea nominatiivalahtun passiivacealkagis *Máhte bealk-*

kahalai Márehii. Tearpmat 'njeaidin' ja 'sihkun' mearkašit aktiivacealkaga nominatiivalahtu vuolideami (dahkki- dahje vásihanpartisipántan) dahje jávkama passiiva-cealkagis.

Sammallahti tiippas 'njeaidinpassiiva' aktiivavearbbas subjeakta jávká ja dasa lassin passiivavearba lea ol. 3. pers. sojahanhámis (vrd. akt. *Dalle mii čuoiggadeimmet*) (Sammallahti 2007: 104–105). Dasgo passiivakonstrukšuvnnas váilu nominatiivalahttu, de kongruensa lea veadjemeahttu ja dát dahká dan persovnaheapmin dahje impersonálan. Aiddo persovdnakontrástta váilun leage mii dagaha 3. persovna sojahanhámis (Crystal 2003 [1980]: 345). Njeaidinpassiivva meroštaldettiin ferte mearkašit, ahte dat suorggiduvvo dušše intransitiiva vearbain ja das váilot argueanttat. Morfema *-uvvo-* dahje *>> -o-* fas dihtto dušše passiivavearbbain, omd. *Dál vulgojuvvo* dahje *Dál vulgo*. Leage nu ahte njeaidinpassiivva ferte meroštallat passiivasuorggádusa morfologiija veagas: juos vearbba lea dušše ol. 3. persovna sojahanhámis sihke morfema *-uvvo-* dahje *>> -o-*, iige dasa sáhte jurddašit subjeavtta (= dat lea suorggiduvvon intransitiiva vuodđovearbbas), de gažaldagas lea passiiva.

Čállosiin main lea sáhka passiivvas, boahtá dávjá ovdan Ute-giela passiiva, man Givón (2001b: 129–130) meroštallá 'bajitkeahces impersonála passiivan'. Das váilu subjeakta/dahkki ja topikála ii-dahkki seailuha aktiivacealkaga kasusmerkena. Dáinna lágiin dat muittuhage Sammallahti passiivatiippa 'indefinihtta passiiva', mas son addá nuortalašgiela lassin suomagiell ovdamearka *hänet nähtiin*. Liikkáge Ute passiivavearba árbe aktiivavearbbas ja dan subjeavtta lohkokongruenssa ja persovdnakongruensa čuovvu cealkaga topihka (Givón 2001b: 129–130). Nuortalašgiela impersonála indefinihtta passiiva fas lea dihto indefinihtta persovdnahámis, man sáhtá gohčodit čihččet persovdnan (Korhonen et al. 1973: 67).

Sammallahti passiivatiippain sihkkunpassiiva (2007: 105; cealkatiippa birra maiddái Sammallahti 2007: 86) vástida Givóna (Givón 2001b: 128) bajitkeahces passiivva meroštallama, muhto Sammallahti (2007: 104) passiivameroštallan "passiivavearbbas dahje passiivakonstrukšuvnna áidna fokuspartisipánta lea aktiivavearbbas almmuhan doaimma dahje dili jovssus iige gáldu" gokčá maiddái Givóna bajitkeahces passiivva (Givón 2001b: 128).

Sammallahti namuhan 'generihkalaš passiivatiipa' lea oahpis olu gielain; omd. ruohtagielas generihkalaš sátnin lea *man* (Sammallahti 2007: 105), muhtin gielain fas *olbmot* (Siewierska: SS. Passive Constructions s. 4–5) Sáme gielas subjeaktan lea generihkalaš sátni *olmmoš*. Soames giella atná dákkár "impersonála dahjege indefinihtta" persovnnaid sajis dušše ol. dahje ml. 3. persovnna vearahámiid (id.). Generihkalaš passiivvas nominatiivalahtu sadjái boahtán generihkalaš sátni lea aiddo seamma rollas go álgoálgosaš nominatiivalahttu, iige dat leat jovssus. Generihkalaš passiivva fertte atnit Sammallahti (2007: 104) passiivameroštallama ektui rádjedáhpáhusan.

Sihkkunpassiivvas dahkki refereansan sáhtta lohkat dilálašvuoda identifiserekeahtes doaibmi, generihkalaš passiivvas gean beare guhte gullá kategoriijai "olmmoš". Goappáge dáhpáhusas hálli guođđá vearbba doaimma ollašuhtti identitehta indefinihttan. Dáinna lágiin oktasaš sárggusin buot passiivatiippaide sáhtta lohkat dahkki vuolideami.

3. SÁMEGIELA PASSIIVASUORGGÁDUSAT

Sammallahti (2005: 59–70) lea čállán sámegiela passiivasuorggádusaid birra funktionála cealkkaoahpa teoriijastis, mas vuolggasadjin leat sániid ja morfemaidd sisdoallu ja funkšuvdna, mii mearrida cealkaga hámi (Sammallahti 2005: 19–20). Eará rollain ja funkšuvnnain hálli teoriijaid ektui Sammallahti teoriija vuoddu lea sakka earálágan (gč. omd. Crystal 2003: 192–193, 402 ja Siewierska [1984: 3]; navddus ahte aktiivacealkaga objeavttas ja passiivacealkaga subjeavttas lea seamma semantihkalaš rolla heive daninassii dušše sámegiela intentionála passiivii), dasgo Sammallahti sirre funkšuvnmaid rollain (Sammallahti 2005: 34, 39).

Sámegiela cealkkaoahpa láidehusastis (2005: 59–69) sihke gielladutkama terminologijastis (2007: 105–106) Sammallahti lohka sámegiela suorggáduspassiivva (masa gullá vearbba argumeantaráhkadusa nuppástuvvan), ollásit suorggideami beallai, dego ledje čállán vuos Lagercrantz (1929: 233–234), de Ruong (1979: 77) ja Nickel (1990: 225); vrd. Sammallahti (1998: 84, 118–116), mas *-(oj)uvvo(j)-* ja *-o(j)-*vearbbat leat sihke sojaveami ja suorggideami bealde. Maiddá Mikko Korhonen lei oaivvildan seammá ja vel fuopmášahtán, ahte sámegielas eai leat oaiveluohkát (Korhonen 1967: 15–16).

Sierralágan passiivavearbbaid suorggideami Sammallahti (2005: 59–70) čilge argumeantaráhkadusa nuppástusaid semantihkalaš rollaiguin; dasa gullá maiddá kontrollagaskavuodaid nuppástuvvan vuodđovearbba ektui. Semantihkalaš rolla doahpaga Sammallahti čilge čuovvovaččat: ”Semantihkalaš rolla lea **dependeantta siskkál-das doaima dan dilálašvuodas man oaivesátni ásaha**” (Sammallahti 2005: 39).

3.1. Giellaoahpalaš suorggideapmi

Sámegielas vearbbat suorggiduvvojit juogo aspektuála dahje giellaoahpalaš suorggideamiin. Aspektuála suorggideamis vearbamáddaga dependeansa ii nuppástuva go fas giellaoahpalaš suorggideamis dependeansa nuppástuvva. (Sammallahti 2005: 59). Giellaoahpalaš suorggideamiin ráhkaduvvojit passiiva-, refleksiiva-, kausatiiva-, resiprohka- ja desideratiivavearbbat, muhto vuodđovearbba dependeanssaid hárrái pas-

siivavearbbaid suorggideapmi lea earálagan (Sammallahti 2005: 59, 72). Passiivavearbbain subjektan lea vuodđovearbba objeavtta vástta, muhto kausatiivavearbbaid objeavtta vásttan lea dábálaččat vuodđovearbba subjekta, om. *Máhtte vuodjudii heastta jeaggái* (kausatiivavearba), vrd. *Heasta vuojui jeaggái* (Sammallahti 2005: 72–73), om. *Máhtte biepmái heastta*, vrd. *Heasta bibmojuvvui* (passiivavearba). Oaidnit ahte kausatiivasuorggideapmi maiddá lasiha dependeanttaid logu go fas passiivasuorggideamis dat geahppánit. Refleksiivavearbba subjevttas fas leat seamma rollat go vuodđovearbba goappáge fokuspartisipánttas, om. *Máhtte [DAHKKI+ČUOZÁHAT] čuohtadii*, maiddá ng. detransitiivvalaš resiprohkavearbba subjevttas dilli lea seammalágan, om. *Máhte guovttos [DAHKKI+ČUOZÁHAT] vuoiddadeigga* (Sammallahti 2005: 71).

Sámegeiela passiivavearbbaid suorggideamis válđojuvvojit vuosttažettiin vuhtii vuodđovearbba ja dan dependeanttaid, namalassii subjevtta (dahje objeavtta) semantihkalaš iešvuodát, maid vuodul dasto mearrašuvvá dependeanttaid lohku ja eará iešvuodát, maiddá dat makkár suorgásiid iesguđetlágan vearbamáddagat váldet. (Sammallahti 2005: 59)

3.2. Kontrolla, rollat ja daid nuppástusat

Sammallahti (2005: 30, 48) mielde passiivva suorggideamis vuodđoeaktun lea ahte vuodđovearbba subjekta kontrollere diđolaččat dan dilálašvuoda masa dat oassálastá. Dalle dilálašvuoda ovdáneapmi dahje joatkašuvvan lea DAHKKI-subjevttá váikkuhusa vuloš (omd. *Áhkku [DAHKKI] guoddá lávka*) dahje VÁSIHEADDJI-subjevttá hálldus (omd. *Máhtte [VÁSIHEADDJI] oinnii Máreha*). Sammallahti (2007: 77) mielde máinnašuvvon vuodđoeavttu deavdi cealkagiin sáhtá suorggideat passiiva cealkagiid, omd. *Lávka guddojuvvo* dahje *Máret oidno/oainnahallá*.

Vearbbaid, mat ásahtit kontrollerejuvvon dilálašvuoda, Sammallahti (2005: 30) gohčoda ”**intentionála** vearban”. Dasgo intenšuvdna lea giela olggobeale máilmmis čadnojuvvon diđolašvuhtii, doaba ”intentionála” implisere heakkalaš ollašuhtti. Dát intenšuvdnii čadnon kontrolla vuhtton dahje dan váilun boahá ovdan omd. čuovvovaš opposišuvdnabáras, om. 5 ja 6:

(5) ”*Oaksi doddjojuvvui*. (intentionála passiiva; subjeakta: ČUOZÁHAT)”

(6) ”*Oaksi doddjui*. (automatiiva passiiva; subjeakta: MUHTTAŠUVVI)”.

(Sammallahti 2005: 50.)

Cealkagis 6 eat dieđe, leigo muhtin olmmoš dahje eará heakkalaš doadjimin oavssi vai gahčai go dat danin go lei mieskan vai leigo garra bieggá, mii dan dojjii. Cealkagis 5 fas lea čielggas, ahte soames olmmoš lea mielaevttus doadján oavssi, vaikke eat dieđe dahkki persovvna. Intenšuvvna dahje dan váiluma opposišuvdna boahá ovdan maiddái intentionála/automatiiva cealkagiid suomagielat jorgalusain (Pekka Sammallahti p. c. 2004), om. *Oksa taitettiin* (5) ja *Oksa taittui* (6).

Dakkár passiiva dáhpáhusain go om. *Máhtes doddjui juolgi* vuodđovearba lea eahpeintentionála (*doadjit*) (Sammallahti 2005: 65), muhto *doadjit* geavahuvvo maid intentionála vearban, omd. *Máhte dojjii soappi oaneheabbon*. Ná passiivva vuodđovearbba didolaš kontrolla ferte dárkkuhit dan, ahte vearba lea dohkálaš passiivva vuodđovearban juos dan subjeaktan sáhtá leat heakkalaš. Vuodđovearbba intenšuvdna boahá ovdan intentionála dahje eahpeintentionála mearkkašupmin dan mielde makkár dilálašvuodas vearba geavahuvvo.

Dilálašvuoda kontrolla dahje kontrolla váilun vuhtto dan partisipánttaid semantihkalaš rollain. Kontrollerejuvvon semantihkalaš rollat leat ČUOZÁHAT, FÁDDÁ, KONSEKVEANSA ja GASKAOAPMI; kontrollerekeahpes semantihkalaš rollat leat MUHTTAŠUVVI, SIRDÁSEADDJI, STATIIVA ja SISDOALLU. Neutrála semantihkalaš rollat leat BOAÐUS, ÁVKAŠUVVI, REFEREANTA ja VUOSTEFÁPMU. Rollat AUTOMÁHTA ja EAIGGÁT fas eai kontrollere. (Sammallahti 2007: 127). Logahallojuvvon semantihkalaš rollain goase buohkat sáhttet ovdanboahit passiiva vuodđovearbba objeaktan (jovssusin).

Passiivavearbba vuodđovearbba objeavtta kontrollerejuvvon rolla ČUOZÁHAT vástida passiivavearbba subjeavtta kontrollerekeahpes rollat MUHTTAŠUVVI, SIRDÁSEADDJI, STATIIVA ja SISDOALLU. Juos vuodđovearbba subjeakta lea VÁSIHEADDJI, de dan FÁDDÁ-objeavtta vástida passiivavearbba SISDOALLO-subjeakta. Passiivasuorggádusa SISDOALLU-subjeavtta vásttan sáhtá leat maid vuodđovearbba ČUOZÁHAT-objeakta (p. c. Sammallahti 30.10.2007). Intentionála passiivasuorggádusain vuodđovearbba subjeavttas lea seamma kontrollerejuvvon rolla

go vuodđovearbba objeavttas. (Sammallahti 2005: 60–69.) Dasa lassin kontrollerejuvvon dilálašvuoda vuodđovearbba VÁSIHEADDJI-objeakta doalaha rollas maidái passiivvas kontrollerejuvvon dilálašvuodas, om. *Máret belkkii Máhte*, vrd. *Máhte bealkkahalai Márehii*, gč. Sammallahti 2005: 62, dego kontrollerekeahtes dilálašvuoda vuodđovearbba ee. MUHTTAŠUVVI-objeakta doalaha rollas passiivvas kontrollerekeahtes dilálašvuodas, om. *Máhte dojii juolggi* vrd. *Máhtes doddjui juolgi*, gč. Sammallahti 2005: 65. Čuovvovaš tabellii lean čohkken fokuspartisipánttaid semantihkalaš rollaid nuppástuvvamiid vuodđovearbbain sierra passiivasuorggádusaide Sammallahti (2005: 60–69) mielde. (Tabealla 1).

Tabealla 1. Passiivavearbbaid vuodđovearbbaid objeavttaid ja daid passiivasuorggádusaid semantihkalaš rollat Sammallahti (2005: 60–69) mielde.

Passiivakategoriija	Vuodđovearbba objeavtta semantihkalaš rollat	Passiivavearbba subjektta semantihkalaš rollat
Intentionála passiivavearbbat	ČUOZÁHAT FÁDDÁ BOAÐUS VÁSIHEADDJI STATIIVA ÁVKAŠUVVI KONSEKVEANSA SIRDÁSEADDJI	seammát
Automatiiva passiivavearbbat	ČUOZÁHAT FÁDDÁ MUHTTAŠUVVI	MUHTTAŠUVVI SIRDÁSEADDJI STATIIVA SISDOALLU MUHTTAŠUVVI
Adversatiiva passiivavearbbat	ČUOZÁHAT FÁDDÁ VÁSIHEADDJI	VÁSIHEADDJI
Permissiiva	ČUOZÁHAT	SISDOALLU ¹
Impersonála	-	-

Passiivasuorggádusain kontrolla sáhttá sirdásit DAHKKI- dahje VÁSIHANPARTISIPÁNTII (Sammallahti 2007: 106). Sammallahti (2005: 59–60, 69) intentionála ja impersonála (mii datge lea intentionála, omd. *Doppe čuoiggaduvvui*) passiivva vo-

¹ Pekka Sammallahti p. c. 30.10.2007: Permissiiva passiivasuorggádusa subjektta lea SISDOALLU iige ČUOZÁHAGA semantihkalaš rollas, vrd. Sammallahti 2005: 68–69.

đul sáhtta dadjat, ahte dilálašvuotta sáhtta leat kontrollerejuvvon ja intentionála, vaikke das váillošiige kontrollerejeaddji. Nuppe dáfos, juos dilálašvuodas lea VÁSIHANPARTISIPÁNTA, de dilálašvuotta liikká sáhtta leat kontrollerekeahhtá², juos das váilu intenšuvdna, om. *Láibi boraha munnje*, mas lea SISDOALLO-subjeakta *láibi*.

Diđolaččat kontrollerejuvvon dilálašvuodát leat doaimmat. Dat juohkásit rievdeadeami ja oktilašvuoda mielde njealji sadjái. (Sammallahti 2007: 35):

”**dahkan** (-rievdadeaddji, +oktilaš, omd. *viehkat*), **ollašuhhtin** (+rievdadeaddji, +oktilaš, omd. *lahkonit*), **momentána dahku** (-rievdadeaddji, -oktilaš, omd. *áicat*) ja **nuppástuhtti dahku** (+rievdadeaddji, -oktilaš, omd. *časkit*)”.

Go dilálašvuodas váilu diđolaš kontrollera, dan ásahan dilálašvuodát leat dáhpáhusat. Datge juohkásit rievdamas ja oktilašvuoda vuodul njealji sadjái. (Sammallahti 2007: 25):

”**geavvan** (mii lea -rievdi, +oktilaš, omd. *ceaggát*), **proseassa** (+rievdi, +oktilaš, omd. *állanaddat*), **momentána dáhpáhus** (-rievdi, -oktilaš, omd. *givnnjihit*) ja **nuppástuvvi dáhpáhus** (+rievdi, -oktilaš, omd. *cuovkanit*)” (Sammallahti [2007: 25, 35] Nils Ø. Helandera [Helander 2001: 33] terminologijain; Helander fas Jacksona [Jackson 1990: 15] mielde).

Dilálašvuodát buktet ovdan kausála nuppástuvvama dahje dan váiluma sihke vearbba almmuhan dilálašvuoda kvantifiserema, dahje translatiiva nuppástusa, om. dáhpáhusat *ceaggut > ceaggát* ’leat ceaggut’ (statiiva), *állut, állanit > állanaddat* ’mannat mángii állut’ (translatiiva-frekventatiiva), *givdnjut > givnnjihit* ’oktii jođánit givdnjut’ (momentána), *cuvket > cuovkanit* ’mannat cuovkkas’ (translatiiva-momentána). Sammallahti (2007: 25, 30) lea geavahan juogustis čuovvovaš tearpmad:

a) ”Rievdadeaddji” sáhtta almmuhit vearbba doaimma nuppástuhtti váikkuhusas fokuspartisipánttas (*lahkonit, časkit*).

b) ”Rievdi” almmuha vearbba doaimma dagahan nuppástuvvamis fokuspartisipánttas (*állanaddat, cuovkanit*).

² Pekka Sammallahti p. c. 30.10.2007. Divvumuš gáldui 2005: 67–68.

c) Oktilaš vearbaid sáhtta meroštallat omd. duratiivan (”doaibma bistá guhká” Sammallahti 2007: 36) dahje atelihkalažžan dan mearkkašumis, ahte vearbba almmuhan doaibma joatkašuvvá das fuolakeahtta, ahte dat gaskkalduhttojuvvošii ja nogašii gaskan. Dán láhkai omd. Saeed (2009 [2003]) meroštallá atelihkalaš vearbaid ja meroštallan orru heivemin bures omd. vearbbaide *viehkat*, *lahkonit*, *ceaggát* ja *állanaddat*, mat Sammallahti (2005: 25–35) terminologijja mielde leat oktilaš vearbbat. Daid bálddalastimis vearbba doaibma dahje dáhpáhus joatkašuvvá gaskkalduvakeahtta: *x viegai ja/aht’ viegai ja/aht’ viegai* jna.: lea gažaldagas okta viehkandáhpáhus. Dáid vearbaid oktavuhtii heive kvantifiserensatellihtta³ *beaivvi*, om. *x viegai/lahkonii/ceaggái/állanattai beaivvi*, muhto ii kvantifiserenadjunktiiva⁴ *beaivvis* (earágo juos cealkagii sáhtta lasihit telihkalaš elemeantta, om. *x viegai miilla beaivvis*). Maiddá *heittit*-sisdoallovearba heive oktilaš vearbaid oktavuhtii, om. *x heittii viehkamis/lahkoneames/ceaggámis/állanaddamis*. Muhtun veorbain *heittit* + *Vmis* mearkkaša lávema, om. *heittii sorbmemis*, *heittii beahttimis áhku*. Lávema mearkkašupmi sáhtta nuppástuvvat telihkalažžan go dasa lasihuvvo definihtalaš objekta, om. *heittii sorbmemis dan*, muhto ii álo, om. *heittii beahttimis áhku*.

d) ii-oktilaš veorbain (Sammallahti [2007: 36] ovdamearkkat *áicat*, *časkit*, *givnnjihit*, *cuovkanit*) lea čielga álgin- ja loahpparádji, omd. cealkagis *x časkkii ja/aht’ časkkii ja/aht’ časkkii* leat golbma maŋŋálas časkima; veorbaid doaibma álgá ain ođđasis ja juohke álgima maŋná dat maid nohká. Veorbaid *áicat*, *časkit*, *givnnjihit* ja *cuovkanit* ii sáhte geavahit veorbba *heittit* oktavuodas, omd. *Máhte heittii *áicamis/*časkimis/*givnnjiheames/*cuovkaneames*, vrd. oktilaš veorbbaide ovddit bihtás c).

3.3. Passiivasuorggádušat

Sammallahti mielde passiivveorbaid sáhtta suorggídit vuodđoveorbain sihke kausatiiva-, refleksiiva-, resiprohka- ja desideratiivveorbain (Sammallahti 2005: 59–60). Resiprohka- ja refleksiivveorbaid suorggádušat leat veadjemeahttumat persónala passiivvaid oktavuodas dasgo dain subjavtta semantihkalaš rollii ovtastuvvet

³ Omd. advearba mii almmuha hubmi oainnu das man guhká doaibma bistá (Sammallahti 2005: 167).

⁴ Kvantifiserenadjunktiiva almmuha áigodaga, man sisti dilálašvuohta ollašuvvá (Sammallahti 2005: 79).

vuodđovearbba goappáge fokuspartisipántta rollat, muhto impersonála passiivvas sáhtá dadjat omd. *Dál galgá oaidnaluvvot*. Automatiiva passiivvaid lea vejolaš suorggidit dušše vuodđovearbbain. Desideratiivavearbbain fas buot eará passiiva-suorggádusat earret automatiivapassiiva leat muhtin láhkai vejolaččat, muhto geavahus sáhtá leat marginála (omd. *Dat borastuvahalai/?borastuvvojuvvui/?borastuhtá*). Kausatiiva vuodđovearbbain lea vejolaš suorggidit passiivavearbbaid, omd. *Máret nohkkaduvvui/viegahuvvui/jorahuvvui*, muhto dušše intentionála passiivasuorggádusaid. Permissiiva passiivva vuodđovearba lea morfologiija dáfos ideanttalaš kausatiivvain iige kausatiivasuorggádus leat geavahas.

Sammallahti juohká passiivavearbbaid daid subjeavtta iešvuodaid mielde vida jovkui. Čuovvovaš bihtáin čuovun passiivavearbbaid govvdusa Sammallahti ovdanbuktin teoriijas girjjis ”Láidehus sámegiela cealkkaoahpa dutkamii” (2005: 60–70). Gidden dan olis fuopmášumi passiivavearbba ja dan vuodđovearbba gaskasaš intenšuvdnaerohusaide. Intenšuvnna sáhtašii dadjat fápmun mii ásaha predikáhtora veagas dilálašvuoda. Vuodđovearbba objekta lea intenšuvnna jovssusin earret intransitiiva vuodđovearbbas suorggiduvvon passiivasuorggádusain. Iešguđege passiiva-suorggádusas intenšuvdna vuhtto láhkásis ja lea čatnagasas vearbba dependanttaid semantihkalaš rollaide. Argumeantaráhkadusa nuppástuvvan fas lea dilálašvuoda govvideaddji (= hálli) válljejumi boadus dan oktavuodas go son geavaha passiiva-suorggádusa.

Dán logus gieđahalan maiddái vuodđovearbbaid mearkkašumiid lunddolaš (lagamustá fysikála) máilmmis, oaidnin dihte makkáraš oktavuodas giela albnoneamit, dán dáhpáhusas iešguđetlágan suorgásat, leat daidda.

3.3.1. Intentionála passiivavearbbat

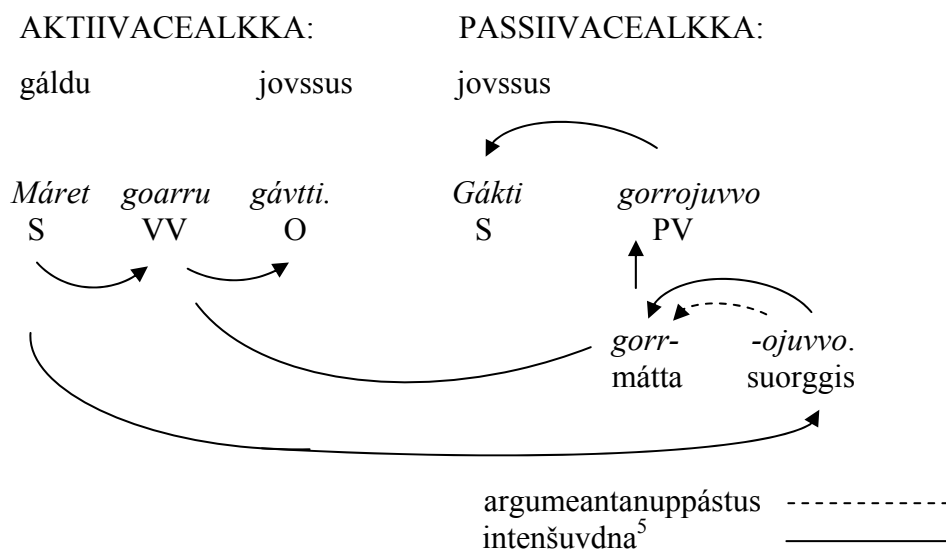
Intentionála passiivavearbbat ráhkaduvvojit suorgásiin *-(oj)uvvo(j)-*, mii oatnundáhpáhusain dihtto *-o(j)-*suorggisin, om. *Náhkki čuhpp(ojuvv)ui*. Suorggideamis daid subjeavttas lea seamma kontrollerejuvvon rolla go vuodđovearbba objeavttas, om. 7–14:

(7) *Báhkki (ČUOZÁHAT) gohppojuvvui*,

- (8) *Lávlla* (KONSEKVEANSA) *lávlojuvvui*,
- (9) *Máhtte* (FÁDDÁ) *muitojuvvui*,
- (10) *Gákti* (BOAÐUS) *gorrojuvvo*,
- (11) *Máhtte* (ÁVKAŠUVVI) *rengojuvvui*,
- (12) *Máhtte* (VÁSIHEADDJI) *doškejuvvui sealgái*,
- (13) *Máret* (SIRDÁSEADDJI) *čuvvojuvvui*.
- (14) *Várri* (STATIIVA) *garvojuvvui*. (Sammallahti 2005: 60–61.)

Intentionála passiivavearbba ásahan dilálašvuohta lea diđolaččat kontrollerejuvvon (Sammallahti 2005: 60–61): suorgása *-(oj)uvvo(j)-* dahje *-o(j)-* semantihkalaš sisdoallu almmuha, ahte soamis/soapmásat diđolaččat ollašuttet vuodđovearbba almmuhan doaimma cealkaga subjektii, omd. vearba *čuhppojuvvo* cealkagis *Náhkki čuhppojuvvo* ásaha dilálašvuođa mas aktiivacealkaga DAHKKI ollašuttá joksosii *náhkki* doaimma ”čuohppan”. Intentionála passiivasuorggádusain kontrollerejuvvon dilálašvuohta ovdanbuktá dan ahte vearbba almmuhan doaibma ‘čuohppan’ lea DAHKKI(id) hálddus, vaikke DAHKKI(it) ii/eai dihttoge cealkagis. Subjeavttaid rollat sáhttet leat kontrollerekeahces rollat (13–14) – dat lea olles dilálašvuohta man badjel vearbamáddaga intenšuvdna ollá dahje Sammallahti sániiguin: ”subjekta lea dilálašvuođa bokte kontrollerejuvvon” (Sammallahti 2005: 30).

Intentionála passiivvas vuodđovearbba subjevtta intenšuvdna bohtá ovdan suorgása váikkuhussan vearbamáddagii, masa gullá dan aspektuála dahje kausatiiva sisdoallu, nu ahte dan argumeantaráhkadus nuppástuvvá. Govus (1) (S = subjekta, O = objekta, VV = vuodđovearba, PV = passiivavearba):

Govus 1. Intentionála passiivavearbbat. Argumeantaráhkadusa nuppástus ja intenšuvdna.

Intentionála passiiva spiehkkaša suorggideami váiluma geažil čielgasit eará passiivasuorggádusain, om. *Máret goarostii/goaruhii gávtti*, *Gákti *gorrojuvvoštii/*gorrojuvvoštii*; vejolaš aspektuála dahje kausatiiva mearkkašupmi ferte leat leamen juo passiivasuorggádusa vuodđovearbbas, om. *Gákti goarost-uvvui/goaruh-uvvui*. Eará passiivasuorggádusain dákkáraš suorggideapmi lea vejolaš, om. *Muhtumin gulloštii vel máná čierrunge* (GS 55).

Sámegiela boarrasut giellaoahpain (omd. Nielsen 1926: 164–175) *-(oj)uvvo(j)/-o(j)-*suorggiduvvon passiiva lea gullan sojahemi beallai ja suorggidanmorfema lea lohkon vearbamáddagii, masa dasto sojahangehčosat leat laktojuvvon. Intentionála passiiva (dego maiddá nuppi *-(oj)uvvo(j)-*passiivasuorggádus, ng. impersonála passiiva) ii goittotge gula sojahankategoriijai, dasgo suorggis *-(oj)uvvo(j)/-o(j)-* nuppástuhtá vearbamáddaga argumeantaráhkadusa, mii ii galgga sojahankategoriija bealde dáhpuhuvvat. Dihtolágan suorggideapmi (Sammallahti 2005: 59) nuppástuhtá vearbba dependeanssaid, muhto sojahemi ii dan daga goittot sámegielas (gč. omd. Nielsen 1926: 146–170, 300–424; Nickel 1990: 42–68, 391–530).

⁵ Vuolimuš intenšuvdnasárggis lea mielde čájeheamen, ahte *-(oj)uvvo(j)-*passiivasuorggádusa doaimma ollašuttá intentionála gáldu. Dat lea pragmatálaččat sihkkujuvvon eret passiivacealkagis Grice (1975 [1968]: 45) gulahallandilálašvuoda vuodđomaksimaid mielde.

3.3.2. Impersonála passiivavearbbat

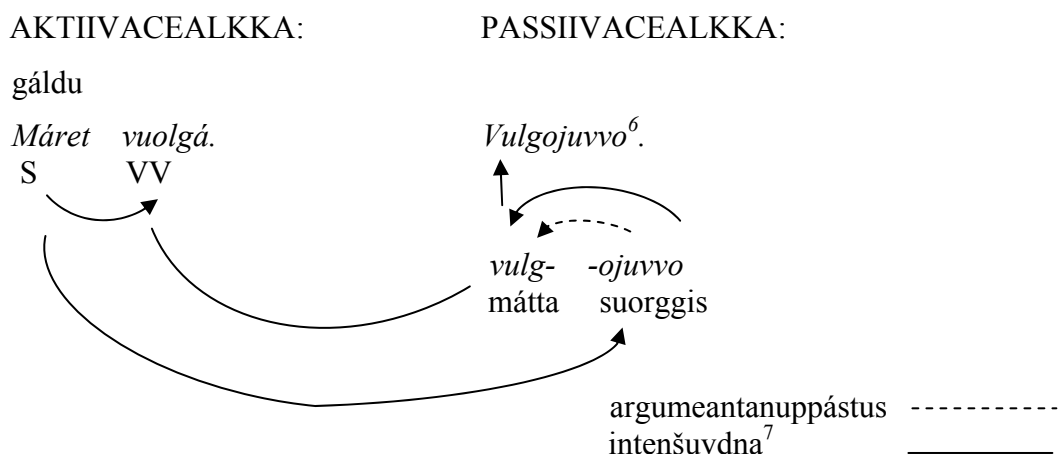
Impersonála passiivavearbbat suorggiduvvojit intransitiiva vuoddovearbain (gč. maiddá čuoggá 2.4.3 njeaidinpassiivva olis). Dat spiehkcasit dáinna lágiin eanaš passiivasuorgásiin: dušše permissiiva passiivva sáhtá suorggidit maiddá (dihtolá-gan) intransitiiva vearbain. Suorggis *-(oj)uvvo(j)-/-o(j)-*, omd. *vulgojuvvo* > *vulgo*, lea maid intentionála passiivavearbbaid suorggis ja guoddá intentionála mearkašumi: cealkagis lea(t) doaibmi(t), geas/geain lea intenšuvdna vearbba ásahan doaimma ollašuttimis, muhto dát doaibmit leat sihkkuojuvvon áibbas dego intentionála passiivvasge. (Sammallahti 2005: 68–69.) Om. 15–17:

(15) *Dánsejuvvui*,

(16) *Dál vulgojuvvo*,

(17) *Doppe galggai čájaduvvot*. (Sammallahti 2005: 69.)

Impersonála passiivasuorggádusa govus intenšuvnnaid ja dependeanssaid nuppástuvamis spiehkasa intentionála passiivva govvois dušše dáinna go impersonála passiivasuorggádusas ii sáhte leat subjeakta. Govus (2) (S = subjeakta, VV = vuoddovearba):

Govus 2. Impersonála passiivavearbbat. Argumeantaráhkadusa nuppástus ja intenšuvdna.

⁶ Cealkagii orru preseanssas gullamin sajastanstatutiiva d. áigeadjunktiiva, omd. *Odne vulgojuvvo*, *Vulgojuvvo ruoktot*, vrd. *Vulgojuvvui*.

⁷ Gč. juolgenohta ⁵ čuoggás 3.3.1 dasgo dat heive maiddá impersonála passiivii.

3.3.3. Adversatiiva passiivavearbbat

Sámegiela adversatiiva passiiva ii leat semantihka dáfos áidnalunddot máilmmi gielain. Ásia gielain negatiivvalaččat čuoheci passiivvat leat dábálaččat (Keenan 1985: 269–270); omd. vietnam- ja thaigielain passiiva cealkagat ráhkaduvvojit veahkkevearbbain, mas lea gilláma dahje čuoheci sisdoallu (Siewierska 1984: 126). Maiddái eaŋgalasgiela *get*-passiivva oktan geavahanmállen leat dilálašvuodát mat almmuhit hálli doaladumi ja namalassii unohisvuoda dovdamuša cealkaga almmuhan dáhpáhusaid sisdollui, seamma sullii go japánagiela *rare*-passiivvas (Lakoff 1971: 154–155), man birra Seino ja Tanaka (2006: 328–329) leaba čállán adversatiiva passiivan, dasgo das vásiheaddji šaddá gillát vearbba almmuhan dáhpáhusa geažil vahága.

Adversatiiva passiivavearbbat suorggiduvvojit aktiiva transitiivvaláš vuodđovearbbain *-halla/-hadda-*, *-(o)j-* dahje *-uvvo(j)-*suorgásiin (Sammallahti 2005: 60–61), mii orru oalle hárve dihttomín. – Juo Ganander (1743: 65–66) čállá adversatiiva passiiva suorggádusa vuodđun kausatiivva. Suorggis *-halla/-hadda-* sisttisdoallá kausatiiva morfema *-h-* masa laktása frekventatiiva suorggis *-alla-*, omd. *bealkká-h-alla-t*.

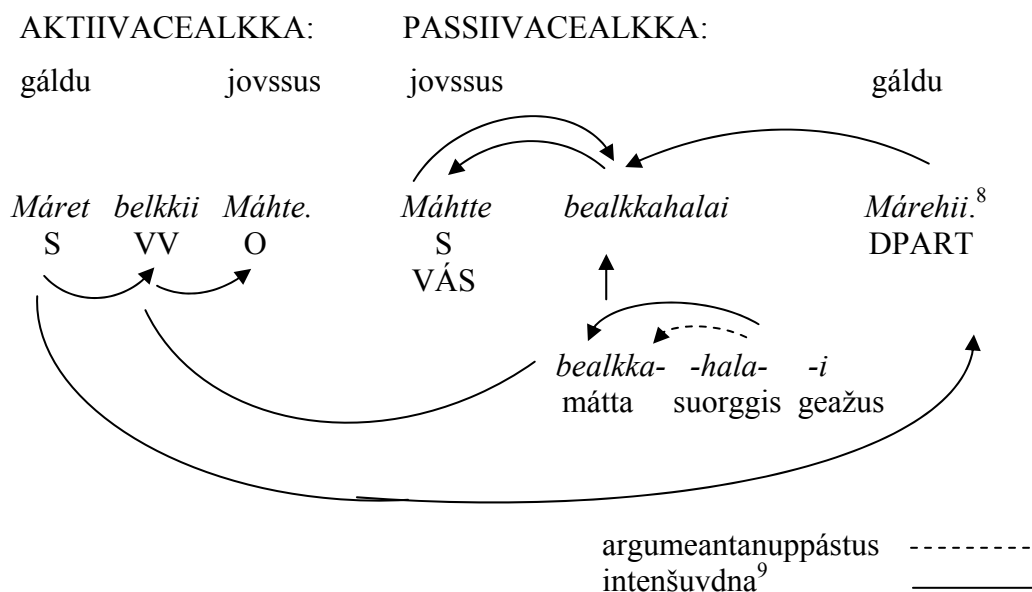
Sámegiela adversatiiva passiivva vuodđovearbbat objekta ferte leat heakkalaš dasgo adversatiiva passiivavearbbat subjektta rollan lea VÁSIHEADDJI. Kontrolla lea iibákkolaš DAHKKI- dahje VÁSIHANPARTISIPÁNTTAs. (Sammallahti 2005: 61.) Omd. Nielsen (1926: 264) logai *-halla/-hadda-*suorgásiid mearkkašumi čujuhit unohasvuhtii dahje vuostemillii, man subjektta šaddá vásihit. Adversatiiva passiivvas VÁSIHEADDJI lea dego vuostefápmun doaimmaid ollašuttinveigamusaide, om. *Máhtte* (VÁSIHEADDJI) *bealkkáhalai Márehii*, *Mun* (VÁSIHEADDJI) *gáskkáhalen beatnagii* (DAHKKIPARTISIPÁNTA). Sammallahti (2005: 62) čállá *-halla/-hadda-*suorgásiin ráhkaduvvon vearbbaid subjektta leat juoga nu láhkai ieš osolaš dahje sivalaš dasa mo sutnje geavvá, om. 18 ja 19:

(18) *Áldu* (VÁS) *borru* *guvžii* (DAHPART) (Sammallahti id.),

vrd. *Guovža* (DAHKKI) *borai álddu* (ČUO).

(19) *Máret* (VÁS) *oainnahalai Máhttii* (VÁSPART), (Sammallahti 2005: 62).

Intenšuvnna ja argumeantaráhkadusa sáhttá veardádallat cealkagiid *Máhte bealkkahalai Márehii* ja dan aktiivavástaga oktavuodas. Cealkagis *Máret belkkii Máhte Máreha* intenšuvdna lea Máhte bealkin ja sus lea seamma intenšuvdna maiddái passiiva-cealkagis *Máhte bealkkahalai Márehii*. Suorggádusas *bealkkahallat* morfema *-halla-* nuppástuhtá vearbamáddaga argumeantaráhkadusa. Intenšuvdnii čujuha nuppádassii dat, ahte vuodđovearbba subjeakta sáhttá leat passiiva cealkagis kontrollerejeaddji DAHKKIPARTISIPÁNTAn, om. *Máhte bealkkahalai Márehii*. Intenšuvdna lea mielde DAHKKIPARTISIPÁNTTA hagage (om. *Máhte bealkkahalai*) aiddo nu mo intentionála passiivvas (om. *Máhte belkojuvvui*) dego dat lea juo vuodđovearbbas *bealkit*, muhto go intentionála passiivasuorggádusas deaddu lea das maid soapmásat leat bargan cealkaga joksosii (*Máhttii*), de adversatiiva passiivvas cealkaga joksosa (*Máhte*) vuostemielalaš vásáhus lea guovdilahas, dahjege suorggádus lea jovssuslagaš (Sammallahti karakteriseren 1998: 115). Govus (3) (S = subjeakta, O = objekta, VV = vuodđovearba, PV = passiivavearba, DPART = DAHKKIPARTISIPÁNTA, VÁS = VÁSIHEADDJI):

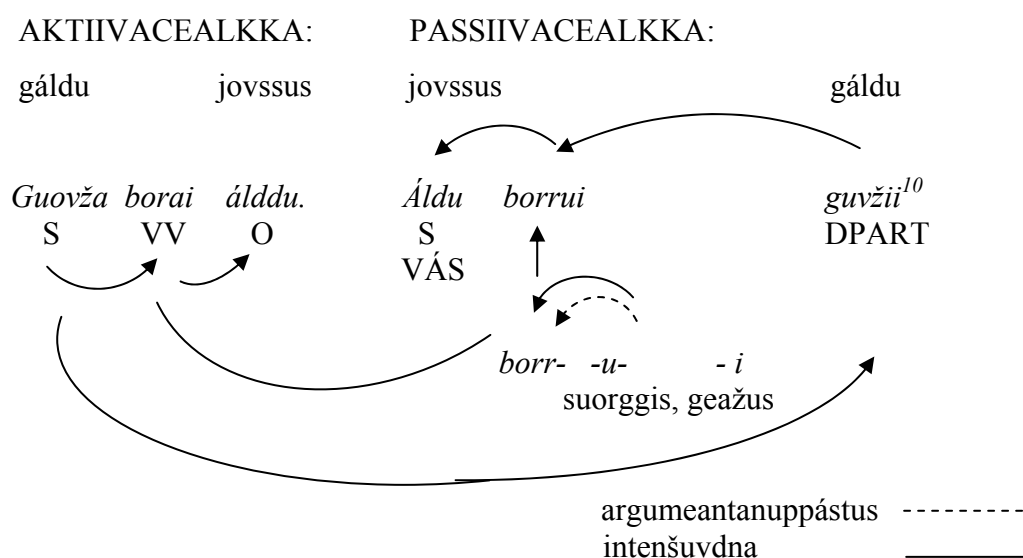

Govus 3. Adversatiiva *-halla-*passiivasuorggádus. Intenšuvdna ja argumeantaráhkadus. Passiivacealkaga joksosa oasálašvuoda vearbba ásahan dilálašvuodas čájeha njuolla maŋos.

⁸ DAHKKIPARTISIPÁNTA lea váljaevttolaš.

⁹ Vuolimuš intenšuvdnasárggis ii leat mielde dain dáhpáhusain go doaimma intentionála gáldu lea prag-máhtalaččat sihkkujuvvot eret passiivacealkagis Grice (1975 [1968]: 45) gulahallandilálašvuoda vuodđo-maksimaid mielde.

Adversatiiva passiivva *-o(j)-* suorggádusat leat dilálašvuoda semantihka dáfos earálganat *-halla-* suorggádusaid ektui, dasgo *-o(j)-*suorggádusaid subjeavttas lea dušše VÁSIHEADDJI-joksosa funkšuvdna, iige das vuhtto guđegelágan osolašvuoha dahje sivalašvuoha. Intenšuvdna lea váljaevttolaš DAHKKIPARTISPÁNTTA hálddus, om. *Áldu borruí guvžii*. Govus (4) (S = subjeakta, O = objeakta, VV = vuodđovearba, PV = passiivavearba, DPART = DAHKKIPARTISIPÁNTA, VÁS = VÁSIHEADDJI):

Govus 4. Adversatiiva *-o(j)-*passiivavearbbat. Argumeantanuppástus ja intenšuvdna.

Adversatiiva passiivva *-uvvo(j)-*suorggádusat leat seamantihkalaččat seammalárganat go *-o(j)-* suorggádusat. Dat earránit intentionála passiivasuorggádusain dušše dainna go dain lea DAHKKIPARTISIPÁNTA, om. *Mun dájuhuvvojin dasa*.

Dego ovdalis čállui, sihke *-(o)j-* ja *-halla-*suorggádusaid adversatiiva semantihkalaš mearkkašupmái gullá vejolašvuoha váldit dependeantan DAHKKI- dahje VÁSIHANPARTISIPÁNTTA. Suorgásiin *-(o)j-* suorggiduvvojit maiddá automatiiva passiivavearbbat, maid dependeanssas vuodđovearbba subjeavttas ii leat mihkkege sajiid. Adversatiiva passiivasuorggádusaid semantihkalaš mearkkašupmái ferte leat sivan maiddá vuodđovearbbaid válljašuvvan. Oainnat adversatiiva passiivasuorggádusaid *borrot, báhččot, goddot, váldot, váidot, gildot, belkot, cábmot, dulbmot, goksot*

¹⁰ DAHKKIPARTISIPÁNTA lea váljaevttolaš.

ja *njuvvot* (= Nielsena (Nielsen 1979 [1939–1962] *-(o)j*-vearbbat, maid lean dulkon adversatiiva passiivan Sammallahti ruovttotgežiid ordnejuvvon listtus [Sammallahti 2002: 263–264]) vuodđovearbbain lea lunddolaččát negatiiva váikkuhus joksosii (earret vearbbaš *váldot*, man birra veaháš vuollelis). Omd. vearbba *borrat* negatiiva mearkkašupmi čuovvu mielde juos jovssusin lea ealli heakkalaš dego adversatiiva passiivvas, om. *Áldu borruí*, muhto intentionála passiivvas, om. *Áldu borrojuvvui* joksosa semantihkalaš rolla lea ČUOZÁHAT ja vuodđovearbbaš lea neutrála mearkkašupmi. Dalle juos intentionála passiivasuorggádusas *borrat*-vearba nammada subjeaktan heakkalaš vásiheaddji, dat sáhtá almmuhuvvot modifiserejeaddji lasáhuspredikatiivvain *eallinaga*, om. *Áldu borrojuvvui eallinaga*, muhto adversatiiva passiivva *-(o)j*-suorggádusas dat ii adno **Áldu borruí eallinaga*. Juos vuodđovearba lea mearkkašumi dáfos neutrála dego om. *váldot* 'náitalit', de *-(o)j*-suorggádusain DAHKKIPARTISPÁNTA dahká ášši negatiivan, om. *x váldui politiijaide*. Leat leamen maid čielga leksikalisašuvnnat, om. *gildot*, mii geavahuvvo dušše dáhpáhusas *gildot niidii* (= oážžut gálbbenáhkiid).

Adversatiiva dilálašvuodaid ása hit nappo dakkár vuodđovearbbat (dán bihtá buot ovdamearkavearbbat boibmojuvvon Sammallahtis (2002: 217–220 ja 263–264), maid váikkuhus čuo hca objektii negatiivvalaččat. Adversatiiva passiivva *-halla*-suorggádusaid *gaccohallat*, *cápmahallat* ja *gottáhallat* vuodđovearbbaid *gazzut*, *cápmiit* ja *goddit* čuo hcin objektii lea lunddolaččat eahpesávahahtti vásáhus. Maiddái mearkkašumi dáfos neutrála vearba sáhtá leat mielde ásaheamen adversatiiva passiiva dilálašvuoda, om. *láidet* > *láidehallat* ja *doalvut* > *dolvvohallat*, om. *Máhtte láidehalai Márehii* (*go lei hálva juhkan*), *Máhtte dolvvohalai ihkku politiijaide*. Muhtin vearbbat fas devdet semantihkalaš rollaid dáfos suorggideami eavttuid, muhto dain ii liikká sáhte suorggideami adversatiiva passiivva, omd. *doallat* vrd. **doalahallat* ja *luoitit* vrd. **luoittáhallat*, sivvan sáhtá leat omd. vuodđovearbbas ásahan dilálašvuoda positiiva váikkuhus objektii: *go x luoitá y:a* omd. *mannat*, dathan leage aiddo dat maid "y" buot lunddoleamosit lea sávvin. Vearba *doallat* fas orošii spiehkaseamen adversatiiva passiivva vuodđovearbbain danin go ása statihkalaš ollašuttima.

Adversatiiva passiivva vuodđovearbbaid sáhtá dasa lassin juohkit daidda main lea vejolaš suorggideami sihke *-halla-* ja *-(o)j*-suorggádusaid, om. *goksit*: *goksot*, *govssahallat* dahje *bealkit*: *belkot*, *bealkkáhallat* ja daidda, main lea suorggideami dušše -

halla-, muhto ii *-(o)j-*adversatiiva passiiva, om. *gávdnat: gávnnahallat* vrd. **gáv-dnot, deaivat: deaivvahallat* vrd. **deivot*. Dát fertte mearkkašit dan ahte vuoddo-vearbbain leat semantihkalaš eavttut maid mii eat vel dovdda: intuitiivna caggá suorggideames dihto suorggádusaid vaikke eat vel máhte dovdat dasa sivaidd.

Intentionála passiivva ektui adversatiiva passiiva lea earálágan dasgo adversatiiva passiivavearbbain sihke aspektuála ja kausatiiva suorggideapmi lea vejolaš, omd. *Máret borrostii (čuoikkaide), Máret borrohii iežas (čuoikkaide), Máret lei borahaht-tán mánás (čuoikkaide)* ja *Máhte bealkkahalastii/belkkohalastii Márehii*.

3.3.4. Permissiiva passiivavearbbat

Semantihkalaš mearkkašumi dáfos permissiiva passiivii lea buohtastahttimis japána-giela passiivva veahkkevearba (*r*)*are* go dat buktá dakkár mearkkašumi ahte vearbba almmuhan doaibma vejolaččat čuoheá cealkaga objekta-topihkkii, dego om. ”X lea borahahti”. Dasa lassin veahkkevearbba (*r*)*are* potentiála geavahus lea čatnasan eanaš negašuvdnii. (Seino & Tanaka 324–326.) – Sammallahtige (2005: 67) čujuha sámegeielas permissiiva passiivavearbbaid adnot earenoamážit ee. miedihán-, biehttan- ja gažaldatcealkagiin; sáhtta árvalit, ahte permissiiva passiivavearbbat geavahuv-vojit dávjá aiddo dakkáraš dilálašvuodain go doaimma ollašuttinvejolašvuodát dahje ráddjehusat galget árvvoštallojuvvot.

Permissiiva passiivavearbbat ráhkaduvvojit suorgásiin *-h/-ahtti-* juogo aktiivvalaš transitiiva- dahje intransitiivavearbbain. (Sammallahti 2005: 68). Dat ásahtit kontrol-lerekeahces dilálašvuodaid ja daid subjevtta semantihkalaš rolla lea SISDOALLU, om. 20 (Pekka Sammallahti p. c. 30.10.2007; vrd. 2005: 67–68.). Permissiiva passiivavearbba subjevtta vástida vuoddovearbba objevtta kontrollerejuvvon semantihkalaš rolla ČUOZÁHAT, om. *Máhte borrá láibbi (ČUOZÁHAT)*. Vuoddovear- bba DAHKKI-subjevttá vásttan sáhtta leat VÁSIHANPARTISIPÁNTA. Om. 20–23:

(20) *Láibi boraha.*
(SISD).

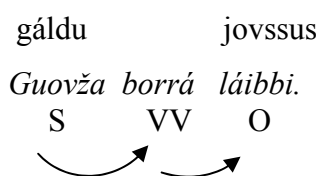
- (21) *Dákko ii buođut*¹¹, (vrd. *X buođđu dákko*)
 (22) *Coahkin ii goarkjūt dohko*, (vrd. *X goargju dohko coahkin*)
 (23) *Láibi ii borahan geasage* (VÁS.PART.) ([21–23] Sammallahti 2005: 68.)

Permissiiva passiivavearbbat leat eahpeintentionálat (Sammallahti 2005: 69). Cealka *Náhkki* (SISDOALLU) *čuohpaha* muitala dan subjeavtta birra, dl. makkár náhkki lea čuohppat. Ovdamearkabárra *Náhkki čuohppasii ja de gaikánii* (Pekka Sammallahti p. c. 30.10.2007) vs. **Náhkki čuohpahii ja de gaikánii* čájeha ahte permissiiva passiivacealkka *náhkki čuohpahii* mearkkaša dan, ahte doaibma ii čuoze čuožáhahkii dahje rievdat dan.

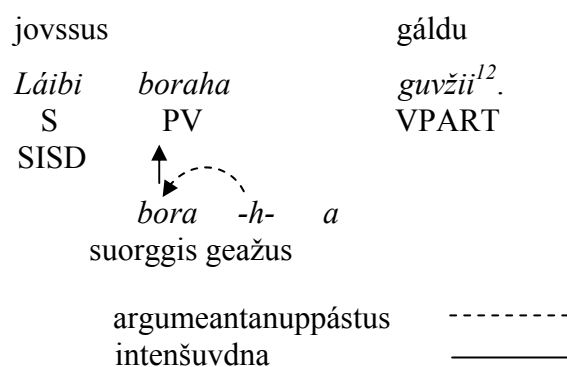
Permissiiva passiivavearbbaid suorggis *-h/-ahtti-* lea morfologalaččat seamma go kausatiivavearbbain (gč. Sammallahti 2005: 73–79). Go kausatiivacealkagis omd. *Máret čuohpaha náhki Máhttii* subjeaktan lea DAHKKI ja objeaktan ČUOZÁHAT, de lea čielggas, ahte 'láibi' ii sáhte leat permissiiva passiivacealkagis *Láibi boraha* DAHKKI-rollas muhto ferte leat dakkáraš semantihkalaš rollas mii heive oktii duođalaš máilmmiin. Permissiiva passiivva VÁSIHANPARTISIPÁNTA earrána adversatiiva passiivvas dakkoge ahte das váilu intenšuvdna mii fievrridivččii doaimma joksosii: jovssus leage ollašuvakeahtes intenšuvdna jovssus, vrd. intentionála ja adversatiiva passiivasuorggádusaid joksosiidda, maid ektui intenšuvdna ollašuvvá. Govus 5 (S = subjeakta, O = objeakta, VV = vuodđovearba, PV = passiivavearba, SISD = SISDOALLU, VPART = VÁSIHANPARTISIPÁNTA):

¹¹ Permissiiva passiivas adno dábálaččat negašuvnmas dahje cealkagis lea partihkkal *gal*, om. *Dákko gal buođuha*, *Coahkin gal goarkjuha dohko*, *Láibi gal boraha*, *Láibi ii borat*.

AKTIIVACEALKKA:

PASSIIVACEALKKA:

Govus 5. Transitiiva vuodđovearbbas suorggiduvvon permissiiva passiiva. Dependansanuppástus. Intenšuvnna váilun.

Intransitiiva vuodđovearbbain suorggiduvvon permissiiva passiivavearbbat orrot mearkkašeamen eanáš dáhpáhusain báikki (dahje/ja dálkki, om. *čuoimmuhit*) heive- ma vuodđovearba almmuhan doibmii, omd. *viegahit*, *čuoiggahit*, *njágahit*, *buovčča- hit*, *čánahit*, *njuikehit*, *buođuhit* ja *goarkŋuhit* (ovdamearkavearbbaid lean boibmon Sammallahti [2002: 217–220 ja 263–264] *-hit*-loahppasaš sániin, mas leat Nielsena 1979 [1939–1962] sánit), man sivas daidda gullá báikeadjunktiiva, om. *Dákko ii buođut* (om. Sammallahti 2005: 68), mii lea topikaliserejuvvon. Ovdamearkka *Dákko ii buođut* kausatiivasuorgása *-h-/-ahtti-* vearbamáddagii dagahan argumeantanuppás- tusa maŋŋá topihkkan lea *dákko*, man hárrái ollašuttinvejolašvuodát árvvoštallo- juvvojit. Báikeadjunktiivva *dákko* sáhtta buhttet nominaliseremiin, om. *Dát guoikk'- oaivi (ii buođut)*; báiki lea dalle SISDOALLUn. Oaidnit ahte rievtti mielde ii leat bajideami dáfos erohus transitiiva vearbbain suorggiduvvon permissiiva passiivii. Passiivacealkaga ollašuvatkeahhtáivuohda lea seammalágan go transitiiva vearbbain suorggiduvvon dáhpáhusain. Govus (6) (S = subjeakta, VV = vuodđovearba, PV = passiivavearba, BV = biehttanvearba, ADJN = ADJUNKTIIVA):

¹² Vásihanpartisipánta lea váljaevttolaš. Permissiiva passiivasuorggádusa doaimma eahpeintentionála gáldu sáhtta sihkkojuvvot eret passiivacealkagis Grice (1975 [1968]: 45) gulahallandilálašvuoda vuoddomaksimaid mielde.

AKTIIVACEALKKA:

gáldu

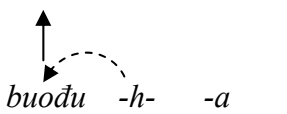
X *buođđu* *dákko.*
 S VV ADJN

PASSIIVACEALKKA:

Dákko *buođuha.*
 ADJN PV

buođu *-h-* *-a*
 suorggis, geažus

argumeantanuppástus - - - - -
 intenšuvdna _____

Govus 6. Intransitiiva vuodđovearbbas suorggiduvvon permissiiva passiiva. Dependansanuppástus ja intenšuvdna váilun.

Go adversatiiva passiivva vuodđovearbbain orru leamen negatiivvalágan váikkuhus joksosii, de permissiiva passiivasuorggádusaid vuodđovearbbain dilli lea earáláhkai (dán bihtá ovdamearkavearbbaid lean boibmon Sammallahti [2002: 263–264] ruovt-totgežiid ordnejuvvon listtus mas leat Nielsen [1979 [1939–1962] sánit). Transitiiva-vearbbain suorggiduvvon permissiiva passiivva ovdamearkavearbbaide gullet vearbbat, maid doaimmaid oktavuodas objeaktan lea juoganulágan biebmun/bivvun/fievrun dohkálaš ávnnas/fuođđu, om. *duolddahit*, *bogahit*, *vajahit*, *čieskkahit*, *borahit*, *jugahit*, *banihit*, *bážihit*, *dámahit*, *bivddihit* ja *bažihit*. Nubbin jovkun sáhtta lohkat vearbbaid mat leat čatnagasas ealáhusaide ja beaivválaš eallima dárbbuide, omd. *čiegahit*, *barggahit*, *čanahit*. Dáid vearbbaid vejolaš objeavttaid lohku lea viiddis go fas vuosttaš joavkku objeavttaid logu gáržžida vearbbaid spesifa sisdoallu, omd. dušše muhtin biebmoávnas sáhtta *borahit* ja vel uhcit lohku *gaccahit*, go fas biebmoávdnasiid lassin leat olu iešguđegelágan dinggat mat *čiegahit*. Lea maid nu, ahte permissiiva passiiva lea (eará passiivasuorggádusaid láhkai) produktiiva nu ahte sátnelisttuin eai buot vejolaš dáhpáhusat dihtto.

3.3.5. Automatiiva passiivavearbbat

Automatiiva passiivvalágan dáhpáhusat leat namuhuvvon ee. gaskaluohkkán (“middle”) (Haspelmath 1987: 9) dahje antikausatiivan. Omd. Comrie (1985: 325) namuha antikausatiivan transitiiva vearbba intransitiiva suorggádusa (mas lea antikausatiiva

suffiksa *-sja/s*'), omd. ruoššag. *Dver'otkryla-s'* 'Uksa rahpasii' vs. *Anton otkryl dver'* 'Anton rabai uvssa'. Comrie mielde antikausatiivvas vuodđovearbba objekta lea subjeaktan, dilálašvuohta lea spontána iige gávdno mangelágan čujuhus dahkkái, omd. das ii leat ageantaráhkadus dego passiivvas (Comrie 1985: 326). Haspelmath (1987: 7) maid deattuha antikausatiivva spontánalašvuođa ja geassá rájá passiivii nu ahte antikausatiivvas doaimbi ("actor") lea ollásit eliminerejuvvon, ii dušše syntávs-salaččat, muhto maiddá semantihkalaččat. Sámeielas Nielsen (1926: 256–257, 276) lea lohkan *-(a)s-* ja *-šuvva-* passiiva suorggádusaid earenoamáš mearkkašupmin doaimma automáhtalašvuođa dahje iešalldesgeavvama almmá geange intenšuvnna haga, "handlingen foregår a v s i g s e l v".

Sámeiela automatiiva passiivavearbbat ráhkaduvvojit suorgásiiguin *-(a)s-*, *-o(j)-*, *-uvva-* ja *-ašuvva-* (Sammallahti 2005:64–65). Daid subjeavttas lea kontrollerekehtes semantihkalaš rolla – sámeiela 'automatiiva'¹³ passiiva buktá ovdan vuosttažettiin dan, ahte gažaldagas lea kontrollerekehtes dáhpáhus, om. 24–27:

(24) *Lávka* (SIRDÁSEADDJI) *faskasii fárrui*,

(25) *Biila* (STATIIVA) *lea veddon ija*,

(26) *Uksa* (MUHTTAŠUVVI) *rahpasii*,

(27) *Doppe oidnojedje bohccot* (SISDOALLU). (Sammallahti 2005: 64–65.)

Sammallahti (2005: 64–65) mielde automatiiva passiivasuorggádusa vuodđovearbba objeavtta semantihkalaš rolla lea ČUOZÁHAT (om. 24–16), om. (26) *Uksa rahpasii* (akt. *X rabai uvssa*); áican- ja diehtinvearbbain FÁDDÁ, om. *X oinnii bohccuid* (FÁDDÁ) (mas passiiva vástta om. 27), eahpeintentionála vuodđovearbbain MUHTTAŠUVVI, om. *Máhtte dojjii juolggi* (MUHTTAŠUVVI), mas passiiva vástta om.

(28) *Máhtes doddjui juolgi* (MUHTTAŠUVVI). (Sammallahti 2005: 63–65.)

Haspelmath (1987: 15) mielde transitivavearba mas antikausatiiva ráhkaduvvo, ferte čuohtit joksosii dahje rievdadit dan. Dát heive Sammallahti (2005: 64–65) automatiiva passiivva dáhpáhusaide main vuodđovearbba objeavtta seamantihkalaš rolla lea ČUOZÁHAT ja subjeavtta DAHKKI dego cealkagiin 24–26. Deháleamos erohus omd. Haspelmath (1987: 7) ja Comrie (1985: 326) antikausatiivii lea dat go Sammallahti automatiiva passiivii gullet maiddá dakkáraš suorggádusaid maid vuodđovearbb-

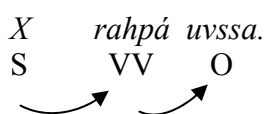
¹³ Namahusa (eaj.) "automative" lea Kulonen atnigohtán čájehan dihtii distinkšuvnna passiiva vs. automatiiva dutkkadettiinis suomagiela refleksiivvaid sihke obugraláš gielaide (Kulonen 1989: 30).

ba subjeaktan lea VÁSIHEADDJI ja objeaktan MUHTTAŠUVVI (om. 28) dahje FÁDDÁ (om. 27) (Sammallahti 2005: 50, 64–65).

Automatiiva passiivasuorggádusaid intenšuvnna ja argumeantaráhkadusa govvideames aktiiva cealkaga intenšuvnnain ii leat mihkkege mearkkašumiid dasgo DAHKKI lea ”eliminerejuvvon” ollásit. Elimineren dahká vejolažžan suorggideami maiddái eahpeintentionála vuodđovearbbain, om. akt. *Máhte doji juolggi*, pass. *Máhtes doddju juolgi*. Suorggidanmorfema (Sammallahti 2005:63) nuppástuhtá vearbamáddaga argumeantaráhkadusa. Das čuovvu mearkkašupmi ’automatiiva ollašuvvan’, mas ollašuvvan dáhpáhuvá kontrolla (intenšuvnna) haga, man dihtii automatiiva passiivva govvosis adno sierra sárggis čájehamen dáhpáhusa kontrollerekeahtes ollašuvvama. Govus 7 (S = subjeakta, O = objeakta, VV = vuodđovearba, PV = passiivavearba, MUH = MUHTTAŠUVVI):

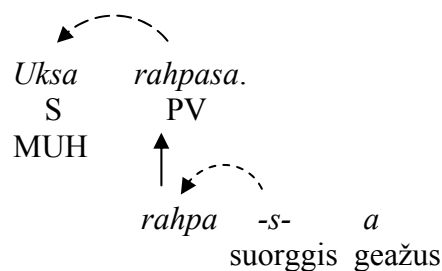
AKTIIVACEALKKA:

gáldu jovssus

PASSIIVACEALKKA:

jovssus

argumeantanuppástus -----
ollašuvvan - - - - -

Govus 7. Automatiiva passiiva. Dependansanuppástus. Kontrollerekeahtes dilálašvuoda ollašuvvan.

3.3.5.1. Dilálašvuodaid ja vearbaid šlájaid birra

Automatiiva passiivva iešguđege suorgásii sáhtá lohkat iešguđetlágan mearkkašumiid. ”Geavvan” máksá hávil dáhpáhuvvama (omd. *dahppasit*, *doadjásit*, *máhccasit*, *jorgasit*) ja ”proseassa” dađistaga ovdáneami (omd. *deaddašuvvat*, *fierdašuvvat*, *duolbmašuvvat*) (Sammallahti 2005: 65–66; terminologija Helanderis [Helander 2001: 33]). Proseassa vuostebeallin sáhtá leat maiddái statihkalaš dilli, mas ii geava iige dáhpáhuva mihkkege, omd. *veaddašuvvat* (proseassa) vs. *veddot* (dilli), ja juos

vuodđovearba almmuha statihkalaš dili, de dan vuostebeallin lea automatiiva vearba mas lea proseassa mearkkašupmi, om. *suitit* vs. *suitašuvvat* (Sammallahti 2005: 65–66).

Suorggádusain sáhttet leat maid mearkkašumit dynámalaš, epistemalaš dahje neutrála. Dynámalaš mearkkašupmi máksá ”nagodeami dahjege ahte juoidá lea vejolaš dahkat” om. *bohkasit* (Sammallahti 2005: 66,) *meaidašuvvat*, *beadđášuvvat* ja dan sáhttá buohtastahttit permissiiva passiivavearbbaid mearkkašupmái dainna erohusain, ahte permissiiva passiivvas vuodđovearbba doaimma ii ollašuva (ollašuvatkeahtái-vuođas Pekka Sammallahti p.c. 30.10.2007; vrd. 2005: 67) go fas automatiiva passiivvas dat ollašuvvá, om. *Suohkat gal gaccahii* (perm pass.) *muhto ii gazzasan* (aut. pass.) (= livččii lean miella gazzat suohkada, muhto ii nagodan dan dahkat) ja *Suohkat gal gazzasii vaikke ii gaccahan* (= suohkat gazzojuvvui, vaikke ii livčče lusttuhhan). Orošii leamen nu, ahte juos vearbba leksikála dihtui čatnasa diehtu heakkalaš dahkki vealtameahttunvuodas sihke omd. doaimma ollašuhttimii dárbbášlaš earenoamáš gaskaoamis dahje dáiddus dego omd. vearbain *bohkat* ja *guohpat*, de dalle dynámalaš mearkkašupmi boahtá álkibut millii, omd. *bohkasit/bohkašuvvat*, *guohpasit/guohpašuvvat*, *čohkasit ja čállásit*. Orošii maid leamen nu, ahte juos suorggádusas lea proseassamearkkašupmi, de dynámalaš mearkkašupmi lea dábálaš, omd. *duohpašuvvat*, *rihkkašuvvat* ja *hárdašuvvat*.

Epistemalaš mearkkašumi ovdanbuktá ”soaitima dahje ahte juoga dáhpáhuvvá dáhpedorpmis”, omd. ”*bahčásit*, *buđđosit*, *čuoggasit*, *gáskásit*, *giessasit*, *rihppasit*, *šlivi-gasit*, *buodđášuvvat*, *njuohtašuvvat*” (Sammallahti 2005: 65–67). Mearkkašumi dulkomii váikkuha maiddái kontekstuála biras ja epistemalaš dulkon lea álkit juos vearbba ásahan dilálašvuoda dahkki sáhttá ollašuhttit predikáhtora doaimma intensiivna haga, om. *bahčáseapmi* dahje *njuohtašuvvan* sáhttá leat epistemalaš, om. *bátnegealas bahčásii boastto geažes go x duolmmastii dan ala* (om. Pekka Sammallahti p.c. 8.10.2008) dahje dynámalaš, om. *siedja bahčásii buhkkos go x čárvvui dan* ja om. *mála njuohtašuvvai go x njávkkastii easkkamálejun giissá*.

Kontráksuvdnavearbbain suorggiduvvon automatiiva passiivavearbbain (omd. *fidnašuvvat*, *fillsuvvat*, *lápmašuvvat*, *ordnašuvvat*, *rohtašuvvat*, *ruvvašuvvat*, *skáidnašuvvat*, *soatkašuvvat*) (Sammallahti 2005: 63) ii leat proseassa dahje geavvama meark-

kašupmi, dain lea dušše neutrála mearkkašupmi (Pekka Sammallahti p.c. 8.12.2007). Maiddá automatiiva passiivavearbbaid *-o(j)-* suorggádusain lea neutrála mearkkašupmi (omd. *adnot, baikot, bassot, beđđot, čoggot, doddjot, sordot, veddot*), dego maiddá *-(a)s-* suorggádusain (omd. *botnjasit, cadjasit, jorgasit, leahkkasit, máhccasit, rahpasit*) (Sammallahti 2005: 66–67).

3.3.5.2. Vuodđovearbbaid suorggidanjoavkkut

Sammallahti (2005: 65–66) mielde suorgásat ásaht vuodđoverbii eavttuid: čuoggás 3.3.1 eavttut leat čilgejuvvon vuodđovearbba ja automatiiva passiivva semantihkalaš rollaid gaskavuodaid dáfos. Automatiiva passiivva vuodđovearbbat juohkásit kategoriijaide dan mielde makkár automatiiva passiiva suorggádusaid dain sáhtttá ráhkadit. Nielsena [Nielsen 1979 [1939–1962]] ja Sammallahti (1989) sátnegirjjiin leat gávdnamis čuovvovaš suorggidanjoavkkut, mas guđesge leat 1–3 lahtu. Mearkkašupmihppun gohčodan seamma semantihkalaš mearkkašumi ollái gullevaš vearbbaid.

a) Suorggidanjoavku *-(a)s-*

Juos vuodđovearbba subjeakta kontrollere nuppástuhtti dagu dahje daguid ráidduid de leat dušše *-(a)s-*suorggádusat vejolaččat, muhto eai *-šuvva-*suorggádusat, omd. *dahppasit* ja *doadjásit* vrd. **dahppášuvvat* ja **doadjášuvvat* (Sammallahti 2005: 65). Nuppástuhtti dagut leat maiddá omd. *bassit* ja *bidđit*, muhto dain dušše *-o(j)-*suorggádusat dihttojit, vuodđovearbbain lea erohus oktilašvuoda ektui: vearbbain *dahppat* ja *doadjit* ii leat oktilašvuolta eará go ”daguid ráidduid” mearkkašumis dasgo *x dahpai dan beivvi* sisttisoallá mánggalágan doaimmaid go fas *bassit* ja *bidđit* leaba ollásit oktilaš vearbbat. Maiddá *hávdu*, mas dušše *-ašuvva-*suorggádus dihtto, lea nuppástuhtti dahku, muhto *hávdu*-vearbba nuppástuhtti dahku lea statihkalaš ollašuttin, mii fas gáibiduvvo *-ašuvva-*suorggádusaid vuodđovearbbain dego Sammallahti (2005: 65–66) čállá.

Seamma semantihkalaš mearkkašupmi go vearbbas *časkit* lea vearbbain *huškut*, *dearpat* ja *cábmit*, muhto daid distribušuvdna suorggideami hárrái lea iešguđetlágan, om. *časkásit*, vrd. **huškasit/*huškasuvvat/*huškot* ja **dearpasit/*dearpašuvvat/-*

**derpot*. Vuodđovearbbat *huškut* ja *dearpat* leat oktilaččat dego *cábmitge*, muhto vuodđovearbbas *cábmit* sáhtta suorggudit juohkešláii automatiiva passiivaid, om. *cábmásit*, *cápmašuvvat*, *cábmot*. Muhtimin automatiiva passiivva *-as*-suorggideami epistemalaš mearkkašupmi lea ii-oktilaš momentána dáhpáhus, om. *x *čuoggasa/-*gáskása/*rihppasa/*šlivgasa/*giessasa beaivvi* vrd. *x bahčása/buodđašuvvá beaivvi*, man sáhtta meroštallat oktilažžan, muhto lea eahpečielggas mat leat dat vuodđovearbbaid iešvuodát, mat dagahit erohusa.

Vuodđovearbbat main dušše *-a(s)*-suorggádusat leat vejolaččat, leat oktiibuot s. 90. Daid siste *báلكut*, *diškut*, *fáiput*, *rihpput*, *stáiput*, *suohpput*, *šleangut*, *šlivgut* ja *šlulgut* gullet čielgasit seamma semantihkalaš mearkkašupmigihppui, mii ovttas *-a(s)*-suorggádusain dagaha mearkkašumi mas jovssus girdá čađa áimmu vuolggasajis erehii: dákkáraš mearkkašumi olláii gullevaš vearbbat eai leat eará suorggádusjoavkkuin. Dán mearkkašupmigihipu čohkiidumi duohkin soitet leat moanat áššit bealisteaset: ”nuppástuhtti dagu mearkkašupmi”, jietnadatlaš oktiigullevašvuolta ja mearkkašumiid lagašvuolta. Nubbi semantihkalaš vuodđovearbajoavku orru leamen *cikcut*, *cirbmut*, *čárvut*, *speažžut* ja *steažžut*, main lea gažaldat joksosa dihtolágan čárvumis. Speažžumis dáhpáhuvvá doaškun masa laktása speažžunjietna; vuodđovearbbas *deaškut* leat sihke *-(a)s-* ja *-ašuvva-*suorggádusat, mearkkašupmái jiena lassin gullá doaimma mearresadjái darváneapmi.

*-(a)s-*suorgásat orrot leamen maiddáii produktiivvalaččat, omd. *cirbmasit* (<*cirbmut*), *doidásit* (< *doidit*), *fáipasit* (<*fáiput*) leat ihtán lekseman odđaseamos stuorra sátnegirjái (Sammallahti 1989, vrd. Nielsen 1979 [1939–1962]).

b) Suorggidanjoavku *-ašuvva-*

Juos vuodđovearba čujuha statihkalaš diliide dahje ollašuhhtimiidda (terminologijja Sammallahti 2005: 65–66 << Helander 2001: 33), de dušše *-ašuvva-*suorggádusat leat vejolaččat, omd. *deaddašuvvat*, *fierdašuvvat*, *veaddašuvvat* vrd. **deaddásit*, **fierdásit*, **veaddásit* (Sammallahti 2005: 65–66); namalassii dušše *-(a)s-*suorggádusat eai leat vejolaččat, vrd. *deddot*, *firdot*, *veddot*.

Vuodđovearbbat, main dušše *-ašuvva*-suorggádusat leat vejolaččat, leat oktiibuot s. 70. Dain válddán vuhtii dušše daid vuodđovearbbaid (s. 30), mat eai leat suorggiduvvon kontrakšuvdnavearbbain, dasgo máinnasuvvon vearbbain *-ašuvva*- lea áidna vejolaš automatiiva suorggis. *-ašuvva*-suorggádusaid vuodđovearbbaide lea oktasaš iešvuohtan statihkalaš ollašuhttin (Sammallahti 2005: 65–66), omd. *báidnit* ja *hávduť*; suorggis *-ašuvva*-dagaha mearkkašumi mas doaibma váikkuha joksosii áiggi dáfos guhkit, almmá guđege lágan čujhusa doaimma gálđui.

Sammallahtis (Sammallahti 1989) leat maid *-ašuvva*-suorggádusat mat eai dihtto velá Nielsenis (Nielsen 1979 [1939–1962]), om. *čatnašuvvat*, *beahhtašuvvat*, *gealdašuvvat*, *lállašuvvat*, *mearrašuvvat* ja *seastašuvvat*. Juogo Nielsen ii lean deaivan máinnasuvvon suorggádusaid dahje vuodđovearbbat eai lean Nielsena áigge velá sámegielas ja/dahje suorggádusat eai lean velá dalle stáđasman sátneráju oassin. Muđuige suorggidantiipa *-ašuvva*- orru leamen oalle produktiivvalaš, omd. dakkáraš suorggádusat go *bassašuvvat* ja *doidašuvvat* leat oalle dábálaččat dálá gielas, iige dain goabbáge leat sátnegirjjiin.

c) Suorggidanjoavku *-o(j)*-

Oktiibuot *-o(j)*- automatiiva passiivasuorggádusat leat s. 20. Sammallahti (2005: 65) mielde dán kategoriija suorggádusaid vuodđovearbbaid objeavtta semantihkalaš rolla lea juogo ČUOZÁHAT, dahje kognitiiva- dahje áicanvearbbain (omd. *dihttot* < *diehttit*, *láhppot* < *láhppit*, *vuhttot* < *vuohťit*, *gullot* < *gullat* ja *oidnot* < *oaidnit*) FÁDDÁ.

Sátnegirjjiin (Nielsen 1979 [1939–1962], Sammallahti 1989) leat gávdnamis omd. čuovvovaš vearbbat, main automatiivan logahahtti *-o(j)*-suorggádusat dihttojít: *adnot* (<*atnit*), *bassot* (<*bassit*), *gaikot* (<*gaikut*), *goddot* (<*goddit*), *vuššot* (<*vuoššat*), main lea opposišuvdna intentionála passiivii, om. *Juogo lea biergu vuššon* (aut. pass.)? – *Ii leat, vaikke lea vuššojuvvon* (int. pass.) *juo diimmu* vs. *Juogo biergu lea vuššojuvvon* (int. pass.)? – *Ii leat, vaikke lea *vuššon* (aut. pass.) *juo diimmu*; om. *guolli godđui *easka gáttis* vs. *guolli godđojuvvui easka gáttis*.

Nielsena (Nielsen 1926: 272) mielde passiiva *-o(j)*-suorggádusat geavahuvvojit dušše dalle juos dain lea *-(o)uvvo(j)*-suorggádusaid ektui sierranan mearkkašupmi. Sammallahti (2005: 61) mielde intentionála passiivvas *-o(j)*-suorggádus geavahuvvo juos intentionála mearkkašupmi lea čielggas.

d) Suorggidanjoavku *-(a)s-* ja *-ašuvva*

Suorggidanjoavkkus *-(a)s/-šuvva-* geavvama ja proseassa erohus lea dábálaš *-(a)s-* ja *-ašuvva-*suorggádusaid gaskkas, omd. *beađđasit* vs. *beađđášuvvat*, *sirdásit* vs. *sirdášuvvat* (Sammallahti 2005: 66). Suorggidanjoavkku oktasaš vuodđovearbbat leat s. 20. Daid siste seamma semantihkalaš mearkkašupmi lea vearbain main almmuhuvvo aláža muhtinlágan dikšun, dego vuoidan (*njuohtat*, *sihkkut*, *vuoidat*) dahje dikšun, mas doaimma gaskaoapmi/boadus lea loktemis eret, omd. *gokčat* ja *gákčat*; eará suorggidanjoavkkuin aiddo dán viđa vearba lágan mearkkašumit eai dihtto, dušše *-ašuvva-*suorggádusain lea vearba *báidnit* – das fas lea gažaldat aláža ivnni loahpalaš nuppástuhttimis ja báidnin jurddašuvvo lunddolaččat proseassan. *-as-*suorggádusain lea velá vearba *davkasit* (‘peitellä, salata’ [Sammallahti 1989]), muhto dat dihtto dušše Buolbmát suopmanis (Nielsen 1979 [1939–1962]).

Dán suorggádusjoavkku soames vuodđovearbbas dihtto maid mearkkašupmigihippu ‘laktin’: *laktit*, *joatkit* ja *čatnat* (mii ii leat Nielsenis 1979 [1939–1962]). Dáidda veardideames lea vearba *čuolbmat* mii lea das earálágan, ahte dat almmuha bohtosa hámi. *-(a)s-* ja *-šuvva-*suorggádusain lea nuppe dáfos dego antonyman mearkkašupmi ”entitehta oasi eretváldin”, om. *čuohppat* ja *nállat* (main geavahuvvo bargoneavvu), vrd. *-(a)s/-o(j)-* suorggádusain gávdnon vuodđoverbii *doadjit* mii lea eará suorggidanjoavkkuin áidna ovdamearka mas sáhtásii árvvoštallat leat seamma mearkkašumi go vearbain *čuohppat* ja *nállat*, muhto doadjimis eai geavahuvvo bargoneavvut mii lea muđui oktasaš sárggus *-(a)s/-o(j)-*vearbaide. Orru leamen čielggas, ahte *-(a)s/-ašuvva-*suorggádusain leat visot vearbbat main lea mearkkašupmi ”oasi eretváldin”.

e) Suorggidanjoavku *-šuvva-/-o(j)-*

Nielsenis (Nielsen 1979 [1939–1962]) ja Sammallahtis (Sammallahti 1989) leat gávdnamis logemađe vuodđovearbba, mat leat oktasaččat ja áidna vejolaš vuodđovearbbat *-šuvva-* ja *-o(j)-*suorggádusaide: *duolbmat, fierdit, gahkit, giktit, muhttit, suđđit, serrat* ja *veaddit*; Sammallahtis (id.) gávdno velá *beahhtit*, maiddáa lea dábálaš dán áigge dadjat *biila bassui arvvi ovdas, lihti bassašuvvá (omd go beare bijat dan Máreha ovdii)*. Oktasaš dán joavkku vearbbaide lea, ahte vuodđovearbba subjaveavtta doaimma ii sáhte dábálaš giela doahpágiin govvidit moge aktiivvalažžan dasgo joksosa primára lihkadeapmi ii dihtto ollege, omd. *serrat*. Vuodđovearbbaid sáhtá dadjat statihkalažžan, *-ašuvva-*suorggádusat ásahtit statihkalaš proseassaid.

f) Suorggidanjoavku *-(a)s-/-o(j)-*

Suorggádusjoavkkus *-(a)s-/-o(j)-* leat sátnegirjjiin (Nielsen 1979 [1939–1962], Sammallahti 1989) gávdnamis dušše 5 vuodđovearbba: *bahčit, čoaggit, dahppat, doadjit* ja *feastit*. Veardidettiin *-ašuvva-/-o(j)-*suorggádusaid dakkáraš vuodđovearbbaide, main jovssus orru lihkaskahtá saji ektui, dán suorggidanjoavkku joksosiid sadji nuppástuvvá álgosaji hárrái, spiehkastahkan lea *dahppat*; seamma semantihkalaš mearkkašupmigihppui dainna gullet vuodđovearbbat *buođđut* ja *notkat* suorggidanjoavkkus *-(a)s-/-ašuvva-*, iige sivva dása leat čielgan.

Syntávssalaččat ja semantihkalaččat dálkevearbbat *jovgot, njeđgot, šavdot/čávdot* ja *veđđot*, maida sáhtá jurddašit dahje cealkit dahkkin luonddufámu dego biekkadahje čázi (gč. Nielsen 1979 [1939–1962]), omd. *borga njeađggai luotta, luodda njeađgui* leat automatiiva passiivva láhkásaččat, muhto go vuodđovearbba subjekta ii kontrollere dilálašvuoda, in loga daid passiivii.

g) Suorggidanjoavku *-(a)s-/-ašuvva-/-o(j)-*

Suorggidanjoavkkus leat logemađe vuodđovearbba: *beađđat, cábmit, čoavdit, dápmat, deaddit, deađvut, deakčut, doidit, geassit, nádjat, njiellat* ja *soardit*, main buot earáin leat *-(a)s-/-ašuvva-/-o(j)-*suorggádusat, earret vearbbain *deakčut* ja *doidit*,

main dihttojit dušše *deakčasit* (Nielsen 1979 [1939–1962] ja Sammallahti 1989) ja *deakčašuvvat* (Sammallahti 1989).

3.3.5.3. Oktilaš- ja ii-oktilašvuoda birra

Áiggi kvantifiserejeaddji satellihtaid (omd. *beivvi*, *diimmu*) ja kvantifiserejeaddji áigeadjunktiivvaid (limitatiiva mearkkašumiin) (omd. *beivvis/diimmus*) geavahepmi iešgudege passiivasuorggádusa oktavuodas orru čuožžumin earret vuodđovearbbas, maiddá predikáhtora ásahan dilálašvuodas mii sáhtá leat telihkalaš dahje atelihkalaš, omd. intentionála passiivvas om. *Áldu borrojuvvui beivvis* ja om. *Áldu borrojuvvui beivvi*. Maiddá adversatiiva passiivva *-(o)j-* suorggádusaid oktavuodas telihkalašvuoda mearkkašumi sáhtá árvalit čuožžut das makkár dilálašvuodaid govvideamis lea gažaldat, om. *Áldu borahalai (guvzii) beivvis/*beivvi* ja *Áldu borru (guvzii) beivvis/*beivvi*, vrd. om. *Mun borrojin čuoikkaide beivvis/beivvi*. – Dasa lassin vuodđovearbaid iešvuodain sáhttet leat eará váikkuheaddji dahkkit go oktilašvuoha mat mearridit áigeadjunktiivvaid geavaheami. Orru goittotge leamen nu, ahte oktilašvuodas lea unnán váikkuhus dasa, makkár automatiiva passiivva suorggidanvejolašvuodat vuodđovearbbas leat. Nielsenis ja Sammallahtis (Nielsen 1979 [1939–1962]), Sammallahti 1989) váldon automatiiva passiivavearbbain sáhtá oktilašvuoda hárrái árvalit čuovvovaččat¹⁴:

Dain suorggidankategoriijain, main *-(a)s-*suorggádusat leat mielde, vuodđovearbbat leat oktilaččat, omd. *cakkai/čieskkai/garvvii/lahpai/rabai/bazii/dojii/beadai/dettii/govččai/vuoiddai dan beivvi/beivvis*; *cakkai ja cakkai* (= oktii álggahuvvon ja loahpahuvvon caggan), *heittii caggamis (dan)*; oktilaš vuodđovearbbaide leat moadde spiehkastaga, om. **časkit/heaitit beivvi* (*časkit* orru gáibideamen velá predikatiivva, om. *časkit [dan] beivvis válmmašin*) ja *feastit*, mii fas gáibida mearrestatiivva, om. *feastit dan beivvis vári ala*.

¹⁴Árvalusa olggobeallai lean gártan guoddit muhtin vearbaid go dat hárve geavahuvvojit, man dihtii dain lea dán barggu dillái fidnemis menddo eahpesihkkaris diehtu. – Dán oktavuodas ii leat leamaš dilli sirret čuoggás 3.3.5.2.a) máinnašuvvon *dahppat* ja *doadjit* lágáš vearbaid, muhto dat ii oro botnjamin váldumearkkašumiid.

Maiddáí *-(a)s/-šuvva*-suorggidandáhpáhusain vuodđovearba lea oktilaš, om. *bohka-sit/bohkašuvvat*, *botnjasit/botnjašuvvat*, *buodđasit/buodđašuvvat*, *sihkkasit/sihkkašuvvat* dego maiddáí *-o(j)-/a(s)-šuvva*-suorggádusain, om. *beađđasit/beađđašuvvat/beđđot*, *cábmásit/cábmašuvvat/cábmot*, *čoavdásit/čoavdašuvvat/čovdot*, *dápmasit/dápmášuvvat/dábmot*, *deaddásit/deaddašuvvat/deddot*, *soardásit/soardašuvvat/sordot*. Vearba *joatkašuvvat* lea dán suorggidanjoavkkus áidna, mas lea maiddáí atelihkalaš mearkkašupmi (*joatkašuvai beaivvi/beaivvis*).

Lea fuomášanneara, ahte juos *-o(j)-*suorggádusa vuodđovearbbas joksosa semantihkalaš rolla lea FÁDDÁ, de automatiiva passiivasuorggádus lea oktilaš ja atelihkalaš, omd. *x gullui/oidnui beaivvi/*beaivvis*, áidna suorggádussan buot automatiiva passiivvain, dasgo muđui automatiiva passiivasuorggádusat leat telihkalaččat (om. *šlivgasit/njeaidásit/vuollasit *beaivvi/beaivvis*) muhtun spiehkastagaiguin: *-(a)s/-o(j)-*suorggádusat juohkásit telihkalaš, om. *dahppasit/dahppot* (dahje *doadjásit/doddjot*, *feastásit/festot*) *beaivvis/*beaivvi* ja telihkalaš-atelihkalaš suorggádusaide, om. *bahčásit/bahččot* (dahje *čoaggásit/čoggot*) *beaivvi ~ beaivvis*. Distribušuvdnaerohusa sivvan boahá vuosttamuzžan millii joksosiid goappatláganvuohta lunddolaš máilmis: juogohis entitehta (om. *bohcci (dahppasa/dahppo)*, *oaksi (doadjása/doddjo)*, *mánná feastása/festo*) vs. jugolaš entitehta (om. *čáhci čoaggása/čoggo*, *mielki bahčása/bahččo*; fuopm. maid joksosa ja eará argumeanttaid váikkuhusa dilálašvuođa dulkojupmái, om. *mielki bahččui* áddejuvvo intentionála passiivan dasgo dan gáldun lea intentionála DAHKKI, go fas om. *čáhci bahččui [njálbmái]* lea čielga automatiiva passiiva.

Joavkkus, mas vuodđovearbbas lea dušše *-šuvva-* automatiiva suorggádus, vuodđovearbbaid siste leat sihke oktilaš (om. *báidnit*, *hávdut*, *meaidit*, *roggat*) ja telihkalaš vearbbat (om. *massit* ja *mearrat*). Oktilaš vuodđovearbbaid *-šuvva-* suorggádus lea sihke telihkalaš ja atelihkalaš, om. *báidnašuvvá beaivvi/beaivvis*, muhto telihkalaš vuodđovearbbain automatiivva *-ašuvva-*suorggádus lea vuosttažettiin telihkalaš, omd. *massašuvvat *beaivvi/beaivvis*, *mearrašuvvá *beaivvi/beaivvis*, *suitašuvvat *beaivvi/beaivvis*.

Suorggidanjoavkkus *-(o)j-* vuodđovearbbat leat oktilaččat, omd. *vuoššat* ja *bassit*, ja ii-oktilaččat, om. *goddit*, *gávdnat*, *láhppit* ja *iktit*, máinnašuvvon vuodđovearbaid semantihkalaš rolla lea ČUOZÁHAT; dáid passiivasuorggádus lea telihkalaš.

4. PASSIIVVA GUORAHALLAN DUTKANMATERIÁLAS

4.1 Guorahallanvuohki

Dutkanmateriálan lean čoaggán Hans Aslak Guttorm njealji prosagirjji korpusis (oktiibuot sullii 13 000 cealkaga dahje badjel 50 000 sáni) buot dakkáraš cealkagiid main lea muhtin passiivasuorggádus. Oktiibuot fidnejin passiivasuorggádusain 524 ovdamearkaalmoneami.

Dutkanmateriála ovdamearkacealkagiin leat mielde Sammallahti (2007: 104–107) passiivatiippain bajidan-sihkkun- ja bajidannjeaidinpassiivatiipat *Guovža báhččojuvvui* ja *Máhtte bealkkahalai Márehii* sihke njeaidinpassiiva *Dalle gal čuoiggaduvvui*, muhto bajitkeahces passiivatiipat eai gula dán guorahallama ollái. Sammallahti (2005: 59–72, 2007: 104–107) lea sámegeiela dutkamušain systematiseren iešguđetlágan passiivavearbbaid ja maiddái čilgen passiivasuorggádusaid sajádaga daid vearbasuorggádusaid siste maid argumeantaráhkadus (dahjege valeansa) earrána vuodđovearbbas argumeantaráhkadusas (dahjege valeanssas). Dasgo Sammallahti (id.) čállošiid vuodđun leat dutkamušat sámegeielas, lean árvvoštallan daid bures heivet iežan guorahallamiid vuodđun.

Dutkanmateriála lean ohcan deakstagiđahallanprográmma ohcangohččumiin, masa lean meroštallan ohcansátnin guđege passiivakategoriija vejolaš sátneloahpaid. Dihto passiivasuorggádusat (-o(j)-, -(a)s-, -huvva-, -ašuvva-, -halla- ja -h-) leat morfologalaččat seammát go dihto aktiiva vearbasuorggádusat – omd. -(a)s-suorggádus dihto maiddái refleksiivavearbbain, omd. *juohkásit* (Sammallahti 2005: 71), -o(j)- ja -halla-suorggádusat sáhttet leat adversatiiva intransitiivavearbbat, omd. *nohkкот* ja *nohkkohallat* (Sammallahti 2005: 70, 71), ja -o(j)-suorggádusat maiddái inkoatiivavearbbat, omd. *čirrot* (Nielsen 1926: 263); -o(j)-suorggádusain dasa lassin leat sihke automatiiva ja adversatiiva passiivvat; -halla-suorggádusain leat frekventatiiva- ja resiprohkavearbbat, omd. *luoikkahallat* ja *čirohallat* (Nielsen 1926: 236); -ašuvva-suorggádusain translatiivavearbbat – Nielsen (1926: 276) lea dulkon omd. vearbbaid *sáltašuvvat* ja *lápmašuvvat* denominálan, mun lean doalahan iežan materiálas daid -ašuvva-suorggádusaid maidda lea gávdnamis transitiiva vuodđovearba (mat leat kontrakšuvdnavearbbat).

Morfologalaš vuodu alde oazzašuvvan materiálas lean guorahallan syntavssalaš funkšuvnnaid árvvoštallamiin vearbasuorggádusa subjeavtta ja vuodđovearbba objeavtta gaskavuoda, dan leago passiivacealkagis aktiiva vástta. Dutkamuša dán oasis ovddos lean geavahan árvvoštallama vuodđun iežan gielalaš intuitiivna sáme giela eatnigiela hállin, namalassii dutkanmateriála suopman lea munnje oahpis. Lean čuvon guorahaladettiinan Sammallahti (2007: 104) passiivameroštallama ja logan vearbba passiivasuorggádussan juos passiivavearbba dahje passiivakonstrukšuvna ng. subjeakta lea aktiivavearbba dahje aktiivakonstrukšuvna objekta. Dáinna lágiin fidnašuvvan passiivacealkagiid lean meroštallan automatiiva, adversatiiva, permissiiva ja intentionála passiivan ja ásahan cealkagiin ja kategoriijain diehtovuorkká Excel-prográmmain. Morfologalaš oktiigahččama dihte passiiva *-o(j)*-ovdamearkkaid lean dasto čuoldán syntávssalaš ja semantihkalaš opposišuvnnaid sihke aspektuála suorggideami veagas iešguđege passiivakategoriijaide. Syntávssalaš ja semantihkalaš guorahallama maŋŋá lean lasihan diehtovuorkái velá impersonála passiivva ovdamearkka.

Passiivasuorggádusaid syntávssalaš oktavuodaide guorahallamis lean čađahan čuovvovaš muttuid: leatgo passiivasuorggádusa dependanttat rektiivvat vai oblikutiivvat, mat leat predikáhtora oaivesánit, passiivasuorggádusaid oaivesánit, dependanttat ja kodependanttat. Dáinna lágiin lean gávdnan predikáhtordeavdagiid, predikatiivvaid ja satellihtaid. Dan maŋŋá lean guorahallan makkáraš syntávssalaš cealkkalahtun passiivasuorggádusaid dihttojit. Das geavahan Sammallahti cealkkaráhkadusa čoavdimas málle ja čoavdimis bargoneavvun doahpagiid dego dat leat girjjis *Láidehus sáme giela cealkkaoahpa dutkamii* (Sammallahti 2005).

Guorahallama duogázin buvttán álggos ovdan sierralágan passiivasuorggádusaid (sihke daid vuodđovearbbaide) frekveanssaid. Dán kvantitatiivvalaš guorahallama vuodul lea vuohhtimis iešguđege passiivakategoriija sadji dutkanmateriálas ja sáme gielas. Maiddái logut finihhta- ja infinihttahámiid juohkášumi erohusain sierra passiivakategoriijaide čuvgejit passiivakategoriijaide gaskavuoda.

Passiivva vuodđovearbba objeavtta ja passiivasuorggádusa subjeavtta gaskavuoha lea guovddážiis mearrideamen guđe passiivakategoriijai passiivasuorggádus galgá lohkkuojuvvot. Nubbi guovddáš gažaldat passiivva albmonemis lea vuodđovearbba

subjeakta. Makkár sajjádat das lea passiivacealkagis dahje passiivva diskurssas/kon-
teavsttas¹⁵ dan maŋŋá go dat lea sihkkuojuvvon dahje njeidojuvvon? Dán giedáhalan
logus 4.4.

Guorahallama ođđaseamos tearpmat čuvvot tearpmaid Sammallahti (2005):

aspektadeavdda (id.: 144),
aspektaobjeakta (id.: 92),
áigeadjunktiiva (id.: 173),
árben (id.: 187),
čilgehusadjunktiiva (id.: 175)
deavddapredikatiiva (id.: 110–115),
deavddasatellihtta (id.: 133),
dievadaspredikatiiva (id.: 116–127),
duhtodatárvooperáhtor (id.: 168),
eksoforalaš (id.: 230),
fáddápartisipánta (id.: 98),
infinihttapredikatiiva (id.: 122–125),
infinitiivadeavdda (id.: 147),
kvantifiserensatellihtta (id.: 165),
modála operáhtor (id.: 168),
modifiseren (id.: 35),
oaivi (id: 31–32)
operáhtorsatellihtta (id.: 168),
passiivapredikatiiva (id.: 125),
predikáhtordeavdda (id.: 137–151),
predikerensatellihtta (id.: 168),
subordináhtor (id.: 88),
substantieren (id.: 34),
statutiiva (id. 106),
vearbaattribuhhta (id.: 162)

¹⁵ Geavahan tearpmaid diskursa ja konteaksta synonymalaččat, dasgo dán guovtti tearpma earuheapmái ii oro leamen mu dutkangažaldaga ektui dárbu.

4.2. Passiivasuorggádusaid albmoneapmi

Dutkanmateriálas passiivasuorggádusat leat geavahuvvon 524 háve, mii lea sullii 4 %:s olles korpusa cealkagiin. Go logu veardida Givóna (Givón 1979a: 125) addin lo-guide BE-passiiva albmoneamis eaŋgalasgielat čállon deavstta muitaleaddji váldo-cealkagiin, de orru leamen nu, ahte passiiva geavahuvvo sámegeielas veháš uhcit go eaŋgalasgeielas. Diedusge maiddái deakstatiipa váikkuha hálli/čálii válljejumái geavahit aktiivva dahje passiivva (gč. Givón 2001b: 125), muhto in guorahala dán beali dán barggu oktavuodas eanet. Schlachter [1983: 424, 432] lea čujuhan passiivva geavaheami erohusaide govvideaddji ja muitaleaddji deavsttain sámegeielas. Dát erohus boahdá ovdan maiddái mu dutkanmateriálas, muhto dát šaddá dušše máinnašuvvot dán barggus logus 4.4.4.

Sammallahti (2005: 60–69) ovdanbuktin passiivasuorggádusain eanemus geavahuvvo automatiiva passiiva (82 % buot dáhpáhusain, 430 dáhpáhusa), permissiiva ja impersonála passiiva fas illá dihttojit. Tabealla 2.

Tabealla 2. Iešgudetlágan passiivasuorggádusat.

Passiivakategoriijat:										
	Intentionála -(oj)uvvo(j)-	Automatiiva -o(j)-, -(a)s-, -huvva-, -ašuvva-				Adversatiiva -halla-, -o(j)-	Permissiiva -h-	Impersonála -(oj)uvvo(j)-	Okt.	
	78	409	17	1	3	10	3	2	1	524
Okt.	78	430				13	2	1		524
%	14	82				3	< 1	< 1		100

Eanemus geavahuvvon golbma vuodđovearbba *gullat* (252 geardde), *oaidnit* (106 geardde) ja *dovdat* (23 geardde) gokčēt automatiiva passiivadáhpáhusain 88 % ja okto *gullat* measta beali (48 %) buot passiivadáhpáhusain. Máinnašuvvon áicanevearbbaid haga vuodđovearbbaid gaskamearálaš juohkašuvvan passiivakategoriijaide lea nu ahte automatiiva passiivavearbbain leat deakstaovdamearkkaid ektui uhcit vuodđovearbbat go eará passiivasuorggádusain. Tabealla 3.

Tabealla 3. Iešguđetlágan passiivasuorggádusaid ja daid vuodđovearbbaid juohkašupmi. Automatiiva passiivasuorggádusaid vuodđovearbbaid suorggádusain leat mielde buot earát (*haksot, gávdnot ja vuhttot*), muhto eai suorggádusat *gullot, oidnot ja dovdot*.

Passiivakategoriijat:	Intentionála	Automatiiva	Adversatiiva	Permissiiva	Impersonála	Okt.
Dáhpáhusat	78	49	13	2	1	143
Vuodđovearbbat	63	21	8	2	1	95

Dávjjimus passiivasuorggádus lea cealkaga predikáhtora finihtta sisdoallovearban (67 % buot ovdamearkkain) ind. pret. ol. dahje ml. 3. hámiin (60 % buot ovdamearkkain). Eanemus geavahuvvon hápmi lea pret. ol. 3. *gullui* (145 háve), *oidnui* (40 háve) ja *dovdui* (11 háve). Tabealla 4.

Tabealla 4. Iešguđege passiivasuorggádusa finihtta ja infinihtta hámit (vuodđovearbbaid *gullat, aidnit ja dovdat* suorggádusat eai leat loguin mielde).

Passiivakategoriijat:										
	Intentionála -(oj)uvvo(j)-	Automatiiva -o(j)-, -(a)s-, -huvva-, -ašuvva-				Adversatiiva -halla-, -o(j)-	Permissiiva -h-	Impersonála -(oj)uvvo(j)-	Okt.	
Fin.	6	13	15	0	1	3	2	1	2	43
Inf.	72	9	3	1	2	7	1	1	1	97

Veardádaladettiin finihtta- ja infinihttahámiid geavaheami sierra passiivakategoriijain lea mearkkašanveara ahte measta dušše beare infinihttahámit (ja dain partisihpa perfeaktahámit) leat anus intentionála passiivvas. Seamma tendeansa Schlachter (1983: 424) lea oaidnán ubmi-, julev- ja davvisámegielas. Dása ferte lasihit, ahte sámegiela lagaš indoeurohpalaš ránnjágielain, omd. dárogielas, váldovearbbat partisihpa perfeakta adno dábálaš passiivahámiid ráhkadeapmái (Golden et al. 1990 [1988]: 87–88). Dát morfologalaš ovttalárganvuotta sámegiela -(oj)uvvo(j)-passiivvain leažžá leamaš oktan sivvan dasa, ahte skandináválaš gielaide váikkuhus dávjá čuohcá namalassii -(oj)uvvo(j)-passiivii (gč. loguin 1.1 ja 4.4.4).

Dutkanmateriála passiivasuorggádusat sáhttet leat infinihttahámis ng. predikerensatellihttan (= attribuhttan), omd. *mun lean dán dálu **bovdejun** guossi* (IE 61), dahje predikáhtordeavddan, dego aspekta-, infinitiiva-, modus- ja tempusdeavddan (diagramma 1). Seamma láhkai go ovttageardán predikáhtat, omd. *Olmmoš **oidnui** manis viehkamin* (IE 10), maiddá predikáhtordeavdagat, omd. – – *jeagil* – – *láve **oidnot** vielgámin* – – (IE 95), juos dat leat áicanvearbbat, sáhttet leat oaivesátnin cealkkavástagiidda, om. diagramma 1 ja 2.

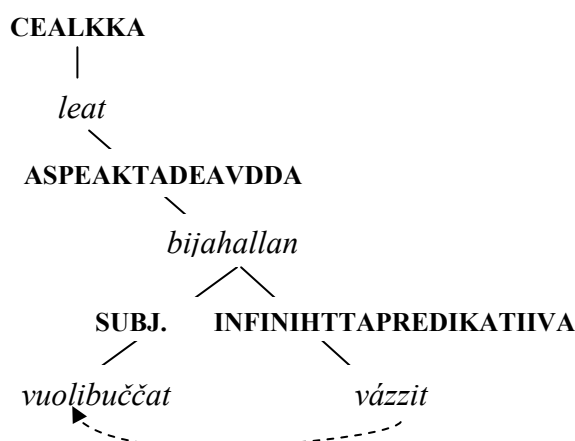

Diagramma 1: Predikáhtordeavdda (ja infinihttapredikatiiva). Ovdamearkan cealkka – – *vuolibuččat leat bijahallan vázzit*. (RÁ 68)

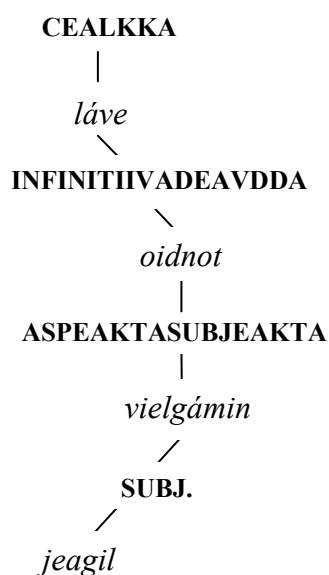

Diagramma 2: Predikáhtordeavdda (ja cealkkavástta). Ovdamearkan cealkka – – *jeagil* – – *láve oidnot vielgámin* – – . (IE 95)

Passiivasuorggádus lea muhtin ovdamearkkain infinihttapredikatiivan predikeremin kodependeanttas. Buot infinihttapredikatiivadáhpusat (okt. 5) gullet juogo automatiiva dahje adversatiiva passiivii, om. (29–33):

- (29) *ánde gesii suohpanis valahis ja divttii [dan] maŋis gessot vai njuolga.* (IE 14)
- (30) – – *balvvas bođii suoivva, mii čáz'al leabbái, cakkai luvddiid oidnomis.* (GOL 24)
- (31) *dieppe veajášii leat muhtun buddogeadgige gávdnot.* (GOL 25)
- (32) – – *gusasge nohke vuoimmit ja [dat = gussa] fertii vuollánit borahallat.* (GS 31)
- (33) – – *boađe [Muste] eret doppe hal borahaddamis!* (GS 50)

4.3. Passiivasuorggádusaid subjeavttat syntávssalaččat

Passiivavearbba subjeaktan (jovssusin) sáhtta leat cealkka, cealkkavástta dahje nomen. Cealkagat ja cealkkavástagat leat proposišuvnnat, mat sáhttet leat subjeaktan hupman-, jurddašan- ja áicanvearbbaid passiivasuorggádusaide (Sammallahti 2005: 88–89), omd. cealkagis – – *jeagil láve oidnot vielgámin* – – proposišuvdna lea *jeagil vielgámin*, man sáhtta buhttet pronomeniin *dat*. Čuovvovaš čuoggáin čálán iešgudege lágan subjeavttaid deaivideami birra dutkanmateriálas nu mo *dat* dihttojit iešgudege passiivakategoriija oktavuodas.

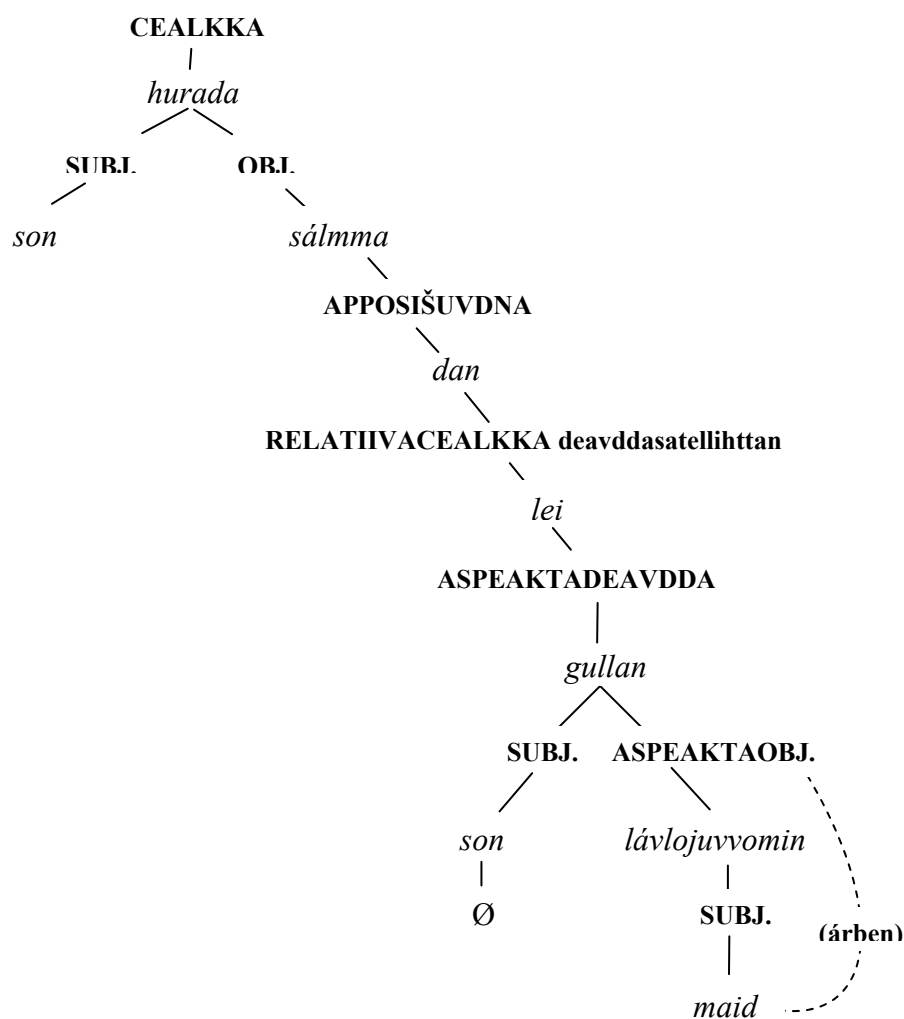
a) Nomenat (ja daid sadjásaččat)

Nomenat (nomengihput) dahje daid sadjásaččat (oktan satellihtaideasetguin) leat intentionála, adversatiiva, permissiiva ja automatiiva passiivaid (earret ng. áicanvearbbaid *gullot*, *oidnot*, *dovdot* ja *vuhttot*) áidna subjeaktašládja. *Dat* dihttojit ovttageardán ja mánggageardán predikahtora, infinitiivadeavdaga dahje terminatiiva (oktii maddái ii-terminatiiva, gč. om. 38) aspektadeavdaga dependeantan, om 34–38:

- (34) *das árvaluvvui juo vaikko mii bivdovugiid.* (IE 101)

- (45) -- *duohken beana ciellagođii ja gullošgohte bohcco biellut.* (IE 9)
- (36) *čulku galggašii juohke gánda čeahpáhii heaŋggastuvvot.* (GOL 51)
- (37) *juohke boares heasta lei čihuvvon.* (IE 51)
- (38) *son hurada sálmma, dan maid čoakkalmasain hui dávjá lei gullan lávlojuvvomin – o, jurddaš go leat čoagganan.* (IE 30)

Ovdamearkacealkaga 38 dulkojumi buvttán ovdan diagrámmas 3. Aktio essiiva -háp-másaš predikáhtor *lávlojuvvomin* lea das aspektaobjektan aspektadeavdagii *gullan*. Aspektaobjekta lea aspektacealkkavástta ja dan subjeavttas *maid* lea árbejuv-von (gč. Sammallahti 2005: 94, 187–188) akkusatiivakásus, vrd. subjeaktacealkka-vástagii *mii lávlojuvvomin* cealkagis -- *huraduvvui sálbma, dat mii lei gullon lávlojuvvomin*. Diagrámma 3.

Diagrámma 3. Cealkka. -- *son hurada sálmma, dan maid* -- *lei gullan lávlojuvvomin* -- IE 30.

b) Cealkkavástagat

Cealkkavástta lea vearbbaid *gullot, oidnot ja dovdot* subjeaktan 2/3:s dáhpáhusain. Dego Sammallahi (2005: 92) lea čállán, de cealkkavástagiin áicanvearbbaid *gullot, oidnot* ja *dovdot* oktavuodas ii-terminatiiva aspekta lea aktio essiiva (om. 39–41). Dutkanmateriálas cealkkavástta dihtto terminatiiva aspeavttas vearbba *vuhttot* dependeantan, omd. *Geso maid vuhttui* – – *gállán*, GS 30, muhto maiddái ii-terminatiiva aspekta sáhtta leat vejolaš (Pekka Sammallahi p.c. 24.12.2008), omd. *Áhkku maid vuhttui dakko mannamin*, maiddái vearbbaid *oidnot* dahje *gullot* oktavuodas, vaikke dutkanmateriálas dakkárat eai dihtto. Sáhtta vel máinnašit, ahte vearbbaid *gullot* ja *oidnot* (dahje daid aspektuála suorggádusaid) oktavuodas terminatiiva aspekta ii ollege dihtto, go fas vearbba *dovdot* 7 cealkkavásttadáhpáhusa siste aspektadeavdda lea sihke terminatiiva ja ii-terminatiiva aspeavttas. Om. 39–42:

(39) – – *muhtumin gullostii áiru skižiheamen sevdnjes ijas.* (GOL 32)

(40) *Olmmoš oidnui manjis viehkamin.* (IE 10)

(41) *Dovdui juo veaigumen, go Aapo ja Káre vázzileigga – – lusa.* (IE 20)

(42) *Dovdui juo veiggodan, dat leai árraveaigi.* (GOL 65)

c) Cealkagat

Cealkkasubjeavttat leat dependeantan áicanvearbbaide (Sammallahti 2005: 88–89), dutkanmateriálas vearbbaide *oidnot* ja *gullot* sihke daid aspektuála suorggádusaide. Cealkkasubjeavttain sáhtta leat oaivesátnin subordináhtor (= vuollálasri konjunkšuvdna) *ahte*, go dahje *earágo*, om. 43 ja 44:

(43) – – *dan mađe guovlladii balvalanjas ahte oidnui [ahte] beaivváš leai eahket bealde* (IE 8)

(44) – – *gullui čielgasit go biellu njuovčča guoskkehii* – – (IE 94)

Cealkkasubjeavttaide sáhtta gullat operáhtor, dego inkluderejeaddji modála operáhtor *earágo* dahje duhtodátarvooperáhtor *dego* (45–46). Maiddái korreláhtahis (gč. ”denotatiiva” Sammallahi 2007: 29) relatiivacealkka dahje replihkka sáhtta leat cealkkasubjeaktan (47–48), om. 45–48:

- (45) -- *muhto ii oidnon earágo [ahte] Bovdnajeaggi leikkodii* -- . (GS 32)
- (46) -- *gullošgođii vuollin dego vuovddi livčče čuohppan*, -- . (IE 53)
- (47) *alidii nu, ahte buot šutti badjel gullui, maid son sártnui*. (IE 82)
- (48) *feaskáris juliha ja gullostá: mana eret*. (IE 45)

d) Subjeavttahis cealkagat

Subjeavttahis dáhpáhusain 4 ovdamearkka leat *-o(j)uvvo(j)*-suorggádusat. Dain okta (vejolaččat guokte, gč. om. 49) lea ovdamearka impersonála passiivvas (diagrámma 3). Dutkanmateriálas deaivá leat velá muhtin earáge subjeavttahis passiivacealkka, muhto dain subjeakta lea ellipttalaš dego omd. *Hoigat, Lásse-egá, čuoimmi ja gorgne bajás, vai bajás fas rohtašuvvá* [fanas], *gevrii Juoksa* (GOL 25).

Dutkanmateriála subjeavttahis cealkagiidda gullet velá dakkárat main lea (dahje sáhtta leat) juogo illatiivahápmásaš (49) dahje postposišuvnnalaš (50) fáddápartisi-pánta. Ovdamearkkas 49 vearba *čuibmat* lea dulkojuvvon transitiivavearban, om. akt. *x čuibmá dan/dasa*; muhto cealkaga 49 sáhtta dulkot maiddái intransitiiva vearbba *čuibmat* vuodul. Dalle fáddápartisi-pánta *dasa* ii sáhte geavahuvvot ja oalgecealkka – *go nubbi de šaddá bahágoapmir vuollái* livččii áigeadjunktiiva man sáhtta buhttet proadvearbbain *dalle*: -- *dalle de dušše čuibmo*. Om. 49:

- (49) -- *go nubbi de šaddá bahágoapmir vuollái, de [dasa] dušše čuibmo*. (RÁ FÁDDÁPARTISIPÁNTA 56)

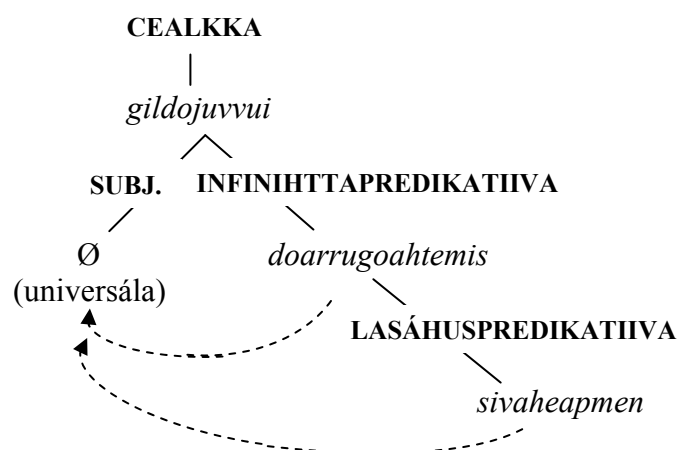
Ovdamearkkas 50 predikáhtor sáhtta nammadit maiddái nominatiivahápmásaš joksosa, muhto dan refereanta ii leat ruohttagállis, muhto omd. muiitalus/máinnas dahje ášši mii lea KONSEKVEANTTA semantihkalaš rollas, om. -- *dat muiitaluvvui otn' eahket*, vrd. -- **ruohttagállis muiitaluvvui otn' eahket*. Om. 50:

- (50) -- *otn' eahket muiitaluvvui ruohttagállá birra*, -- (IE 55)
FÁDDÁPARTISIPÁNTA

Subjeavttahis cealkagiin ovdamearka 51 spiehkka earáin dasgo dan predikáhtora subjeavtta (joksosa) sáhtta dulkot generihkalažžan dahje universálan, dego juo aktiivavástaga objeakta oaivvilda generihkalaččat 'min buohkaid', dasgo gielaolgguldas

máilmmi kultuvrralaš dieđu veagas diehtit, ahte ovdamearkka *čálabáiki* referere Biibbalii mas gildosat čujuhuvvojit generihkalaččat buot olbmuide. Ovdamarkka 51 aktio lokatiivahápmásaš dependeantta *doarrugoahtemis* lean dulkon infinihttapredikatiivan ja essiivahápmásaš dependeantta *sivaheapmen* lasáhuspredikatiivan. Om. 51 ja diagrámma 4:

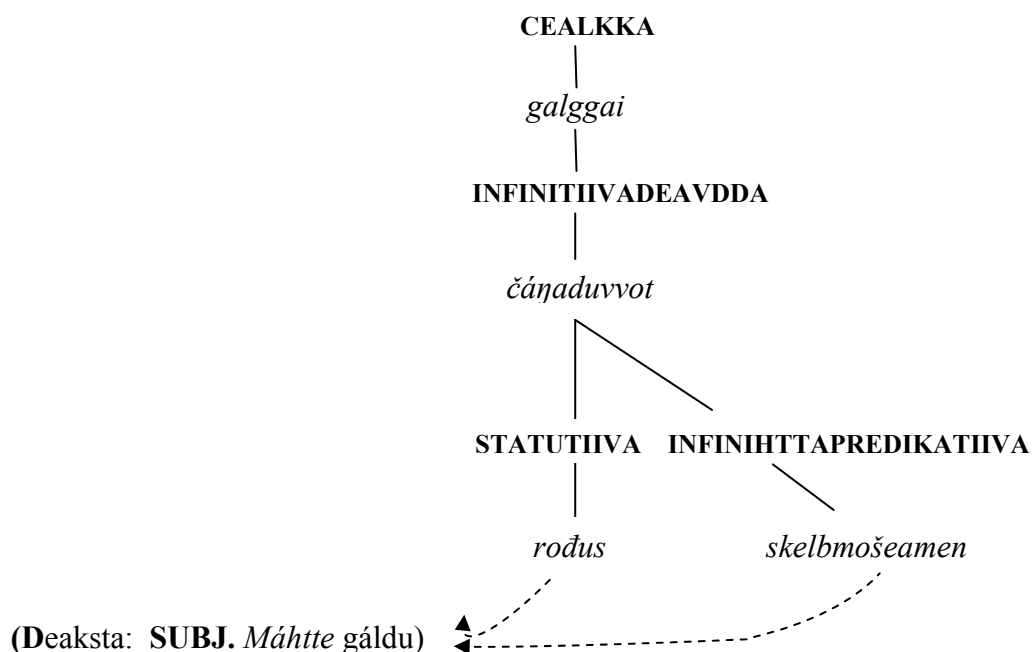
- (51) – – *son dovddai dan čálabáikki, mas gildojuvvui doarrugoahtemis sivaheapmin.* (IE 24)

Diagrámma 4: Universála subjeakta. Ovdamearkan cealkka – – *gildojuvvui doarrugoahtemis sivaheapmin.* (IE 24)

Nubbin joavkun subjeavttahis cealkagiin lea dáhpáhus (52), mii Sammallahti (2005: 69) meroštallama vuodul lea impersonála passiiva. Váldocealkka lea dárkileappot ovdanbuktojuvvon čuovvovaš diagrámmas 5. Om. 52 ja diagrámma 5:

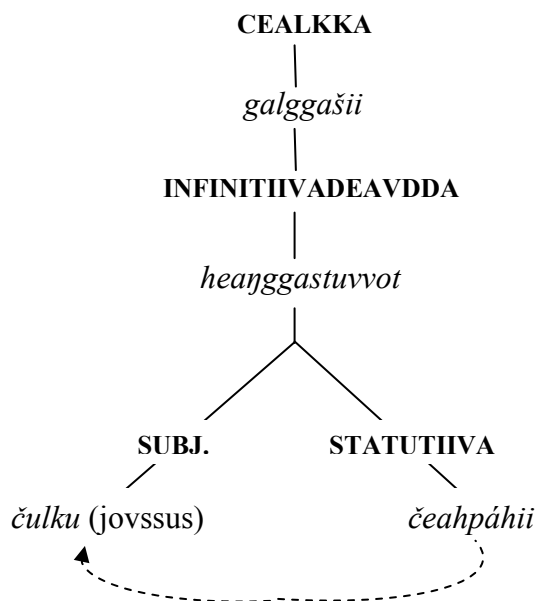
- (52) *Galggai vel čáŋaduvvot rođus skelbmošeamen: dieđus mii lea hárvánan nieiddaid njágahallat rođuin ja earáge bahávuoda hárvánan bargat eavnnje duohken.* (RÁ 52)

Diagrámma 5: Cealkka. – – *galggai vel čáŋaduvvot rođus skelbmošeamen* – – (RÁ 52).

Ovdamerkka infinihttapredikatiiva *skelbmošeamen* predikere vástideaddji aktiiva-cealkaga subjeavtta, mii passiivasuorggádusas ii dihtto; ovddabeale deavstta mielde cealkaga VÁSIHEADDJIdoaimin, gáldun, lea Máhte.

Impersonála ja intentionála passiivasuorggádusa erohus bohtá ovdan veardádala-dettiin cealkagiid – – *galggai vel čáŋaduvvot rođus skelbmošeamen* – – (RÁ 52) ja *Čulku galggašii juohke gánda čeahpáhii heaŋggastuvvot* (GOL 51) diagrámmain 5 ja 6. Lean lasihan diagrámmaide subjeavtta semantihkalaš šlája (“jovssus” dahje “gáldu”), dasgo passiivasuorggádusa subjeakta, juos cealkagis dakkár lea, galgá leat jovssus (Sammallahti [2005: 96]). Oaidnit, ahte diagrámma 5 ovdamearkkas infinihttapredikatiiva predikere (ovddabeale) deavsttas roggojuvvon gáldu, go fas intentionála passiivvas (diagrámma 6) lea čielga jovssus-subjeakta. Diagrámma 6.

Diagrámma 6: Cealkka. Čulku galggašii juohke gánda čeahpáhii heanngastuvvot. (GOL 51)

4.4 Passiivasuorggádušat semantihkalaččat ja konteavstta ektui

Dán čuoggá 4.4 vuolde geahčadan passiivasuorggádušaid konteavstta ektui ja suokkardalan definerengažaldagaid mat bohtet ovdan intentionála, automatiiva ja adversatiiva passiivasuorggádušain morfologalaš ovttaláganvuoda dihtii. Suokkardalan ee. passiivasuorggádušaid oktavuoda aktiivii, dan kontrolla vs. kontrollerekeahtáiavuoda ja semantihka, mii lea vuodumuš áššin iešguđege passiivasuorggádušas. Dasgo namalassii intentionála- ja automatiiva passiivasuorggádušaid siste čuožžilit definerenváttisvuodát, válddán automatiiva passiivasuorggádušaid oktavuodas definerenindikáhtorin vuhtii velá aspektuála suorggideami, dasgo aspektuála suorggideapmi ii leat vejolaš intentionála passiivasuorggádušain. Omd. *-o(j)*-áicanvearbaid čuoggás 4.4.1 automatiiva passiivvas dáhpáhusaid definerema nanne iskkadallan subitiiva suorgásiin, omd. *hearggit* – – **gullojedje** (vrd. *gullostedje* vrd. **gullojuvvostedje*, muhto *gulastuvvojedje* < vv. *gulastit* d. *gullaluvvojedje* < vv. *gullalit*) – – (IE 95–96), *Geso* – – **vuhttui** (vrd. *vuhttostii* vrd. **vuhttojuvvostii*, muhto *vuhttestuvvui* < vv. *vuhttestit* d. *vuhttiluvvui* < vv. *vuhttilit*) – – (GS 33), *Šluhpa* **gullui** (vrd. *gullostii* vrd. **gullojuvvostii*, muhto *gulastuvvui* < vv. *gulastit* d. *gullaluvvui* < vv. *gullalit*) (GS 51), – – *bodni bures* **dovdui** (vrd. *dovdostii* vrd. **dovdojuvvostii*) – – (GOL 17), *guohtun* – – **gávdno** (vrd. *gávdnosta* vrd. **gávdnojuvvosta*, muhto *gávdnaluvvo* <

vv. *gávdnalit* – –) (IE 37), – – *veajašii leat muhtun buddogeađgige gávdnot* (vrd. *gávdnostit* vrd. **gávdnojuvvostit*, *muhto gávdnaluvvot* < vv. *gávdnalit*) (GO 8), jna.

Passiivva válđoiešvuodát – dahkki vuolideapmi ja joksosa topikaliseren – leat lohkon pragmáhtalaš idan (Givón 2001b: 128), muhto passiivva pragmatihkalaš beali dušše namuhan muhtin vuogas sajiid. Dutkanmateriála vuodul lea čielggas, ahte passiivasuorggádusa ásahan dilálašvuodas, dan cealkagis mas passiivavearba dihtto, ii leat mangelágan syntávssalaš čujuhus dahkkái dahje vásiheaddjái (earret dain passiivakategoriijain main lea vásiheaddji- dahje dahkipartisiipánta sihke earenoamáš dáhpáhusan Deatnogátti suopmana ageantaráhkadus, mas gáldu laktása passiivva partisihpa perfektii – dáid guorahalan dárkileappot čuoggás 4.4.4). Dilálašvuoda gáldu liikkáge sáhttá leat muhtin láhkai vuohttimis konteavstta vuodul. Dutkanmateriála vuodul sáhttá árvalit iešguđege passiivasuorggádusa dán ektui iežaslágánin.

Passiivasuorggádusaid aktiiva vástta lea ollásit čielggas dain dáhpáhusain, main lea gávdnamis definihtalaš gáldu. Juos passiivasuorggádusa aktiiva vástagii meroštallá indefihhta subjavevta, de dan vásttan leage intentionála passiivasuorggádus¹⁶, omd. aut. pass. *fierpmiit* [MUH] *gaikojedje*, vrd. akt. *x gaikkui firpmiid*, vrd. int. pass. *fierpmiit* [ČUO] *gaikojuvvojedje* ja omd. perm. pass. *málli gazzasa*, vrd. akt. *x gazzá máli*, vrd. int. pass. *málli gazzojuvvo*. Automatiiva passiivasuorggádusa fas lea veadjemeahttun buohtastahttit aktiiva vuodđovearbba ásahan dilálašvuhtii, dasgo automatiiva dilálašvuodát leat Sammallahti mielde (2005: 64) eahpeintentionála dáhpáhusat eaige doaimmat. Permissiiva passiivva ollašuvakeahttáivuolta fas ii heive oktii vuodđovearbbas ráhkaduvvon aktiiva vástagii.

¹⁶ Vrd. vuodđovearba *láhppit* lea normála dilálašvuodain eahpeintentionála, iige das sáhte ráhkadit intentionála passiivva ollege. Gč. 4.4.2.h).

Automatiiva passiiva -o(j)-áicanvearbbat

Automatiiva passiiva -o(j)-áicanvearbbaid *oidnot*, *gullot* ja *vuhttot* ásahan dilálaš-vuođaid vásiheaddji (vuodđovearbba subjeakta), gean perspektiivvas dilálašvuohta ovdanbuktojuvvo, čielgá lohkkái diskurssa vuodul oalle dávjá, sullii 80 %:s¹⁷ dáh-páhusain. Buot dábalépmosit vuodđovearbba subjeakta dihtto anaforálaččat nu ahte ovddabeale deavsttas lea aktiivvalaš áicanvearba (*gullat*, *oidnit*, *vuhttit*), dárkonvearba (*guldalit*, *geahččat* ja *vuhttit*) (om. 53–54) dahje eará geažideapmi áican-dahje dárkonvearbba almmuhan doibmii (om. 55). Dákkáraš áican- ja dárkonvearb-baid sihke geažidemiid gohčodan dán oktavuodas láidestussan, om. 53–55:

- (53) *Máhtte vázzilii olggos. Guldalii ráhpa alde. Ii gullon earágo stobus čieru mánná, mii bárggui lávggus. Oaidnáne dál ii maidege, dasgo suova dojii vaššu Geavo beallai stobu, man duohkái jávkkaí Dáža várrevieltige. // stoalppuin hearggit čužžo, dušše muhtumin gullojedje bániideaset gizaheamen. // Son manai fas stohpui. – – (IE 95–96)*
- (54) *Das [Káreš] vuhtti gusaid luottaid. Gálbbi unna gaccažat ledje ciekkadan njeaššái. Geso maid vuhttui stuorra govda gaccaidisguin gállán. (GS 33)*
- (55) – *Hupmegoson mu bealjít, vai ávži dat leai dakko, jurddašii Káre. // Dalle márragodii badjel Doaresskáiddi. Beana cielai, cakkai meahccái figgi bohccuid spáigilis jienain. Gaskii gullui Ándege čohka šiggu jienain huikkašeamen. Biellut gullojedje maid juo čielgasit. Álddu divga skilai geahppadit ja herggiid stuorra biellu huškkui hárvvet. Olmmoš oidnui mañis viehkamin. (IE 10)*

Kataforálaččat (mañábeale deavstta vuodul) vuodđovearbba subjeakta dihtto dutkan-materiálas dušše muhtimin, om. 56:

- (56) *Sámmola viellja, Niillas, gižai vel jeagelgurpmiin Áiteávžeráigge luovvegurrii. Dasa gullui gioldileamen heasttas, dámmás. Veaháš áigge heasta váccašii olgun, dassáži go Niillas dan stállii cakkai. Niillas guorpmis bolttui ja reaga savnnjii beškkii. Daid oinniiga ja gulaiga Biehtár ja Biera Njiejahan-várrevielttis. (GS 51)*

Muhtumin áicanvearbbaid passiivasuorggádusaid vásiheaddji (vuodđovearbba subjeakta) báhcá eahpečielggasin dahje muhtumin lea árvaleames čállin; ovdamearkkas

¹⁷ Rehkenastojuvvon Gohccán spállu siidduin 21–59; oktiibuot 58 dáh-páhusa máinnašuvvon vearb-bain.

63 lohkki várra ádde dovdoma vuos čálli govvádussan, dasto kataforálaččat maiddá Juovssa vásáhussan, om. 57 ja 58:

- (57) *Čohkkededje boradit. – – . Bierggut soiccistedje gáris galbmostan vistái suhkkes "mierkán". Šluhpa **gullui** gárreravddas. Gaskan boradeami muitái Máhte gumppiid ja jearralii Sámmolis: "Leagoston stálpi dál dáinna eatnamiin?" (GS 51)*
- (58) *Leai jo mealgat veiggodan. Muhto bodni vuos ain coahkásiin bures **dovdui**. Ovta nuppi boršugeađggi meattá Juoksa vásii, – – . (GOL 17)*

Passiivasuorggádusa *dovdot* oktavuodas vearbbaid *oidnit/geahččat/vákšot/dovdát* subjeakta diskurssas addá láidestusa vásiheaddji hárrái dalle go vearba *dovdot* lea mearkkašumis 'dovdot oainnu ja áddejumi veagas', 'dovdot oahpisin' dahje 'oidnot dan mađe bures ahte joksosa sáhtta dovdat (earuhit)', om. 59:

- (59) *Vákšui gáddái. Čáhcerájis rádnái juoga. Juoksa dovdái: vanas? Duo nubbi. Suoidnedearpmáš vuostá illá **dovdojedje** geamádagas vatnasat. (GOL 19)*

Juos fas *dovdot* lea mearkkašumis 'rumašlaččat dovdot', dárkon- dahje dahkanvearbbaid addin láidestus vásiheaddji hárrái váilu, muhto vásiheaddjin sáhtta árvalit dan gii lagamus diskurssas lea dan dilis, ahte sáhtášii leat VÁSIHEADDJIn, om. 65:

- (60) *Arvvašii gulul. Muhto sus [Juovssas] ledje juo sisttehat juolggis, ja sideveastta leai deaškalan jo oaivásis go arvigodii. Gákti **dovdui** veaháš losulan. (GOL 55)*

Automatiiva passiiva áicanvearbba *gávndot* sáhtta leat anaforálaš dárkon- dahje vásihanvearba, mii sáhtta doaibmat láidestussan manjeleappos pasiivacealkaga VÁSIHEADDJái, om. 61¹⁸:

- (61) *Ándaras: – – . Gokkobat oppage lea guohtun? Mun in gal diede. Vulle: - Don dahan gale oahpes eatnamis guohtuma gávnnat. Iibat leačča duon joga sis buoremus guohtun? Mággá: - Na dasstán dán guolbbaravddas ja ná čakčat jo **gávndno** dien moatte heargái vaikkoman sakka. (GOL 37)*

Vearbbaid *gullot, oidnot, vuhttot, gávndot* ja *dovdot* ('rumašlaččat dovdot') ásahan dilálašvuodain, juos diskurssas lea vásiheaddji hárrái láidestus, passiivasuorggádusa ásahan dilálašvuhtii lea gávndnamis aktiivavástta, ja daidda sáhtta namuhit definihtalaš subjeavtta, dego ovdamearkkain 53–55, 60:

¹⁸ Passiivasuorggádusa ásahan dilálašvuhtii lea gávndnamis maiddá aktiivavástta.

- (53) *Máhtte vázzilii olggos. Guldalii ráhpa alde. Ii **gullon** earágo stobus čieru mánná, mii bárggui lávggus. Oaidnánge dál ii maidege, dasgo suova dojjii vaššu Geavo beallai stobu, man duohkái jávkkaí Dáža várrevieltege. // Stoaalppuin hearggit čužžo, dušše muhtumin [dat] **gullojedje** bániideaset gižaheamen. // Son manai fas stohpui. -- (IE 95–96).*

Vrd. akt. -- X [Máhtte] ii gullan eará go -- máná. -- X [Máhtte] gulai daid bániideaset gižaheamen. Definihtalaš subjeakta mearkkaša, ahte passiivasuorggádusa sajis sáhtta bures geavahit aktiiva cealkaga (-- *Máhtte ii gullan earágo* --).

- (54) -- *Das **vuhtii** gusaid luottaid. Gálbbi unna gaccažat ledje ciekkadan njeaššái. Geso maid **vuhtui** stuorra govda gaccaidisguin gállán. (GS 33)*

Vrd. akt. -- X [Káreš GS 33] *vuhtii* maid Geso --.

- (55) -- *Hupmegoson mu **bealjit**, vai ávži dat lei dakko, jurddašii **Káre**. // Dalle márragodii badjel Doaresskáiddi. Beana cielai, cakkai meahccái figgi bohccuid spáigilis jienain. Gaskii **gullui** Ándege čohka šiggu jienain huikkašeamen. Biellut **gullojedje** maid juo čielgasit. Álddu divga skilai geahppadit ja herggiid stuorra biellu huškkui hárvvet. Olmmoš **oidnui** maŋis viehkamin. (IE 10)*

Vrd. akt. -- x [Káre] gulai Ándege -- huikkašeamen. x [Káre] gulai bielluid --. -- X [Káre] *oinnii olbmo* -- viehkamin.

- (60) *Arvvašii gulul. Muhto **sus** [Juovssas] ledje juo sisttehat juolggis, ja siđeveastta lei deaškalan jo oaivásis go arvigodii. Gákti **dovdui** veaháš lossulan. (GOL 55).*

Vrd. akt. -- x [Juoksa, GOL 55] *dovddai gávtti* -- lossulan.

Muhtumin diskursa ii láide vásiheaddji definihtalašvuhtii ja dalle lea váttis dadjat, makkár cealkka sáhtašii leat aktiiva vásttan, muhto dáhpáhusain 61–63 ja 31 sihkkunpassiiva (Sammallahti 2007: 105) heivešii bures automatiiva passiivva sadjái, om. 61:

- (61) *Ándaras: -- . Gokkobat oppage lea guohtun? Mun in gal dieđe. Vulle: - Don dahan gale oahpes eatnamis guohtuma **gávnnat**. Iibat leačča duon joga sis buoremus guohtun? Mággá: - Na dasstán dán guolbbaravddas ja ná čakčat jo **gávndno** dien moatte heargái vaikkoman sakka. (IE 37)*

Vrd. akt. ja sihkkunpass. – – [x] *gávdná* [guohtuma] – – . Vulle čujuha sániidis Ándarassii, Mággá geavaha eksoforalaš pronomena *diet* ja čujuha dainnage sániidis hálanguimmiidasas: su vuosttamuš cealkka lea vástádus Vullii, nuppis ii leat vissisvuohta, muhto juos vuostáiváldin livččii definihtalaččat Ándaras, de dalle aktiiva vásttan sáhtašii leat [don] *gávnnat* [guohtuma].

Dutkanmateriálas leat oktiibuot 5 ovdamearkacealkaga vearbba *gávndnot*, mas dálá sámegeielas das lea maiddá eksistentiála mearkkašupmi. Lean dulkon buot *gávndnot*-ovdamearkkaid passiivasuorggádussan. Vuosttažettiin buot ovdamearkkain subjeakta lea konteavstta vuodul intuitiivvalaččat áddemis jovssusin. Buohtastahtedettiin ovdamearkacealkagiid sihkkun- dahje generihkalaš passiivvain dahje aktiivvain passiivasuorggádusa subjeakta šaddá objeaktan (jovssusin), mii (dego oppanassiige passiviseren) livččii veadjemeahttun eksistentiálavearbba oktavuodas. Nuppádassii lea nu, ahte vearbba *gávndnot* konteavsttas ii leat seammalágan láidestus dahkkái go lea omd. ovdamearkkain 53–55. Láidestusa váiluma dihtii konteaksta addá vejolašvuoda geavahit vearbba *gávndnot* sajis eará automatiiva áicanvearbba, dego vearbba *dihttot*. Dát bealistis čujuha dasa, ahte *gávndnot* lea automatiiva passiivasuorggádus. Čuovvovaš ovdamearkkaid 62–63 ja 31 oktavuodas leat ovdanbuktojuvvon argumeanttat *gávndnot*-vearbba definerengažaldahkii. Om. 62:

- (62) Jussá: – *Na vuolgg'al doalvut Ándaras daid herggiid, ovdalgo dása nelgot. Ándaras: – Dat¹⁹ [jovssus] dahan gale **gávndnojit** [dihttojit²⁰] ain das. Iibat Biret lohpidan doalvut? Gokkobat oppage lea guohtun? Mun in gal dieđe. Vulle: – *Don dahan gale oahpes eatnamis guohtuma gávnnat. Iibat leačča duon joga sis buoremus guohtun?* Mággá: – *Na dasstán dán guolbbaravddas ja ná čakčat jo* [ell. jovssus guohtun] **gávndno** [dihtto²¹] *dien moatte heargái vaikko man sakka.* (IE 37)*

Vrd. sihkkunpass. ja akt. *Daidhan gale* [x] *gávdná ain das* ja – – *ná čakčat jo* [x] *gávdná* [guohtuma] *dien moatte heargái vaikko man sakka.* Ándarasa cealkka *Dat dahan gale gávndnojit ain das* lea dábálaš dajahus mii semantihkalaččat máksá ahte joksosa refereanttat leat ain sajisteaset, ozakeahtta gávndnamis. Om. 63:

¹⁹ Fuopm. Predikáhtora *gávndnojit* subjeakta lea definihtalaš, mii orru leamen veadjemeahttun eksistentiálavearbba oktavuodas.

²⁰ Buhtten vearbain *dihttot* šaddá ain dohkálabbon go lasihuvvo áigequantifikáhtor *ihttin: Dat dahan gale dihttojit ain ihttin das.*

²¹ Konteavstta lea caggamin kvantifiserensatellihtta *vaikko man sakka*, muhto dat lea buhttemis satellihtain *dan made.*

- (63) *Aapo – – : – Gea, boađe Áslat geahččat, man lea heajos limpu dát. Dieđus go eai astta geahččat doabodettiin áivan jeahkáliid. Dohpot mii goapmirii sáhtto boahhtit. Vaikko geađggit da ikke mieskamuorat livčče, limpui dat galgá biddjot. Hei ártet! Ja Čuonjenjárgga oarpmealle gale lávii go dat bajidii jeahkáliid, ii goassege ii danasge **gávdnon** [dihhton] limppus. (IE 54)*

Vrd. sihkkunpass. ja akt. – –, (*X – – ii*)/in *dakņasage gávdnan limppus*. Ovdamearkka konteksta čujuha jeagellimppuid dutkamii man oktavuodas čalbmi dahje giehta sáhtta juoiddá fáhtet dahje gávdnat.

Ovdamearkka 31 konteksttas dilálašvuoda doaibmi sávvá gávdnat vuogas buddogedggiid, mat leat jovssusin infinihttapredikatiivii *gávdnot*. Cealkka *Dieppe veajašii leat muhtun buddogeađgige gávdnot* lea parafraseremis passiivapredikatiivvain, omd.

- a) *Dieppe veajašii leat muhtin buddogeađgige gávdnamis*, dahje relatiivacealkagiin
 b) *Dieppe veajašii leat muhtin buddogeađgige man {veajašii} gávdnat*. Goappáge parafraseremis *muhtin buddogeađgi* lea jovssusin, om. 31:

- (31) *Son [Juoksa] geahčai gáddái: – Čappa geađggit. Dieppe veajašii leat muhtun buddogeađgige **gávdnot** [dihhtot]. Dan Ándaras-nebáš jottus leat unnán givttat, ii dáhto bissut vuollebealle dássidit botnis. // Láddesta gárgui. – – .Nu son vázzilii guvrulii ja guovllai gárgui, bisánii, dohppii geađggi ja fas luoitilii, dohppii nuppi ja goalmmáda. – –, dearppai gedggiid ja suohpui čoahkkái. Viehka lána leai jo fidnen vanasgeahčái. (GO 8)*

Maiddá ovdamearkka 64 konteksttas vuolggasadjin lea dárbu fidnet bivddus dárbašlaš gedggiid. Maiddá sihkkun- ja generihkalaš passiivvas dego aktiivvasge cealkaga subjekta lea jovssusin, vrd. – – *go das [olbmot] eai/ [olmmoš/x] ii láve gávdnat doppe buođdosajis gedggiid, – – . Om. 64:*

- (64) *Juoksa: – Lasi vel oažžubehtet gullat. De muhtumin vuot bodiiga vieljaš. De suohpuiga badjel mielle buddogedggiid, go das eai láve **gávdnot** [dihhtot] doppe buođdosajes geađggit, de daid suohpuiga johkii, dego dal dat livččii lean sudno ovddas. (RÁ 23)*

Automatiiva passiiva áicanvearbbat leat opposišuvnnas intentionála passiivii (Sammallahti 2005:50). Omd. dáhpáhusas 57 cealkka – – *Šluhpa gullojuvvui gárreravddas* mearkkašivččii, ahte dilálašvuodas leat doaibmit geaid earenoamáš intenšuvdna lea gullat šluba, go fas automatiiva dilálašvuodas ii leat gažaldat doaimmas muhto dáhpáhusas. Dáhpáhusas 53, mas lea aktiivvalaš dárkonvearba *guldalii* láidesteamen gáldui ja intentionála passiiva, om. *Máhte vázzilii olggos. Guldalii ráhpa alde. Ii*

gullo(*juvvo)n earágo stobus čierru mánná, mii bárggui lávggus. (IE 95–96) lea veadjemeahttun. Om. 57 ja 53:

(57) Čohkkededje boradit. – – . Bierggut soiccistedje gáris galbmostan vistái suhkkes ”mierkán”. Šluhpa **gullui** gárreravddas. (GS 51)

(53) *Máhte* vázzilii olggos. *Guldalii* ráhpa alde. Ii **gullon** earágo stobus čierru mánná, mii bárggui lávggus.

4.4.2 Automatiiva passiiva -o(j)-, -(a)s- ja -(aš)uvva-vearbbat

Dutkanmateriála automatiiva passiiva -o(j)-suorggádusain dušše áicanvearbbat *gul- lot*, *oidnot*, *dovdot*, *haksot*, *gávndot* ja *vuhttot*, gč. lohku 4.4.1, dovddahit gáldu, muhto eará -o(j)-suorggádusat (*adnot*, *bassot*, *doddjot*, *gaikot*, *gessot*, *goddot*, *láhppot* ja *sorrot*) eai dan daga. Gáldu báhcá dovddatkeahttá maiddá -*(a)s-* (*bahčásit*, *boltasit*, *faggasit*, *juohkásit*, *leahkkasit*, *njaldásit* ja *rahpasit*) ja -*(aš)uvva-*suorggádusain (*roahkohuvvat*, *rohtašuvvat* ja *deaddašuvvat*). Automatiiva passiivvas (earret áicanvearbbaid, gč. 4.4.1.) vuodđovearbbas subjeakta báhcá ollásit syntávssalaš ovdanbuktojumi olggobeallái. Passiivasuorggádusa mearkkašupmin lea ”iešalddes dáhpáhuvvan” (Nielsen 1926: 256, 276), automatiiva. Dát mearkkašupmi lea čielggas vaikke vel (áibbas háreve) konteavstta vuodul diedášeimmetge makkáraš doaimmit muitalusain leat. Dáhpáhusa *Muhto vihtta gáhku ledje árrandolaid birra*, **bassojedje** *šnji-raidedje* (RÁ 48–49) ovddabeale diskurssas (RÁ 46–48) čielgá ahte intentionála gáhkendoaimmat leat jođus, muhto vearahámis *bassojedje* ii leat guđegelágan syntávssalaš oktavuohhta ovddabeale diskurssa doaimmiide, iige *bassojedje* ásahan dilálašvuodas leat guđegelágan intentionála sisdoaluid, vrd. *gáhkut bassojuvvojedje*. Oppalohkáii automatiiva passiiva oktavuodas gažaldaga dilálašvuoda gáldu hárrái ferte atnit irrelevantan. Muhtun vuodđovearba ieš jo sisttisoallá mearkkašumi mas/mainna/man veagas passiivasuorggádus ásaha automáhtalaš dáhpáhusa, dego omd. *bassot* mearkkaša ahte entitehtas, masa jovssus referere, dáhpáhuvvet siskkáldas nupástusat mat rievdadit dan siskkáldas fysikálalaš hámi (gč. suomagiela vástideaddji rievdanvearbbaid birra omd. Pajunen [2001: 173]).

Ásahuvvon automatiiva dilálašvuodain boahhtá goittot dávjá ovdan juoga fápmu, mii spiehkasa kontrollahálldašeaddji doaimmis ja ovttagardáneamos hámis lea heakka-

his entitehta mii muittuha heakkalačča ee. lihkadeami dáfos. Dákkáraš heakkahis doaibmit leat omd. čáhci dahje dolla. Omd. Givón (1979: 343) lea namuhan dákkáraš ”doaibmiid” semiageantan. Maiddái olles konteaksta sáhtta ovdanbuktit dilálašvuoda kontrollerekeahhtáivuoda, mas automáhtalaš ollašuvvan lea vejolaš, omd. váccedetiin (olbmo julggiid lihkadeami váikkuhusas) bárggešat ja vuoddagat eai leat olbmo kontrollas (*vuoddagat ledje njaldásan, bárggešat gessojedje* (RÁ 48), vaikke olbmo vázzin daidda váikkuha – eahpeintentionálalaččat, ja sáhtta dagahit automatiiva ollašuvvama. Dákkáraš kontrollahálddašeddi doaibmis spiehkaseaddji fámuid gohčodan automatiiva lážusin dahje dušše lážusin. Heakkahis ja ii-humána entitehtaid guovdu omd. Kulonen (1989: 30) lea geavahan doahpaga “Force”. Logan “automatiiva lámčosii” maiddái konteavsttas ovdanboahhti olbmo doaimmaid mat leat váikkuheamen dahje osolažžan passiivasuorggádusa ášahan dilálašvuoda ollašuvvamis iešalddis (automatiivvalaččat), dego omd. cealkaga *Gutnel váccii šlivgasattai gámmárii* sáhtta dadjat automatiiva lážusin vuoddagiid njaldáseapmái ja bárggešiid gesomii, om. *Gutnel váccii šlivgasattai gámmárii. Vuoddagat ledje mealgadii aldasiid ala njaldásan ja bárggešat nuppi juolggis gessojedje* (RÁ 48). Lean váldán lámčosa vuhtii guorahaladettiinan automatiiva passiivasuorggádusaid dasgo dat orrot čilgemin automatiiva dilálašvuoda šaddanbirrasa. Lámčosa váilun fas sáhtta leat veahkkin čovddedetiin passiivasuorggádusa intentionála passiivva beallai dego ovdamearkka 65 guorahallamis, om. 65:

(65) *Duhpát sus ii lean, muhto dan sajes bijai biipui láđus čoggon biehtárguhkaid liđiid.* (GS 22–23)

Dán cealkagis lieđit sáhttet leat maiddái kontrollerekeahtes dáhpáhussan (veháziid mielde duollet dálle proseassan) čoggon. Dalle gažaldagas livččii seammalágan čoggot-vearbbá automatiiva passiiva mearkkašupmi go ovdamearkkas *reastalas vuolde lihtái čoggo arvin čáhci* vrd. **Lihtái čoggojuvvo čáhci arvin*. Dasgo intentionála passiiva čoggojuvvon [liđiid] heive buhttet gihpu čoggon [liđiid] máinnašuvvon konteavsttas, logan ovdamearkka intentionála passiivii. Dán dulkojupmái lea duogážin maiddái dat ahte ovdamearkka diskurssas eai leat mearkkat dasa, ahte dilálašvuodta gielaolggaldas máilmmis livččii mii nu dakkáriid mii lea lámččojuvvon automatiiva ollašuvvamii.

Automatiiva passiivasuorggádusaid oktavuodas lea dárbu suokkardallat ovdamearkkaid intentionála passiivvas, dasgo dán guovtti passiivasuorggádusa morfologalaš ovttalárganvuoda geažil badjánit definerengažaldagat. Aspektuála suorggideapmi lea veahkkin dáhpáhusaid rátkimis automatiiva vs. intentionála passiivan, omd. (65) *Duhpát sus ii lean, muhto dan sajes bijai biipui láđus čoggon biehtárguhkáid liđiid* (GS 22–23), vrd. aspektuála suorggideapmi – – *bijai biipui láđus čoggon* (vrd. *čog-gostan, vrd. čoaikkestuvvon/čoaggiluvvon) *biehtárguhkáid liđiid*, mii maiddá čujuha dáhpáhusa (65) passiivasuorggádusa čoggon intentionála passiivan.

a) *doddjot*

(66) *Moadde vel doddjon basttege šlivgii mañil.* (RÁ 70).

Vrd. akt. cealkagis *šlivgii mañil vel moadde x:a doadjin basttege* vuodđovearbbas *doadjit* lea juogo intentionála dahje eahpeintentionála mearkkašupmi: *x:a* [DAHK-KI] *doadjin bastte* [ČUOZÁHAT] (intentionála) vrd. *x:a* [VÁSIHEADJJI] *doadjin bastte* [MUHTTAŠUVVI] (eahpeintentionála). Ovdamarkka (66) partisihpa perfeakta *doddjon* lea opposišuvnnas intentionála passiivii *doddjovuvvon* maiddá aspektuála suorggideami oktavuodas: – – *doddjon* (vrd. *doddjostan* vrd. *doajestuvvon* ~ *doajestun*) *basttege šlivgii*.

b) *gaikot*

(67) *Muhto guoika rohhtii firpmiid. – –. Fierbmi vavddai, – –. Buohkat čuimmiin gorgño vuosttas lossa fierpmi lusa ja gaiko. – –. Das ruhče dassázii go fierbmi boatkanii. – –. Juoksa: – – Din miela mielde dieđusge go fierpmi gaikojedje ja biedganedje.* (GO 36–37).

Vrd. akt. *x gaikkui firpmiid*: dán passiivavástta lea intentionála passiiva *fierpmi* [ČUO] *gaikojuvvojedje*, masa automatiiva passiiva cealkka *fierpmi* [MUH] *gaikojedje* lea semantihkalaš opposišuvnnas. Aspektuála suorggideapmi nanne suorggádusa *gaikodedje* automatiivan, om. *fierpmi gaikojedje* (vrd. *gaikostedje* vrd. **gaikojuvvostedje*, muhto *gaikuluvvojedje* (< vv. *gaikulit*). Ovdamearkka (67) diskurssas čielgá ahte fierpmi gaikomii váikkuha kontrollerekeahtes dilálašvuohta (= garra rávdnji, vavddas) ja albmáid rahčan gaikut fierpmi luovus. Albmát ledje intentionála-laččat geahččalan gaikut fierpmi luovus vavdasis, muhto sin viggamušat eai olla-

šuvvan iige sis leat kontrolla fierpmi gaikoma badjel. Bálddalastimis *gaikojedje ja bieđganeadje* maiddái translatiivavearba *bieđganeadje* čujuha subjeavtta dili kontrollerekeahes nuppástuvvamii: *fierpmit* [MUH] *bieđganeadje*.

c) *sorrot*

(68) *Juoksa huikkii: – Ikte lei báhcán dat duorgu nuvván vatnasii, ja go arvvii ala, de buot **sorru*** (GO 52).

Vrd. akt. *x sorai duorggu*: dán passiivavástta lea intentionála passiiva *duorgu* [ČUO] *sorrojuvvui*, masa automatiiva passiivacealkka *duorgu* [MUH] *sorru* lea semantihkalaččat opposišuvnnas, fuopm. maiddái aspektuála suorggideami, om. *buot **sorru*** (vrd. *sorrostii*, vrd. **sorrojuvvostii*, muhto *sorastuvvui*). Ovdamearkka (68) diskurssas čielgá, ahte dilálašvuhta ”[fierpmi] *buot sorru*” dáhpáhuvvá dakkáraš dilálašvuodas mas automáhtalaš ollašuvvan lea vejolaš (= duorggut ledje báhcán arvvi ovdii).

d) *bassot*

(69) *Muhto vihtta gáhku ledje árrandolaid birra, **bassojedje** šnjiraidedje*. (RÁ 48–49).

Vrd. akt. *x:t basse gáhkuid*: cealkka oaivvilda olbmo intenšuvnnalaš doaimma ja lea intentionála passiivva *gáhkut bassojuvvojedje* vástta. Aspektuála suorggideapmi nanne ovdamearkka suorggádusa *bassojedje* automatiiva passiivan, om. *vihtta gáhkut* – – *bassojedje* (vrd. *bassostedje*, vrd. **bassojuvvostedje*, muhto *basistuvvojedje*). Automatiiva passiivvas *gáhkut bassojedje* basson dáhpáhuvvá intentionála gáldu haga – gáhkuid sajádat (”ledje árrandolaid birra”) lea meroštallojuvvon nu ahte passiivasuorggádusa doaimma automáhtalaš ollašuvvan dola goardaga váikkuhusas lea vejolaš. *Gáhkut* [MUH] *bassojedje* lea semantihkalaš opposišuvnnas intentionála passiivii *gáhkut* [ČUO] *bassojuvvojedje*.

e) *adnot*

Ovdamearkkain 70 ja 71 vs. 72 vearbba *adnot* leat mearkkašumit 'leat dárbbášlaš, dárbbášuvvot' vs. 'geavahuvvot', main mearkkašumiin leat goappatlágan geavahan-distribišuvnnat, om. 70–72:

(70) *Manne Juovssa eat váldde suhppenskihparin. Mii dahan leat easka njealjis; ammat viđat vel **adnošii**.* (GO 21)

Vrd. -- *viđat* -- *dárbbášuvvošii* vs. * -- *viđat* -- *geavahuvvošii*.

(71) *Vuossu de beanta **adnošii**, ii sáhte albma láhkai njálmmiin bossut, go gunat rišaidit čalmmiid vuostá ja --* (RÁ 51).

Vrd. *Vuossu* -- *dárbbášuvvošii*, -- vs. * -- *Vuossu* -- *geavahuvvošii*, --.

(72) *Sus lea **bealleadnon** beaska badjelisttis, boares gahpir oaivvis; julggiin veaháš duolvalanivdnegálssohat --*. (IE 36)

Vrd. -- *bealláigeavahuvvon beaska* -- vs. * -- *beallái dárbbášuvvon beaska* --.

Sihke vuodđovearbbaid ja ovdamearkkaid fokuspartisipánttaid semantihkalaš rollat leat dađi lági mielde goappatláganat:

Vuodđovearba	Subj.	Obj.	Pass.:	Subj.
<i>atnit</i> 'geavahit'	DAH	ČUO	-> <i>adnot</i> 'geavahuvvot'	ČUO
<i>atnit</i> 'dárbbášit'	VÁS	FÁD	-> <i>adnot</i> 'leat dárbbášlaš'	SIS

Ovdamearkkas 72 lea gažaldagas intentionála passiiva (= *adnojuvvon*²²), mii boadášii ovdan maiddá aspektuála suorggideamis, omd. *sus lea anistuvvon/atniluvvon* (< vv. *atnilit*) (vrd. **adnojuvvestan*) *beaska*. *Adnot* ovdamearkkain 70 ja 71 fas lea automatiiva passiiva, om. -- *viđat adnošii/adnostivččii* vrd. -- *viđat *anistuvvošii/*atniluvvošii* ja om. *vuossu de beanta adnošii/adnostivččii* vrd. *vuossu de beanta *anistuvvošii/*atniluvvošii*. Dáhpáhusat 70-72 leat maid sihke vuodđovearbba ja passiiva-suorggádusa fokuspartispánttaid semantihkalaš rollaid dáfos veardideames automatiiva passiiva áicanvearbbaide. Aktiivacealkagiid *x anášii viđáda* ja *x anášii vuossu* leat

²² *Bealleadnon* orru geavahuvvon deattuhis attribuhttan pro *beallái adnojuvvon* seamma láhkai go omd. *gárvvesvuššon biergu* (IE 18) geavahuvvo pro *gárvásii vuššon biergu*.

intentionála passiivva *viđat adnojuvvošii* ja *vuossu adnojuvvošii* vástagat main lea opposišuvdna automatiiva passiivii; diskursaoktavuođas čielgá ahte aktiiva cealkagiid subjeavtta rollan ferte leat SISDOALLU. Ovdamearkkas 70 mas subjeaktan lea heakkalaš *viđat*, objeavtta semantihkalaš rolla ČUOZÁHAT lea diskurssa ektui áibbas veadjemeahtun, dasgo dalle mearkkašupmin livččii ‘seksuálalaččat atnit’.

f) *goddot*

(73) *Goddogo Juoksa-čeahce guolli? – Ii goddo!* (GS 39).

Vrd. akt. *Goddágo x – – guolli? – X ii gotte guoli*. Dát aktiivacealkagat eai leat automatiiva passiivva, muhto intentionála passiivva *Goddojuvvogo guolli?* ja *Ii goddojuvvo* vástagat, maiguin ovdamearkkas 73 lea semantihkalaš opposišuvdna. Gažaldat *goddojuvvogo guolli?* geavahuvvo dilálašvuodas, mas lea gažaldat guoli heakkahuhttimis, omd. go dearppasta dan jámas šluppohiin. Vástáduš *Ii goddojuvvo* mávssášii sullii ‘ii heakkahuhttit guoli, muhto diktit dan eallit’. Automatiiva passiiva ovdamearka *Goddogo Juoksa-čeahce* (vokatiiva) *guolli?* máksá ‘leago guolli fidnašuvvan sálašin’. Intentionála ja automatiiva gažaldagaid vástádušat leat goappatláganat, dasgo imperatiiva heive vástádussan intentionála, muhto ii automatiiva passiivii: cealkagii 74 heive vástádussan imperatiiva, mii lea gohččun dahkat intentionálalaččat (= imperatiiva ásaha kontrollerejuvvon dilálašvuoda), muhto cealkagii 75 dat ii heive. om. 74–75:

(74) *Goddojuvvogo guolli?* Vástáduš omd. *Beare gotte! / Na gotte! / Ale gotte!*

(75) *Goddogo guolli?* Vástáduš omd. **Beare gotte! / *Na gotte! / *Ale gotte!*

Ovdamearkkain 74 ja 75 maiddáa aspektuála suorggideapmi čujuha automatiiva dulkomii vrd. *Goddogo* (vrd. *goddostago* vrd. **goddojuvvostago*) *guolli?* vrd. intentionála passiivii *Guolli goddojuvvo* (vrd. *gottestuvvo/goddiluvvo*). Automatiiva ja intentionála passiivva opposišuvdna ovdamearkkain 74 ja 75 sisttisoallá maiddáa subjeavttaid goappatlágan semantihkalaš rollaid:

(74) *Goddojuvvogo guolli?* (intentionála passiiva)
[ČUO]

- (75) *Goddogo guolli?* (automatiiva passiiva)
[MUH/?SIS]

Intentionála passiivva vuodđovearbba *goddit* ja automatiiva passiivva vuodđovearbba *goddit* fokuspartisipánttaid semantihkalaš rollat leat ovttaláganat: *X* [DAHKKI] *goddá guoli* [ČUOZÁHAT]. Vuodđovearbbas *goddit* lea dutkanmateriálas guokte mearkkašumi, *goddit*₁ ‘heakkahuhttit’ ja *goddit*₂ ‘fidnet sálašin’. Ovdamearkkain 76 ja 77 passiivasuorggádus *goddon* lea mearkkašumis *goddit*₂ ja partisihpa perfeaktahápmi *goddon* lea buhttemis intentionála passiivva vástideaddji hámiin *goddovuvvon* nu ahte cealkagiid mearkkašupmi orošii bissumin seammán, om. 76–77:

- (76) *Hálai das, go hárritge eai leat **goddon** ja lusttuhuvvan lea juo sallidage borrat, dáiddii lohkan lean juo hávrulange veháš dan fárpalis sallidiid.* (RÁ 63).
- (77) *Mun vel lasihasten dasa: go juo dat nuo olu leat **goddon** guolit dego munno lihkkun.* (RÁ 26).

Dadi lági mielde ovdamearkkain 76 ja 77 intentionála passiiva lea ráhkaduvvon oanehut suorgásiin *-o(j)-* (gč. Sammallahti (2005: 61). Ovdamearkkaide 76 ja 77 heivejit aktiiva vásttan *x ii leat goddán hárriid* ja *x lea goddán guliid*. Nuppe dáfos cealkagiin 76 ja 77 eai oroše leamen eastagat dulkot daid automatiiva passiivan, juos automatiiva lámčosa váiluma konteavsttas²³ ii sáhte atnit dakkárin – goittotge lea vejolaš buhttet ovdamearkkaide 76 ja 77 partisihpa perfeavtta *goddon* automatiiva passiiva suorggádusain *fidnašuvvan*, om. – – *hárritge eai leat fidnašuvvan* – – ja – – *olu leat fidnašuvvan guolit*. Maiddái aspektuála suorggideami vuodul soaitá leat vejolaš dadjat, ahte ovdamearkkaid 76 ja 77 automatiiva passiivakategoriijan dulkojupmin leat eanet ákkat, om. – – *hárritge eai leat goddon* (vrd. *goddostan*, vrd. **goddovuvvostan*, vrd. *gottestuvvon*) – – ja – – *olu leat goddon* (vrd. *goddostan*, vrd. **goddovuvvostan*, vrd. *gottestuvvon/goddiluvvon*) *guolit* – –.

Maiddái *goddot*₁ sáhtta leat suorggiduvvon oanehut *-o(j)-*suorgásiin dakkáraš dilálašvuodas, man kontrolla lea čielggas iige seahkánanvárra automatiiva passiivii leat

²³ Ovdamearkkain 73 ja 76–77 dilálašvuodaid automatiivavuoda sáhtta smiehttat gielaolggaldas oktasáš dieđu vuodul, dasgo guollebivdi intenšuvdna guoli goddima hárrái báhcá sekundáran dan ektui go kontrollerekeahes dilálašvuoda lážus (omd. vuogas dálkkit, čáhci, guoli lihcadeapmi) váikkuha eanet dilálašvuoda ollašuvvamii.

(Sammallahti 2005: 61). Sammallahti (id.) buktá ovdamearkan cealkaga mii lea maiddái mu dutkanmateriálas (78). Das dego maiddái ovdamearkkas 79 lea gažaldagas *goddit*₁, om. 78–79:

(78) – – *go gulai ahte dainna mihkiin leat olbmot **goddon***. (RÁ 28).

(79) *Sámmol-guovttos labmáige luoddaguoras dego **goddon** spáillihat*. (IE 104).

Goappáge ovdamearkkas intentionála passiivva oanehut hámi *goddon* sáhtta buhttet intentionála passiivva guhkit hámiin *goddojuvvon*, vrd. *goddojuvvon spáillihat* [ČUO] mii lea semantihkalaš opposišuvnnas automatiiva passiivii *goddon spáillihat* [MUH]. Aspektuála suorggideapmi čujuha goappáge ovdamearkkas intentionála dulkojumái: (78) – – *leat olbmot goddon* (vrd. **goddostan*, vrd. *gottestuvvon*) – – ja – – (79) *dego goddon* (vrd. **goddostan*, vrd. *gottestuvvon*) *spáillihat*.

g) *gessot*

(29) *Ánde gesii suohpanis valahis ja divttii [dan] manis **gessot** vai njuolgá*. (IE 14).

Vrd. akt. **divttii x:a geassit* [suohpana] lea intentionála passiivva – – *divttii* [suohpana] *manis gessojuvvot* vástta mii máksá ahte cealkagis leat Ánde lassin velá eará intentionála doaibmit geassimin suohpana, man semantihkalaš rollan dalle lea ČUO-ZÁHAT. Dáhpáhusas 91 vearbba *gessot* semantihkalaš sisdoallu fas ii gežit ovttage doaibmi argumeantta, muhto almmuha ahte vearbba subjeakta (suohpan) sirdása iežas fámu haga automáhtalaččat d.l. guoddá semantihkalaš rolla SIRDÁSEADDJI. Intentionála passiiva lea dáinna lágiin opposišuvnnas automatiiva passiivacealkagii *x divttii manis gessot*. Dáhpáhusa 29 čujuha automatiiva passiivan maiddái iskkadeapmi aspektuála suorggidemiin, om. *divttii* [dan] – – *gessot* (vrd. *gessostit*, vrd. **gessojuvvostit*, vrd. *geasestuvvot/geassiluvvot*). Ovdamearkkas 80 fas predikáhtora *gessojedje* ásahan dilálašvuoda subjeaktan lea heakkalaš (uhca gánddažat), om. 80:

(80) *Ja vuot idii Áidna-bártni nurkke birra olmmošdoahkki. – –. Olmmáiolmmoš stoalpái gaskkas, birra nieiddat ja uhca gánddažat manis. Dat maid heaŋgájedje stuorra nieiddaid sealggis, **gessojedje** veaháš áigge ja de báhce*. (IE 64).

Vrd. akt. *x/x:t gesii/gesse daid* [uhca gánddažiid] lea vástta intentionála passiiva-cealkagii *dat* [uhca gánddažat] *gessojuvvojedje*, mii lea opposišuvnnas automatiiva

passiivvain *dat* [u. g.] *gessojedje* ja vuhtto semantihkalaš rollain seamma láhkai go ovdamearkkas 29. Cealkka *dat* [uhca gánddažat] *gessojuvvojedje* máksá ahte dilálašvuoda ollašuttet kontrollereaddji doaibmit mat leat syntávssalaččat sihkkojuvvon dego ovdamearkka 29 oktavuodas máinnašuvvon cealkagis *divttii* [suohpana] *mañis gessot*. Cealkagis *dat* [uhca gánddažat] *gessojedje* (80) dákkáraš sihkkojuvvon intentionála doaibmit eai dihtto, muhto intenšuvnnalaš DAHKKIIn, geaid hálldus predikáhtora *gessojedje* ásahan dilálašvuoda kontrolla lea, leat konteavstta mielde uhca gánddažat: “– – *Ja nu leat gal dat uhca gánddažat dego seaibbehis beatnagat, ožžot láhttet mo ieža hálidit. – – . Storra nieiddaid juo irgidit márkanluottaid alde*” (IE 64–65). Dán dáhpáhusas gažaldagas lea seammalágan leksikalisašuvdna go cealkagis *go eat čáhkan skohter ala eatge rehki, de mii* [DAHKKI] *gessuimet mañis*.

h) *láhppot*

(81) *Son váccii gielkkás lusa, guovllai seahkkasis, ozai seahkkavuodus láibbi, jos dohko leaš lámppon.* (GS 24).

Vuođđovearba *láhppit* cealkagis *Máhtte láhpii láibbi* lea seamma láhkai eahpeintentionála go vearba *doadjit* omd. *Máhtte dojii juolggi*, muhto go vearba *doadjit* ásaha kontrollerejuvvonge dilálašvuoda, de dan *láhppit* ii soaitte dahkat²⁴ iige das danin sáhte oppanassiige suorggidit intentionála passiivva, om. **láibi lea lámppojuvvon*. Maiddái aspektuála suorggideapmi čujuha automatiiva iige intentionála dulkojupmái, om. – – *jos dohko leaš lámppon* (vrd. *lámppostan*, vrd. **lámppojuvvostan*, vrd. *lámpestuvvon d. lámppiluvvon*). Das čuovvu ahte *láhppot* ferte lohkkot automatiiva passiivan,

akt. X *leaš lámppán láibbi*
 [VÁS] ii-kontr [MUH]
 vs. autom. pass. *Láibi leaš lámppon.*
 [MUH]

Maiddái ovdamearkkain 82 ja 83 vearbba *láhppot* ásahan dilálašvuodas váilu kontrolla. Goappásge váilu aktiiva vástta ja dađi mielde maiddái intentionála passiiva vástta; vrd. omd. vearbbaide *bassot, gaikot, sorrot, adnot, goddot, geassit* ja *láhppot* (om. 82), man sivas dáhpáhusaid ferte atnit leksikalisašuvndan, om. 82 ja 83:

²⁴ Fuopm. gaskaboddasaš dilálašvuodas intentionála *lámppin* sáhtta leat vejolaš., omd. x “*láhpii*” *eatni oastin báiddi, amas gártat coggat dan skuvlii*.

- (82) – – *heitit galgabeahtti eret das gielisteamis, ovdalgo [doai] áibbas **láhp-pobeahhti**, šaddabeahtti dego seahka sisa – –*. (RÁ 23)

Vrd. akt. **x* *láhppá* [dudno], vrd. intentionála pass. **doai* *láhppojuvvobeahhti*.

- (83) *Deh-de vuot de **láhppui** dát ilbmi Juovssas, dajai Máhtte*. (RÁ 13)

Vrd. akt. **Juoksa* *láhppii ilmmi*. vrd. intentionála pass. **ilbmi* *láhppojuvvui*.

i) *vuššot*

- (84) *aapo – – : dudnos dáiddášii leat gárvves**vuššon** biergu*. (IE 18)

Vrd. akt. *– – *x:a gárvásii vuoššan biergu* lea vástta intentionála passiivagihppui *gárvásii vuššojuvvon biergu* mii lea opposišuvnnas automatiiva passiivvain *gárvves-vuššon biergu*. Ovdamearkkas 84 aspektuála suorggideapmi lea vejolaš, om. – – *dáiddášii leat gárvvesvuššon* (vrd. *gárvvesvuššostan* d. *gárvásii vuššostan*, vrd. **gárvves-/gárvásii vuššojuvvostan*, muhto *gárvves-/gárvásii vuoššastuvvon biergu*). Vuodđoverbii *vuoššat* laktása diehtu das, ahte joksosis dáhpáhuvvet ieš alddis (= automatiiva dilálašvuođas duoldi čázi váikkuhusas) ávdnasa siskkáldas nuppástuvamat proseassa 'vuoššan' áigge (karakterisen gč. omd. Pajunen [2001: 173]). Joksosa semantihkalaš rolla automatiiva passiiva celkosis *biergu vuššo* lea MUHTTAŠUVVI, go fas intentionála passiiva dulkojumis joksosa semantihkalaš rolla lea ČUOZÁHAT. Intentionála passiiva *biergu vuššojuvvo* máksá ahte soamis/soapmásat ollašuttet doaimma, vrd. automatiiva passiiva *Dát buđehat eai leat vel **vuššon**, vaikke leat juo áigá dulden* vs. intentionála passiiva *Buđehat eai leat vel **vuššojuvvon go ii leat gii vuoššá***. Mearkkašumi sáhtttá buohtastahttit automatiiva verbii *bassot* (69), om. *Muhto vihhta gáhku [MUHTTAŠUVVI] ledje árrandolaid birra, **basso-jedje** šnjiraidedje*. (RÁ: 48–49).

j) *njaldásit*

- (85) *Gutnel váccii šlivgasattai gámmárii. Vuoddagat ledje mealgadii aldasiid ala **njaldásan** ja bárggešat nuppi juolggis gessojedje*. (RÁ 48).

Vrd. akt. *– – *x lei/ledje njaldán vuoddagiid* lea vástta intentionála passiivacealkagii *vuoddagat ledje njaldojuvvon* mii lea opposišuvnnas automatiiva passiivvain *vuoddagat ledje njaldásan*. Diskursa geažida, ahte dilálašvuohta (njaldáseapmi) ollašuvvá

intensuvnna haga automáhtalaččat Gutnela váccedettiin, man sáhttá atnit automatiiva lážusin.

k) *leahkkasit*

(86) *Uksa leahkkasa. Buohkat geahčastit uksii. Ándaras čakŋala. (IE 35).*

Automatiiva passiivasuorggádusas *leahkkasa* lea semantihkalaš mearkkašupmi ”ieš alddes geavvan”. Navddus ahte aiddo Ándaras livččii lean dat guhte uvssa leahkastii (86) lea irrelevánta, muhto muhtumin lohkki sáhttá diskurssas ovttahttit passiivasuorggádusa *leahkkasit* DAHKKIin dan gii lea subjeaktan sisa čakŋaleamis, dego ovdamearkkas 86 DAHKKI (*Ándaras*) almmuhuvvo kataforálaččat. Dákkáraš beaivválaš eallimii guoski dábálas kultuvrralaš diehtu ii Grice (1975 [1968]: 45) gula-hallandilálašvuoda kvantitehta prinsihpaid mielde almmuhuvvo.

Buot *leahkkasit*-vearbba dáhpáhusain joksosa semantihkalaš rollan lea MUHTTA-ŠUVVI. Ovdamearkkas (87) jovssusin lea vuopmi. Semantihkalaččat gielaolggaldas máilmmis uvssa (86)) ja vuomi (87) leahkkaseamis lea oktasaš dat, ahte juoga mii lea leamaš oidnosa dahje saji ovddas, jávká eret. Substantiivva *uksa* álgg’álgosaš refe-reansa lea uksaráigi mii leahkkasa go uvssot²⁵ rohttejuvvo dan ovddas eret. Dáhpáhusas 87 diehtit gielaolggaldas máilmmis oidnosa leahkkasan go Káreš lei vázzán dihto várddus báikái:

(87) *Káreš joavddai vári ala, – –, go son geahčai vulos várreieltti miel. Su ovdii leahkkasii viiddis Šerresjoga vuopmi ja dan oalgejogat ja ádjagat. (GS 31).*

Seamma láhkai dáhpáhusain (88 ja 89) dilálašvuoda diskursii gullá intentionála oru-hiid lihkadeapmi, man sáhttá atnit automatiiva lážusin dilálašvuhtii man predikáhtor *leahkkasii* cealkagiin ásaha. – Dilálašvuoda kontekstii orru gullamin lihkadeaddji heakkalaš maiddái dain dáhpáhusain go subjeaktan lea *uksa*, om. *Káre boahtá. Leahkkasii uksa* – – (IE 26) sihke *olmmoš gullo boahtimen. – –, leahkkasa uksa* (IE 30) ja om. 88–89:

(88) *Bodžiiga suovkaravdii, mas leahkkasii sudno ovdii guhkes oainnus badjel muohtagietti (IE 103).*

²⁵ Dálá gielas dušše ‘goadi dahje lávu uksa’.

(89) *Áro bisánasttii vuolágeahčai sullo, suovkarádjái, mas jalga gieddi fas leahkkasii ovdii.* (GS 22).

Vrd. akt. *x leahkku uvssa* ja (?)*x leahkui oidnosa/vuomi/gietti* leat vástagat intentionála passiivii *uksa lehkkojuvo* ja (?)*oainnus/vuopmi/gieddi lehkkojuvvui* mat leat opposišuvnnas automatiiva passiivii ovdamearkkain 88–89.

l) *rahpasit*

(90) *Káreš gopmulii geađggi ala juhkat čázi jogas. Son divttii Šerresjoga šerres čáziinis bassat bivastagaid muođuinis. Bivastagaid sáltesmáhkka baksamiin jávkkaí, čalmmit šerosmedje ja bealjít orro rahpasan, orro fáhtemin geasseija suollemas jienaid.* (33 GS).

Vrd. akt. *x orui rahpan beljiid* lea vástta intentionála passiivacealkagii *bealjít orro rahppojuvvon*, mii lea opposišuvnnas automatiiva passiiva cealkagiin *bealjít orro rahpasan*. Ovdamearkka 90 automatiiva passiiva dilálašvuhta ollašuvvan (beljiid rahpaseapmi) dáhpáhuvvá automáhtalaš dilálašvuodas (čázi váikkuhusas), bealljerahpanintenšuvnna haga: nu dušše geavvá konteavstta olis.

m) *bahčásit*

(91) *Ároi bahčásii čáhci njálbmái, go havssii gáfehája.* (GS 22)

Automatiiva passiiva *Ároi bahčásii čáhci njálbmái* lea opposišuvnnas intentionála passiivii *Ároi bahččojuvvui čáhci njálbmái*, man aktiiva vástta livččii *x bažii čázi njálbmái* (intentionála doaibma go *x čárvu omd. čáhcelihti* vai das bahčášivččii čáhci). Ovdamearkacealkaga 91 aktiiva dilálašvuoda gáldu ovdanbohtá áigeadjunktiivvas *go havssii gáfehája*. Kontrollerekehtes heakkahis ollašuhtti mii addá alddis hája lea semantihkalaš rolla dáfos AUTOMÁHTA (Sammallahti 2005: 42). Passiivavearbba *bahčásii* ásahan dilálašvuhta ollašuvvá spontánalaččat, gáfehádja dagaha gal čázi kontrollerekehtes bahčáseami, muhto gáfehájas ii leat ovdamearkacealkagis 91 gáldu syntávssalaš rolla, vrd.

akt. *gáfehádja bažii čázi njálbmái*
 AUT. [SIR]
 vs. aut. pass. *čáhci bahčásii njálbmái*
 [SIR]

Áigeadjunktiiva go *havssii gáfehája* doaibmá cealkagis 91 automatiiva lážusin.

n) *juohkásit, faggasit*

Juos automatiiva *-(a)s*-passiivasuorggádusa subjeaktan lea heakkalaš ja vuoddo-vearba mearkašupmi sisttisdoallá subjeavtta primára lihkadeami, dat sáhtta álgočalmái orrut leamen lahka DAHKKI semantihkalaš rolla (om.92–93). Liikkáge ii leat mihkkege intentionála (dahje eahpeintentionála) syntávssalaš gálduid mii livččii doaibmin (juohkimin dahje faggumin) ovdamearkkain 92–93, muhto goappašge predikáhtorat áсахit automatiiva dilálašvuoda, om. 92–93:

(92) *Eai dovdan ovddalboahttid, muhto bajásmannit árvalgeahttá dihte, ahte dat ledje Seaktegirkobáikái mannit. Olbmot juohkásedje guovtte guvlui. Eai dovdan ovddalboahttiid, oidne dušše heastta, mii garvilii, ja reagas čohkkájedje – – . (IE 52)*

Vrd. **Olbmot juhke iežaset guovtte guvlui ja*

X jugii olbmuid guovtte guvlui. (kontrollerejuvvon dilálašvuoha)

(93) *Nieiddat viehkaledje. Healbmirišain manne gurgaledje čađa márkan, uhca gándažat manjis. Ja šiljus čuožžu nuorra olbmuiin muhtumat faggasedje fárrui. (IE 78)*

Vrd. **Muhtumat faggo iežaset fárrui ja*

X fakkui muhtumiid fárrui. (kontrollerejuvvon dilálašvuoha)

Ovdamearkka 92 sáhtta veardidit omd. cealkagii *Čázit juohkásedje guovtte guvlui*, mas lea heakkahis subjeakta ja dainna lágiin predikáhtora ásahan dilálašvuoha visásit ollašuvvá ieš alddis. Ovdamearkkas 92 olbmot juohkásit danin go nuppit leat mannamin Deanu bajás, nuppit vulos. Dán lihkadumi sáhtta jurddašit automatiiva lážusin (dego vearbbaid *njaldásit* ja *leahkkasit* oktavuodas, gč. om. 85–89 iige gažaldagas leat mihkkege kontrollerejuvvon juohkásumiid. Dát bohta ovdan maiddái subjeavtta rollas, om. *Olbmot [MUH] juohkásedje – – (92)*, vrd. om. *Olbmot [DAHKKI] juohkásedje vázzit (juogo) gurut dahje olgeš ravdda(, dan mielde mo ledje gohčohallan)*, man buohta sáhtta árvalit infinihttapredikatiiva *vázzit* predikeret

dahkkiid kontrollerejuvvon doaimma *vázzit*. Dasa lassin čilgehusadjunktiiva *dan mielde mo olbmot ledje gohčohallan* addá suja jáhkkit, ahte váldecealkaga *olbmot* leat doaimmamin diđolaččat gohččuma mielde. Ovdamearkkas 93 márkánastinšurra ja olmmošrávdnji birra márkana ”ieš alddis” (automatiiva, kontrollerekeahces dilálašvuohtan) faggu muhtun nuorra olbmuid fárrui, datge lea opposišuvnnas intentionála passivii *olbmot faggojuvvojedje fárrui*. Goappáge intentionála passiivii gávdno aktiiva *vástta*.

Velá sáhttá máinnašit, ahte vuodđovearbbat *faggut* ja *juohkit* ásahit dilálašvuođa man oktavuodas lea oalle veadjemeahtun jurddašit intentionála dahkki ollašuhhtimin *alcesis čuohcci doaimma*, om. **olbmot faggo ieža(idea)set fárrui* ja **olbmot juhke ieža(idea)set guovtte guvlui*.

o) *boltasit*

(94) *Lahka Suoma gátti áiccai fas boršugeađgge vuolde čuoldda. Juoksa doapmalii dohppet roahkana vatnasis bajás. Doppe **boltasii** gassa čuolda.* (GOL 17).

Vrd. akt. *x bolttui gassa čuoldda* man passiivavástta livččii *doppe boltojuvvui gassa čuolda* [ČUO], mii lea opposišuvnnas automatiiva passiivii *doppe boltasii gassa čuolda* [MUH/SIR]. Ovdamearkkas 94 lohkki boahtá diskurssa vuodul diehtit ahte passiivasuorggádusa *boltasii* ásahan dilálašvuohta dáhpáhuvvá nu ahte čuoldda sajádat nuppástuvvá. Diskursa geažida ahte Juoksa lea roahkaniin faggon čuoldda boršugeađgge vuolde, muhto vearba *boltasii* ásaha kontrollerekeahces dilálašvuođa mas váilu syntávssalaččat almmuhuvvon dahkki iige Juoksa doaimmain ná leat kontrolla dan hárrái mii čuldii dáhpáhuvvá (94).

Ovdamearkkas 95 predikáhtora ásahan dilálašvuođa intentionála gáldu lea bajiduvvon cealkaga subjeaktan, mii ii heive oktii automatiiva passiivvain, om. 95:

(95) *Ivvár maid **boltasii** roavggo vuolde* – – (GS 24)

Ovdamearkkas dáhpáhuvvan argumeantaráhkadusa rihkkun ivdne dilálašvuođa humoristtalažžan, eandalii go vuodđovearbba *boltut* jovssusin jurddašuvvo dábálaččat heakkahis diŋga. Ovdamearkka 95 sáhttá lohkat leksikalisašuvdnan.

p) *roahkohuvvat*

- (96) *Káre maid geahččalii luvvet iežas eret dovdameahttun beađu gaccain. – – Hivvehalai juo gaccastitge alcces sálvan gaccaid luovus, mat oza vuolábealde dovdojedje roahkohuvvan.* (IE 23–24)

Vrd. akt. – – *maid* [gaccaid] *son dovdai oza vuolábealde x:a roahkohan*, man passiivavástta lea intentionála passiiva – – *mat* [ČUO] *dovdojedje roahkohuvvon*. Dát lea opposišuvnnas automatiiva passiivii – – *mat* [STAT] *dovdojedje roahkohuvvan*. Ovdamearkka 96 govvidan dilálašvuodas intentionála passiiva *roahkohuvvon* pro automatiiva passiiva *roahkohuvvan* lea veadjemeahttun, dasgo dat mávssášii ahte soamis/soapmásat leat didolaččat roahkohan beađu gaccaid Káre rattevuollai. Cealkaga heakkahis, eahpeintentionála ollašuhttin leat gaccat ja gaccaid sálvama sáhttá atnit automatiiva lážusin roahkohuvvamii.

r) *roht(t)ašuvvat*

- (97) *Hoigat, Lásse-egá, čuoimmi ja gorgje bajás, vai bajás fas rohtašuvvá [=rohtašuvvá] [fierbmi], gevrii Juoksa.* (GO 25)

Automatiiva passiiva *vai bajás fas rohtašuvvá* [fierbmi] [SIR] lea opposišuvnnas intentionála passiivii – – *vai bajás fas rohtejuvvo* [fierbmi] [ČUO], masa aktiiva vástta livččii – – *vai bajás fas x rohte* [fierpmi]. Automatiiva passiivvas lea kontrollahis impersonála akt. vástta – – *vai bajás fas rohte* [fierpmi]. Predikáhtora *rohtašuvvá* ásan dilálašvuodta ollašuvvá automáhtalaččat intentionála kontrolla haga. Dilálašvuoda sáhttá buohtastahttit predikáhtora *boltasii* ásan dilálašvuhtii (94). Ovdamearkkas 97 cealkka *Hoigat – – ja gorgje bajás* láchčá dilálašvuoda mas fierbmi *rohtašuvvá*; kontekstii gullet intentionála doaibmit, muhto dain ii leat mihkkege syntávssalaš funkšuvnnaid predikáhtora *rohtašuvvá* ásan dilálašvuodas. Predikáhtoris *rohtašuvvá* lea neutrála mearkkašupmi (Sammallahti 2005: 63), dat ii ollašuite proseassa dego vearbbat *veaddašuvvat* ja *botnjašuvvat* maid Sammallahti (2005: 66) čilge proseassan.

s) *deaddašuvvat*

(98) *Vuolitguoikkaoivves leai lahka gátti stuorralágan geađgi, dan vuollái leai deaddašuvvan rávnnjis soahki.* (GO 17)

Automatiiva passiivvas lea kontrollahis impersonála aktiiva vástta – – *leai deaddán* – – *soagi*, vrd. akt. – – x *leai deaddán soagi* lea vástta intentionála passiivii – – *soahki* [ČUO] *leai* – – *deddojuvvon*, mii lea opposišuvnnas automatiiva passiivii, om. *soahki* [MUH] *leai deaddašuvvan*. Adjunktiiva *rávnnjis* láchčá gielaolggaldas máilmmis dilálašvuoda mas automatiiva ollašuvvan lea vejolaš. Predikáhtor *leai deaddašuvvan* mearkkaša dakkáraš dilálašvuoda ollašuvvama proseassan (gč. ”proseassa” Sammallahti 2005: 66) nu ahte soahki lei deaddašuvvan geađggi ja rávnnji dagahan automatiiva dilálasvuodas vehážiid mielde.

4.4.3 Adversatiiva passiivavearbbat

Dutkanmateriálas leat oktiibuot 13 adversatiiva passiivasuorggádusa: *-hallat/-haddat* -suorggádusat leat *bijahallat* (okt. 2), *borahallat/borahaddat* (okt. 2), *fáhtehallat*, *fángehallas*, *fillehallat*, *gáskkahallas*, *gohčohallas* ja *snelkkohallas*; *-o(j)*-suorggádusat leat dušše vuodđovearbbas *borrat*: *borrot* (okt. 3). Vaikke adversatiiva passiivva meroštallamii gullá kontrollereaddji DAHKKI- dahje VÁSIHANPARTISIPÁNTA (Sammallahti 2005: 61), de dat (= dilálašvuoda gáldu dahje vuodđovearbbas subjekta) almmuhuvvo syntávssalaččat dušše ovttá cealkagis dutkanmateriálas gávdnon 13 adversatiiva passiivva dáhphusa siste, om. 99:

(99) *deh-de Ándege de fáhtealai áddjubis vuoiŋŋaide.* (RÁ 55)
[DAHKKIPARTS]

Cealkagis 99 lean dulkon *áddjubis vuoiŋŋaide* DAHKKIPARTISIPÁNTAn (vaikke cealkaga aktiiva vástaga sáhtá eahpidit om. ?*áddjuba vuoiŋŋat fáhtejedje Ándde*), dasgo *vuoiŋŋaid* refereanta lea earutkehtes oassi heakkalaš, intentionála oruha *áddjut* refereanttas ja dan sáhtá jurddašit leat ollašuhhtimin kontrollerejuvvon dilálašvuodaid DAHKKIIn. Liikkáge ferte dáhphusa 99 gáldu birra velá fuopmášahttit, ahte *vuoiŋŋaid* refereantta ii sáhte atnit iehčanas intentionála doaimmin buot eará adversatiivapassiivadáhphusaid vejolaš gálduid láchkai.

Refereansaohcci gažaldahkii (*geasa/masa* dahje *geaidda/maidda* + predikáhta) fidne diskurssa vuodul definihtta vástádusa goase buot dutkanmateriála ovdamearkadáhpáhusain, refereansaohcci gažaldat lea buot dáhpáhusain relevánta, om. 100–103, 32:

- (100) *Mañimustá gohčohalai Jovvna.* (RÁ 84) (Vrd. *Geasa? Leansmanii.* [RÁ 83])
- (101) *Várge ii lean šat roahkkat gumppiin soahtat, dat leai geassit fillehallan gumppe mañis jávkkohahkii ja doppe snelkkohallan.* (GS 51) (Vrd. *Geasa? Gumpii.* [id.])
- (102) *Nabai Máhte muohtu, de lea lieksi, buot lea borron dego heittot láppis eanemus čuoikkaid áigge.* (RÁ: 25) (Vrd. *Masa?/Maidda? Čuoikkaide.* [RÁ 25])
- (32) *Leamaš lean vissage deaivan gumpevalvi boahtit ja buohkat ropmo gusa ala ja – – de mañimustá gusasge nohke vuoimmit ja fertii vuollánit borahallat.* (GS 31) (Vrd. *Masa? Gumpevalvái.* [GS id.])
- (103) *Muhto go de mañimustá [Lusmmá áddjá-rohkki] čuožžilii doarrut, de masá borro.* (IE 102) (Vrd. *Masa? Gumpii.* [IE 102])

Adversatiiva passiivasuorggádusaid oktavuodas dahkkipartisipánta orošii leamen almmuhuvvon dalle go dan árvideapmi konteavstta veagas lea váttis dahje veadjemeahtun, muhto liikká lea muitaleaddjái definihtalaččat oahpis (99). Ovdamearka 104 sulastahtta illatiivahápmásaš partisipántta dáfos ovdamearkka 99, muhto das pronomena *alccesis* sáhtta leat buoret dulkot FÁDDÁPARTISIPÁNTAn. Cealkkus *son lei alccesis beahtahallan* mávssášii ‘son lei iežas hárrái beahtahallan’ iige ‘son lei beahtán iežas’. Dát lea sivva dulkot ovdamearkka 104 leksikalisašuvdnan. Om. 99 ja 104:

- (99) *deh-de Ándege de fáhtehalai áddjubis vuoijjaide.* (RÁ 44).
- (104) *Gutnel: – Mana eret das dádjumis, in mun dus fuola, boares bártnis. Luoitte dal! – – Muhto Juoksa bázi dasa čuožžut ja jurddašii, mo son lei alccesis garrasit beahtahallan. Ii geavvange nu čábbát, go son jurddašii ja jáhkii. – – Son leai meannudan Gutneliin jurddašmeahtumit* (RÁ 31). Vrd. – – *son lei beahtán iežas.*

Go ovdamearkkas 99 gáldu lea almmuhuvvon danin go lea lohkkái eahpečielggas, de ovdamearkkain 32, 100–103 fas passiivasuorggádusa gáldu lea konteavstta vuodul

nu čielggas, ahte dan ii dárbbas sierra bidjat oidnosii (gč. Grice [1975 (1968): 45] gulahallanprinsihpaid kvantitehta gáibádusaid).

Ovdamearkkain 105a ja 106a DAHKKIPARTISIPÁNTTA refereanta lea definihtalaš muhto molssaevttolaš. Molssaevttolašvuohta (om. – – *bijahalle isidii/eamidii/sihke isidii ja eamidii*) hehte DAHKKIPARTISIPÁNTTA syntávssalaš almmuheami, om. 105a ja 106a:

(105a) *Muhtumat sis bijahalle gámmárii, dasgo buohkat eai šiehttan birra sáme-uvnna – – (RÁ 9) Vrd. Geasa? Isidii/eamidii/sihke isidii ja eamidii. (RÁ 9)*

(106a) – – *muhtun vuolibuččat leat bijahallan vázzit. (RÁ 68) Vrd. Geasa? Sáhtolaččaide (RÁ: 68)/senáhtorii. (RÁ 68)*

Caggamin sáhtta maiddá leat illatiivahápmásaš statutiiva (Jussi Ylikoski p. c. 2010), om. *Muhtumat sis bijahalle gámmárii vs. *Muhtumat sis bijahalle isidii gámmárii*. Juos DAHKKIPARTISIPÁNTA lea molssaevttolaš ja gáldu namuheapmái lea dárbu, dan sáhtta dahkat cealkagis mii buktá ovdan molssaevttolašvuođa, om. (105b) *Muhtumat/Nuppit sis bijahalle gámmárii isidii, muhtumat/nuppit fas eamidii*. Maiddá cealkkadeaddu lea goappašlágan: cealkagis 105a sáni *gámmárii* alde, cealkagis 105b) fas sániid *isidii* ja *eamidii* alde. Om. 105b ja 106b:

(105b) *Muhtumat/Nuppit sis bijahalle gámmárii isidii, muhtumat/nuppit fas eamidii.*

(106b) – – *muhtun vuolibuččat leat bijahallan senáhtorii²⁶ vázzit, muhtumat sáhtolaččaide.*

Dutkanmateriála ovdamearkacealkagiin adversatiiva passiivva sáhtta muhtin dáhpáhusain buhttet intentionála passiivvain. Álkimusat intentionála passiiva heive diskursii go DAHKKIPARTISIPÁNTTA refereanta a) ii leat identifiseremis dihto heakkalažžii, om. – – *muhtun vuolibuččat leat bijahallan vázzit. (RÁ 68) vs. – – leat biddjo(juvvo)n vázzit*, b) lea almmuhuvvon dobbeleappos deavsttas (ovdamearkkas 100 DAHKKIPARTISIPÁNTA lea anaforálaččat olles 64 cealkaga duohkin iige das leat

²⁶ DAHKKIPARTISIPÁNTTA vuohkkaseamos sadji maŋŋálas infinihtapredikatiivvaid ektui lea adversatiiva passiivva maŋábealde, om. – – [gussa] – – *fertii vuollánit* [infinihtapredikatiiva] *borahallat* [infinihtapredikatiiva, adversatiiva passiivasuorggáduš [gumpii] (GS 31) sihke adversatiiva passiivasuorggáduš-predikáhtordeavdaga maŋis ovdal infinihtapredikatiivva dego ovdamearkkas 106b.

dainna lágiin olus makkárgé diskursarelevánsa (gč. Shibatani [2006: 261]), dahje c) gáldu lea abstrákta dásis soames láhkai eahpečielggas, omd. mentála proseassa govvideaddji dilálašvuoda oktavuodas (107). Adversatiiva passiivva geavaheami mearrida hállandilálašvuoda kvalitehta gáibádus, dego Grice (1975 [1968]: 45) lea čállán, dovdameahhtun dahje eahpečielga gáldu ii máinnašuvvo ságastallamis. Om. 100 ja 107:

- (100) *Mañimustá gohčohalai Jovvna. (RÁ 84) Vrd. Mañimustá **gohččojuvvui** Jovvna.*
- (107) *Rukses-oarpmealle – – guoskkahii Biehtár nullosan bárggešii. Son goavššihii. Ruoksat muođuin báhtarii, dovddai iežas dego **fáŋgehallan**. Son dovddai iežas dán oaččálaš máilbmái giddanan: máidnasiid ilbmi orui guhkás eret – – báhcán. (GS 59) Vrd. – – dovddai iežas dego **fáŋgejuvvon**.– –.*

Ráhkadettiin aktiiva vástagiid adversatiiva passiiva ovdamearkacealkagiidda lea dávjá váttisvuohtan mearridit aktiiva cealkagii gáldu ja dasa logu das fuolakeahttá ahte gáldu orru álgočalbmái čielggas diskurssa vuodul. Oassi gálduin leat definihtalaččat, muhto gáldu sáhtta maiddá sisttisoallat (eanemus logu dáfos) ii-spesifa oruhiid. Muhtimin lunddoleamos molssaevttolaš cealkka adversatiiva passiivii lea sihkkunpassiiva (čuovvovaš ovdamearkkat b), om²⁷ 100 ja 101:

- (100) *Mañimustá gohčohalai Jovvna. (RÁ 84)
Akt. Mañimustá x gohčui / x:t gohččo Jovvna.*
- b) *Mañimustá gohččo Jovvna.*
- (101) *Várgé ii lean šat roahkkat gumppiin soahat, dat lei geassit fillehallan gumppe mañis jávkkohahkii ja doppe snelkkohallan. (GS 59).
Akt. – – x/gumpe/gumppet lei/ledje geassit fillen dan (?x:a/iežas/iezažet mañis) – –*
- b) *– – dan ledje geassit fillen– –.*

Adversatiiva passiivva *-o(j)*-suorggádusaid gáldut leat fáhtemis diskurssas ja daid aktiiva vástagiid lea álki ráhkadit (adversatiiva mearkkašumi haga). Go *-hálla*-suorggádusain jovssus bohtá ovdan adversatiiva fápmun dego dáhpáhusas (102) – – *buohkat ropmo gusa ala ja – – de manimustá gusasge nohke vuommit ja fertii vuollánit bora-*

²⁷Adversatiiva semantihkalaš mearkkašupmi ii diehttalas boađe ovdan aktiiva dahje sihkkunpassiiva ovdamearkkain.

hallat (GS 31), de -o(j)-suorggádusaid joksosis dákkáraš mearkašupmi ii leat, om. 103 ja 102:

(103) *Muhto go de manjmustá čuožžilii* [Lusmmá addjá-rohkki] *doarrut, de masá borro.* (IE 102).

Akt. – – *de masá gumpe borrá dan.*

(102) *Nabai Máhte muohtu, de lea lieksi, buot lea borron dego heittot láppis eanemus čuoikkaid áigge.* (RÁ: 25)

Akt. – – *čuoikkat leat borran lievssi – –.*

Adversatiiva passiivasuorggádusaid diskurssas buot ovdamearkkain lea gávdnamis joksosii vuostálas fápmu, mii dábálaččat lea passiivasuorggádusa gáldu (om. 99–102, 105–106). Adversatiiva vuostálas fápmun sáhtta doaibmat maiddái joksosa láhtten iežas vuordámušaid dahje jierpmi vuostá (om. 99 ja 107); dása lassin adversatiiva passiivasuorggádusa konteavsttas bohtet ovdan fápmo/árvoárvoštallamat ja -riiddut, dása válddán ovdamearkkaid dušše lagaš diskurssa celkosiin, omd. ”*roahkkat gumpiin soahat*” (101), ”*lieksi*” (102), ”*heittot láppis eanemus čuoikkaid áigge*” (102), ”*gusasge nohke vuoimmit*” (32), ”*fertii vuollánit*” (32), ”*čuožžilii doarrut*” (103), ja ”*vuolibuččat*” (106a).

4.4.4. Intentionála passiivasuorggádusat.

Dutkanmateriálas čielgá, ahte intentionála passiivasuorggádusat spiehkkašit eará passiivasuorggádusain dainna, ahte measta buot dáhpáhusat (72 dáhpáhusa buot intentionála passiivva 78 dáhpáhusas) leat partisihpa perfeaktahámit. Dain (partisihpa perfeaktahámiin) bealli leat predikáhtordeavdagat ja nubbi bealli lea geavahuvvon adjektiiivva láhkai substantiivvaid satellihttan. Intentionála passiivasuorggádusaid partisihpa perfeaktahámi loahppa lea juogo *-uvvon*, *-on*, om. – – *gálssotnjálmmiit leat báidnon gákkesnjálmmiit* (IE 35) dahje *-un*, om. – – *leago dat messegis vai leago sehkejun messet* (RÁ 84). Guhkit ja oanehut suorggádusaid distribušuvdnii lea earenoamáš dat, ahte predikáhtordeavdagiid loahppa lea *-uvvon* 22 dáhpáhusas predikáhtordeavdagiid olles 36 dáhpáhusas, muhto satellihttadáhpáhusain measta buot dáhpáhusat (31 dáhpáhusa oktiibuot 35 dáhpáhusas) leat oanehut (juogo *-on-* dahje *-un-*) hámis. Oppalohkái lea nu, ahte intentionála passiivasuorggádusat leat eanáš oanehut hámis,

oanehut ja guhkit hámiid gorri lea 44/34. Orru leamen nu ahte guhkimus hápmi geavahuvvo dettolaš sajiin ja oanehis hápmi muđui, om. 108–116:

- (108) *Muhtumat ledje **bovdejuvvon** guossit.* (IE 58)
- (109) *Losáš-Ándde šilljui girddihii muhtun **bovdejun** mearraolmmái, Sinjer-Ánde* (IE 59)
- (110) *Ánde: Mun lean dán dálu **bovdejun** guossi.* (IE 61)
- (111) *Dat lea bures **ráhkaduvvon** ja dasa lassin vel **málejuvvon**, nu dal juo vuogas bárdneolbmái, mii čáppis lea.* (IE 44).
- (112) *Olgun ceaggájedje **málejun** gerresat stobo vuostái, – –* (IE 51)
- (113) *Jovvna báidi leai **gorrojuvvon** surbmeseahkkaliinnis, dárogieľbustávat goanzájedje sealggis.* (RÁ 47)
- (114) *Máret maid vel geahččalii doallat mus boahkánis, muhto leamaš dat báttit **gorron** láiggiin, de botkiiga daid.* (RÁ 24)
- (115) *Bassičállagisge lea **máinnašuvvon** mángga sajés dearvvahallan.* (IE 43)
- (116) *Ja dii ieža diehtibehtet, ahte eai leat dáppe báttiin **mihtiduvvon** miillat, nugo dis doppe máttabalvvaid vuolde leat.* (RÁ 82)

Dutkanmateriálas intentionála passiivva ásahan dilálašvuoda gáldu lea syntávssalaččat almmuhuvvon dušše guovtti ovdamearkkas, main ovdamearkka 117 subjeakta *Juovssa-Áslaga juhkkon gáffegohpaid lohku*²⁸ lea dulkomis guovtte láhkai, juogo nu ahte gáldu áddejuvvo HÁLDDAŠEADDJIn dahje DAHKKIn; mañit dulkojupmin lea ageantaattribuhtta, om. 117:

- (117) *Ja duseniid lagadii juo **J.-Áslaga** juhkkon gáffegohpaid lohku.* (RÁ 11).
- a) – – **J.-Áslaga** juhkkon gáffegohpaid lohku – –
[HÁLDD.] [gen.- attr.] [oaivi]
[satellihtta]
- b) – – **J.-Áslaga** juhkkon gáffegohpaid lohku – –
[ag.- attr.] [gen.- attr.] [oaivi]
[DAHKKI]

²⁸ Nielsen (1926: 389) čállá ráhkadusa *gumppe goddin boazu*, mas vearba lea aktiohámis, leamen báh-cimin eret nuorat buolvva gielas nu ahte passiivva partisihpa perfeakta lea buhtten aktiohámi: *jiežaset dahkkon goahti*. Om. 117 čuovvu Nielsena (id.) govvidan nuppástusa. Oarjesuopmaniin ageantaráhka-dusas vearba lea aktiohámis (omd. Nickel [1990: 490]), vrd. *J.-Áslaga juhkan gáffegohpaid lohku*.

Ovdamearkka 118 ageantaráhkadusa *gumpes ruohtahu(vvo)n boazu* DAHKKI lea lokatiivvas, mii adno eahpegiellaoahpalaš skandivanisman (Nickel (1990: 227), vrd. pro *gumppe ruohtahan boazu*²⁹. Om. 118:

(118) *Ánde velái viegai oarbbisin, sáda-sáda dego gumpes ruohtahun boazu bođii Biehtár ovddal, --. (IE 85).*

Ubmisámegielas dihtto seamma lokatiiva-ageantaráhkadus “*almatjijst paaleehtum rággee [sic!]*” ‘albmás roggojuvvon roggi’; maiddái Schlachter (1983: 11 [424]) atná dakkáračča vierisin sámegillii. Soaitá leat nu, ahte lokatiiva-ageanta duodaidge dihtto eanemus skandinávalas gielaide ránnjágovlluin, dego omd. Friissa mearrasámegiela materiálas jagis 1856 ee. dáhpáhus *das leai vuosttas girku maiddái doppe guovlluin, ráhkaduvvon muhtun nuortalaččas, -- (Qvigstad 1927: 472).* – Das fuola-keahtá, ahte ageantaráhkadusa *gumpes ruohtahun boazu* sáhtá navdit skandinavisman, dat vástida Badje-Deanu dalá ja dálá giela, omd. [mánát] *ledje dego biros biddjojuvvon bahávuoiŋŋat* (Paltto 2007: 108).

Konteavstta vuodul intentionála passiivasuorggádusa dilálašvuoda gáldu sáhtá árvoštallat oalle muddui čielgasit juohke goalmmát (25/78) dáhpáhusas, dáid siste leat sihke spesifalaš, omd. *Njáskkahat-Sámmol* (119), *Ánde* (120) ja ii-spesifalaš dáhpáhusat, omd. *Iešnjárgga olbmui muhtumat* (121), om. 119–120, 108:

(119) -- *Njáskkahat-Sámmol čuolai muoraid iežas rándahis. Ovddit beaivve leai njiedjan váris, gárdumis. Don beaivve leai dállošis muoraid runddihan burruin. Das leai vel vuovssá reahkage. Ja lengget ja luohkká maid ledje ain seammaláhkai go vuovssá aldege. Dat ledje dušše čalgghaston eret. (IE 89–90)*

(120) *Ánde áiggui ihttenaš vuolgit biergguid njiejahit Vuottaváres bodná. Reahka leai maid stohponjálmmes ja gárvásii gessojuvvon luove vuolde. (IE 26)*

²⁹ Lokatiivahápmásaš DAHKKIPARTISIPÁNTIi sáhtá maid leat moattilágan eará motivašuvdna: a) Materiálas lea ovdamearka mas “intentionála” passiiva namuha alces lokatiivahápmásaš partisipánta (AUTOMÁHTA- dahje GASKOAPMEPARTISIPÁNTTA), om. -- *ájarokkiin čakčaiivnniin čijahuvvon muorat čohkkájedje* (IE 17) ja b) Árbevirolaš gielas intentionála passiivva oktavuodas lea geavahuvvon lokatiivahápmásaš VÁSIHANPARTISIPÁNTA, om. *Dat mii mus lea ain oainnekeahtá, lea sus juo oidnojuvvon* (Pekka Sammallahti p. c. 2004). Materiálas lea gal vuohttimis, ahte girječálli lea oahpis Gárášjoh suopmanii go lea muhtimin ádestallan: *borahaddat* (GS: 50) pro *borahallat*, *Suoma gáigg’his tinŋa* (IE 63 pro Deatnogátti suopman -- *gáiggetis* -- (Gč. Sammallahti 1998: 13).

- (108) *Muhtuat ledje **bovdejuvvon** guossit. Iešnjárgga olbmot, go vudje gálvvuid viežžamin Jieknamearragáttis, ožžo návddašit mearragátte ássiid ustillašvuoda. Ja muhtumat eai lean máššan, bivde Juovllaide boahit iežaset lusa. (IE 58)³⁰*

Gáldu sáhtta leat vuohttimis maiddái partisipántta satellihain: pronomen *min* geažida kollektiivlaš gáldu referentii ”mii” (121) dahje muitaleaddji (čálli) čujuha iežas máinnašupmái *rádja-* man bokte lohkki diehtá passiivasuorggádusa gáldu refereantan čálli (122). Maiddái kultuvrralaš dieđu vuodul gáldu refereanta sáhtta boahit albma, omd. adjunktiiva čujuha dihto birrasii man vuodul passiivasuorggádusa ásahan dilálašvuoda gáldu lea čielggas dego ovdamearkkas 38 gáldu refereantan leat kollektiivlaš ”čoakkalmasolbmot”, om. 121–122, 38:

- (121) *Min miillat leat **árvoštallojuvvon**, ja daid deaivvadallan lea dieđusge eahpevissis. (RÁ 82)*
- (122) *Dat ledje rádjahearráid sáhttolaččat, mat ledje mannamin viežžat **máinnašuvvon** hearráid – . (RÁ 7)*
- (38) *Son hurada sálmma, dan maid čoakkalmasain hui dávjá lei gullan **lávlojuvvomin** – . (IE 30)*

Eanaš dáhpáhusain passiivasuorggádusa gáldu lea dovdameahttun dahje hui eahpečielggas iige dat danin máinnašuvvo, om.

- (51) – – *son dovdai dan čálabáikki, mas **gildojuvvui** doarrugoahtemis sivaheapmin. (IE 24).*

Oktilašvuoda ja telihkalašvuoda hárrái intentionála passiivasuorggádusat orrot buot leamen ii-oktilaččat ja telihkalaččat, mii boahta ovdan sihke bálldalastiniskosiin sihke kvantifiserensatellihta vs. kvantifiserenadjunktiivva iskkademiin.

Dutkanmateriála vuodul lea árvaleames, ahte dihtolágán geavahanoktavuođat leat mihtilmasat intentionála passiivii: Schlachter (1983) máinnaša omd. ahte passiiva (namalassii ”-v-”passiiva) dihtto hárve muitalusain³¹ (d.l. stállomáidnasiin), muhto olu eanet govvádusain (d.l. goahtegovvádusain ja dálkkodanrávvagat). Mu dutkanma-

³⁰ Gáldu spesifiserejuvvo dasto dárkileappot kataforálaččat: *Losáš Ándde šiljui girddihii muhtun bovdejun mearraolmmái, Siŋjer-Ánde. (IE 59).*

³¹ Schlachter (1983) dutkanmateriálan ledje Turi (1910) stállomáidnasat sihke goahte- ja dálkkodanvugiid rávvagat (Schlachter 1983: 421–423).

teriálas lagabui juohke goalmát dáhpáhusas intentionála passiiva lea geavahuvvon juogo gihpuin duodje- dahje biebmósániid dego buktagiid dahje ávdnasiid³² (omd. *baste, báttit, geres, hoalka, miehkki, messet, muorra, liššá, roahkan, holbi, gákkesnjálmmi, alaserttet, sáhppasat*) oktavuodas modifiseremin oaivvi (123) dahje deavddan cealkagiin main lea duddjonbuvtta-subjeakta (124). Passiivasuorggádus gullá dáin dáhpáhusain duodjevearbaide (*báidnit, čuollat, dearpat, diehppat, duddjot, duoghat, gállet, geallat, gođđit, goarrut, huškut, luddet, njalddestit, málet, ráhkadit, sehkket*); muđuige intentionála passiivasuorggádusat ovdanbuktet dávjá doaimma, man ollašuttin lea juoganulágan giehtabargu (omd. *stellet, lebbet, bidjat, čiehkát*) om.123–124:

(123) *Rukses boaskkit guovlladedje, stuorrát **dihppojun** bárggešat.* (GS 58)

(124) – – *leago diet miehkki **derpon** ruota- vai ámmerihstális.* (RÁ 28)

Intentionála passiivasuorggádusa oaivi (124) guoddá eanaš ČUOZÁHAGA semantihkalaš rolla. Ná lea dilli maiddái dain dáhpáhusain go intentionála passiivasuorggádus lea deavddan. Eará dutkanmateriálas ovdanboahhti rollat leat BOAÐUS, SIRDÁSEADDJI (okta dáhpáhus) ja FÁDDÁ. Daid dilálašvuodaid maid subjeavtta semantihkalas rolla lea FÁDDÁ, áсахit árvoštallanvearbbat (*árvoštallat* ja *mihtidit*) ja hupmanvearbbat (*árvalit, gohččut, garuhit, lohpidit, máinnašit, muitalit, sivdnidit* jna.) (gč. tearpmaid Sammallahti 2005: 218–220), om. 120:

(122) *Dat ledje rádjahearráid sáhttolaččat, mat ledje mannamen viežžat **máinnašuvvon** hearráid badjin Beahcejogas, – –.* (RÁ 7)

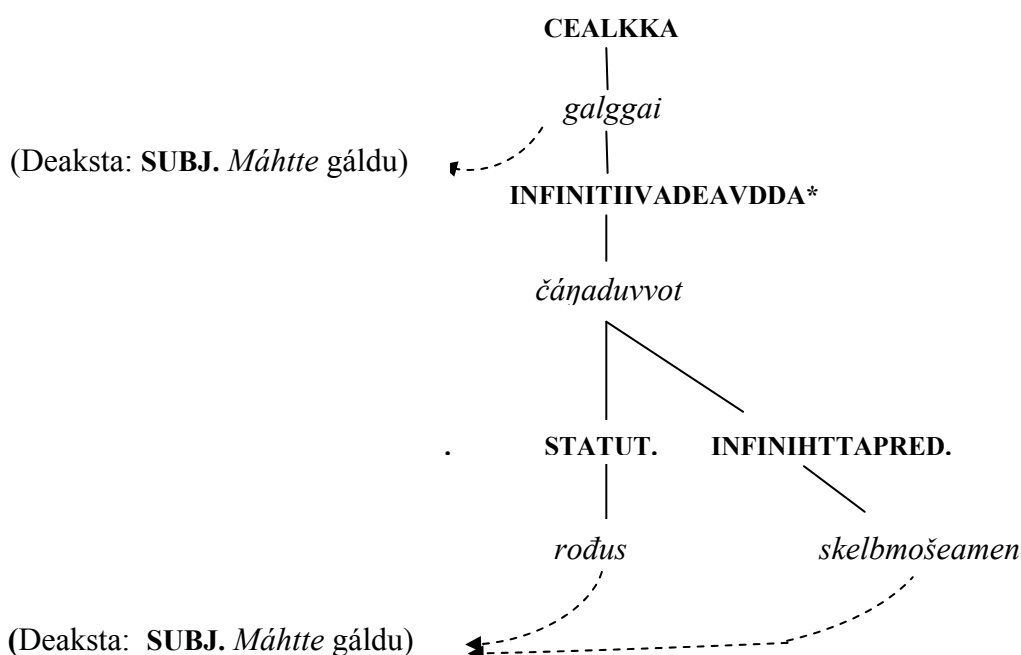
4.4.5. Impersonála passiivasuorggádusat

Impersonála passiivasuorggádusas materiálas dihtto dušše okta dáhpáhus, *čájaduvvot* (52b); dan syntávssa lean guorahallan čuoggá 4.4 loahpas. – Passiivacealkaga (ovdamearkkas 52b) diskursa iktá dilálašvuoda gáldu, Máhte, mii boahdá ovdan go hállanguoibmi eksoforálaččat čujuha sániidis Máhtii aktiivahámis (*skelbmošit de [don] beasat*) ja man infinihttapredikatiivva *skelbmošit* sáhtá atnit láidestussan passiivacealkaga infinihttapredikatiivii *skelbmošeamen*. Predikáhtora (*ii sáhtán vázzit*)

³² Fuopm. Muhtimin duodjevearba oktavuodas lea maid heakkalaš subjeakta, om. *Juohke boares heasta lei čijahuvvon.* (IE 51).

lihkanvearba *vázzit* ja dan subjeakta (*Máhtte*) doaibmá láidestussan passiivavearba ásan dilálašvuoda gálđui. Om. 52b ja diagrámma 7:

- (52b) *Máhtte* – – Juksii: – *Deh-de lea Juovssa miela mealdi* – – . *Juoksa*: – *Na du miellahan gale lea várra, go skelbmošit de beasat ja olmmošvuoda vuostái meannudit. Ja dat gale lea ártet, go muhtun olbmos lea vel sakka eambo dat mielriegádan billašupmi. Máhttege ii sáhttán skupmalušakeahtá vázzit dollasadjái. Galggai vel čáŋaduvvot rođus skelbmošeamen: dieđus mii lea hárvánan nieiddaid njághallat rođuin ja earáge bahávuoda hárvánan bargat eavnnje duohken* (RÁ 52).

Diagrámma 7: Cealkka. – – *galggai vel čáŋaduvvot rođus skelbmošeamen* – – (RÁ 52).

Čáli livččii sáhttán geavahit passiivva sajis maiddá aktiivva: [*Máhtte*] *galggai vel čáŋadit rođus skelbmošeamen*. Aktiivvas mearkkašupmi livččii lean deonttalaš eará mearkkašumiin go passiivvas, aktiivacealkaga subjeakta (*Máhtte*) livččii VÁSIHEADDJI semantihkalaš rollas (gč. Sammallahti 2005: 214) ja cealkaga mearkkašupmi sullii ‘*Máhtes lei geatnegasvuohhta* – –’. Passiivacealkagis – – *galggai vel čáŋaduvvot rođus skelbmošeamen* vásiheaddji váilu ja vearbba *galgat* deonttalašvuohhta ovdanbuktá hálli subjektii oainnu, mii lea dán dáhpáhusas dilálašvuoda hárvái negatiiva imaštallan, nimmereapmi, duikudeapmi (vearbba *galgat* subjektii negatiiva mearkkašumis gč. O.H. Magga 1986: 64 om. *Vai, mátkeviinnihaga datte*

galggaimme vuolgit! [Qvigstad 1927–29, I: 38]), ja leažžá aiddo dát sivvan dahkki syntávssalaš sihkkumii (52 ja 52b). Passiivacealkaga – – *galggai vel čáŋaduvvot rođus skelbmošeamen* mearkkašupmi lea sullii: ‘*mii (ipmašiid) danges bijai vel čáŋadit rođus skelbmošeamen*’.

Vearbbas *galgat* sáhtta leat duikudanmearkkašupmi maiddáa earret impersonála passiivvas ja aktiivvas, dego bajábeale bihtás lea čállon, maiddáa intentionála (63) dahje automatiiva passiivvas (125), vrd. cealkagii 126, mas hálli negatiiva oaidnu deonttalaš veahkkevearbbas oktavuodas ii dihtto, om. 63, 125–126:

- (63) *Dohpot mii goapmirii sáhtto boahtit. Vaikko geađggit daikke mieskamuurat livčče, limpui dat galgá biddjot.* IE 54
- (125) *Hei ártet, go ii galgga njáhká oidnot!* GOL 8
- (126) *Vašálaš, mii olbmo opmodaga stajit, galgá vuojuhuvvot eret, gevvos mo geavaš, dan orui Čuoris jurddašeamen, go buošagit ruohtastii dego liggu stálppiid nealgi lávlaga vuostá.* IE 100

4.4.6. Permissiiva passiivasuorggádusat

Permissiiva passiivasuorggádusat dutkanmateriálas leat guokte dáhpáhusa, *jugahit* (127) ja *gacchit* (128), main nubbi lea biehttalancealkagis ja nubbi gažaldatcealkagis, cealkkašlájain mat leatge permissiiva passiivvas dábálaččat (gč. Sammallahti 2005: 67). Om. 127 ja 128:

- (127) *Juoksa: Na dat báhkát dat gale aitto leatge givssálaččat. Geavu čáhcege leai jo buot loikan; ii bahámus goikkusge **jugahan**. Ándde gáivvos čázi vižžen.* (GO 13)
- (128) *Hánno kohkkedii gáfe ja liggedii mállása ja ieš ain smáhkestii guollemuorain, juogo málli **gaccha**.* (GS 24)

Dutkanmateriála permissiiva passiivasuorggádusa ásahan dilálašvuoda diskurssas lea mielde doaibmi partisipánta, *Juoksa* (127) ja *Hánno* (128), muhto dáin doaibmi partisipánttain (= VÁSIHANPARTISIPÁNTTAin) ii leat oktavuohhta passiivasuorggádusa oaivvildan doaimma ollašuttimii, dasgo permissiiva passiivasuorggádusa ásahan dilálašvuohhta ii ollašuva, eabage joksosat *čáhce* (127) ja *mális* (128) leat ČUOZÁHAGA semantihkalaš rollas dego livččii lean dilli aktiivvas, om. *Geavu čázi in sáht-*

tán juhkat, om. *Juogo Hánno gazzá máli?* vrd. om. *Juogo málli gazzasii Hännui?* (mas subjeakta lea MUHTTAŠUVVI rollas). Goappáge dáhpáhusas (27, 128) ii leat vejolaš árvoštallat, gii permissiiva passiivasuorggádusaid ásahan dilálasvuodaid ollašuttin sáhtásii leat. Aktiivacealkagiid *x ii juhkan čázi* ja *x gazzá máli* passiiva vástagat leat intentionálat *čáhci ii juhkkojuvvon* ja *málli gazzojuvvo*. Vaikke omd. Hánno smáhkesta ain gaskkas mállása (127), ii leat jearaldat das, ahte aiddo sutnje málli galggašii njattiidit. Cealkagis 128 Juovssa cealkámuš *ii bahámus goikkusge juhahan* ii oaivvil ahte son, Juoksa, lea dat guhte čázi lea juhkan – buorebutge permissiiva passiiva mearkaša, ahte oktage ii leat leamaš oba juhkaminge dahje smáhke-min čázi – ja danin jovssus lea semantihkalaš rollas SISDOALLU.

Dáhpáhusaide 127 ja 128 ii leat nappo jurddašeamis gáldu. Goappáge dáhpáhusas lea goittotge čielggas, gean perspektiivva permissiiva passiivva ásahan dilálašvuolta ovdanbuktá: dáhpáhusas 127 hálli (Juovssa, gii muitala oainnuidis birra), dáhpáhusas 128 Hánno, guhte lea diskurssas doaibmin. Dáinna lágiin permissiiva passiiva lea buohtastahttimis automatiiva passiivva áicanvearbbaide, go maiddái dain diskursa dávjá dovddaha dan, gean persektiivvas dilálašvuolta lea ovdanbuktojuvvon. Lea fuomášanevara, ahte sihke vearbain *oidnot*, *gullot*, *vuhttot* jna. ja vearbain *gaccahit*, *jugahit* jna. vuodđovearbba subjeakta lea VÁSIHEADDJI semantihkalaš rollas ja passiivasuorggádusa joksosa rolla lea goappáge dáhpáhusas SISDOALLU.

5. LOAHPAHUS

Čielggadan dán pro gradu -barggus davvisámeigiela passiivva vuoddoáššiid. Passiivva definerengažaldagaid birra čálán logus 2. Logus 2 ja 3 guoradan davvisámeigiela passiivva sámeigiela vuosttamuš giellaoahpaid rájes, dan mo passiivva dutkan viidáseappotge lea áiggiid čađa ovdánan dálá oainnuide, main Sammallahti mállet (2005 ja 2007) leat barggu teorehtalaš duogážin. Suokkardalan 3. logus maddái guđege passiivakategoriija vuodđovearbbaid semantihkalaš mearkkašumiid, earenoamážit automatiiva passiivavearbbaid vuodđovearbbain velá semantihkalaš mearkkašumiid distinkšuvnnaid. Logus 3 guorahalan, makkárat automatiiva passiivavearbbat leat oktilašvuoda hárrái. Logus 4 geahčadan dutkanmateriála passiivadáhpáhusaid deakstakonteavsttas guorahaladettiinan guđege passiivakategoriijas gáldu dihttoma.

Dutkanmateriála lea čoggojuvvon Hans Aslak Guttorm ovdal nuppi máilmmesoadi čállon prosateavsttain (oktiibuot sullii 50 000 sáni). Deavsttain leat sihke muitalusat, govvádusat ja dialogat, mat sisttisdollet dábálaš hállangiela.

Dutkanmateriála 524 davvisámeigiela passiivasuorggádusdáhpáhusas eanemus leat automatiiva passiivasuorggádusat (82 %), man maŋŋá bohtet intentionála (14%), adversatiiva (3%), permissiiva (<1%) ja impersonála (<1%) passiivasuorggádusat. Automatiiva passiivva stuorámuš vuodđovearbjajoavkun leat áicanvearbbat: *gullat*, *oaidnit* ja *dovdat*, mat gokčēt 88% automatiiva passiivadáhpáhusain.

Dávjjimus passiivasuorggádus lea cealkaga predikáhtora finihtta sisdoallovearban (67 % buot ovdamearkkain); váldooassi infinihttahámiin dihtto intentionála passiivvas mas measta dušše beare partisiha perfeaktahámit leat anus; dát ovttaláganvuolta dárogiela passiivvain leažžá oktan sivvan dasa, ahte skandinávalas gielaideid váikkuhus dávjá dihtto aiddo intentionála passiivvas.

Intentionála passiivva partisiha perfeaktahámiid loahppa lea juogo *-uvvon*, *-on* dahje *-un*. Satellihttadáhpáhusain measta buot dáhpáhusat leat oanehut (juogo *-on* dahje *-un-*) hámis; buot dáhpáhusaid gorri lea 44/34. Guhkimus hápmi orru geavahuvvomin dettolaš sajiin ja oanehis hápmi muđui.

Passiivasuorggádusaid subjeavttat dihttojit passiivakategoriijain nu, ahte intentionála, adversatiiva ja permissiiva passiivasuorggádusain subjeaktan leat nomenat ja daid sadjásaččat. Automatiiva passiivasuorggádusa subjeaktan sáhttá leat juogo nomen, nomena sadjásaš, cealkka ja cealkkavástta. Cealkka ja cealkkavástta leatge áicanvearbbaid *gullot*, *oidnot* ja *dovdot* dábáleamos subjeaktašládja, muhto eaba dihtto dutkanmateriálas eará passiivasuorggádusaid subjeaktan. Cealkkavástta lea vearbbaid *gullot* ja *oidnot* oktavuodás ii-terminatiiva aspeavttas, om. **Olmmoš** *oidnui manis viehkamin* (IE 10), muhto áicanvearbbain *dovdot* ja *vuhttot* lea maiddá terminatiiva aspekta, om. *Dovdui juo veiggodan, dat leai árraveaigi* (GOL 65) ja om. **Geso** *maid vuhttui* – **gállán**, (GS 30).

Dutkanmateriála passiivadáhpusain leat olu morfologalaš ovttalárganvuodát sihke eará passiivasuorggádusaid ja aktiiva vearbasuorggádusaid ektui ja ee. das čuvvot definerenváttisvuodát. Daid čoavddedettiin lean guorahallan iešguđetlágan beliid: vuosttažettiin passiivacealkaga oktavuoda vástideaddji aktiivacealkagii; juo dán barggus adnon passiivameroštallamis lea passiivva eaktun biddjon dat, leago passiivasuorggádusa ásahan dilálašvuoda vuodul vejolaš ráhkadit aktiiva vástaga. Dasto lean suokkardallan dilálašvuoda kontrolla vs. kontrollerekeahhtáivuoda dáfos (d.l. leago passiivasuorggádusa ásahan dilálašvuodas mielde intentionála doaibmi vai ii, sihke dan, makkáraš semantihkalaš rollas aktiiva vs. passiiva cealkagiid fokuspartisipánttat leat). Dasgo intentionála passiivasuorggádusain aspektuála suorggideapmi ii leat vejolaš, lean iskkadallan dan kritearan automatiiva vs. intentionála passiivasuorggádusaid defineremis. Automatiiva vs. intentionála passiivasuorggádusaid defineremis ferte dasa lassin váldit vuhtii leago intentionála passiivacealkagis, mii lea ráhkaduvvon automatiivasuorggádusa vuodđovearbba vuodul, opposišuvdna automatiiva passiivii vai ii. Automatiiva vs. permissiiva passiivasuorggádusain opposišuvdna lea dilálašvuoda ollašuvvama veagas.

Passiivasuorggádusa ásahan dilálašvuodas ii leat mangelárgan syntávssalaš čujuhus dahkkái (mii vástida aktiivacealkaga subjeavtta ja mas geavahan semantihkalaš guorahallamis namahusa ”gáldu”). Gáldu bohtá syntávssalaččat ovdan golmma dáhpusas: adversatiiva passiivvas dihtto illatiivahápmásaš DAHKKIPARTISIPÁNTA: *Deh-de Ándege de fáhtehalai áddjubis vuoinyaide* (RÁ 44) ja intentionála passiivas guokte dáhpusa: *Ja duseniid lagadii juo Juovssa-Áslaga juhkkon gáffegohpaid lo-*

hku (RÁ 11), mas lea vejolašvuhta ageantaattribuhtta-dulkojupmái, sihke *Ánde velái viegai oarbbin, sáda-sáda dego gumpes ruohtahun boazu bođii* –. (IE 85), mas lea lokatiivaageanta.

Vaikke passiivasuorggádusa ásahan dilálašvuoda gáldu lea sihkkojuvvon, de diskursa sáhtta liikká dan dovddahit, dego mángii dáhpáhuvvá kontrollerejuvvon passiivasuorggádusaid (sihke passiiva áicanvearbaid) buhta. Ieš guđege passiivasuorggádusa diskursa lea dilálašvuoda gáldu (aktiiva vástaga subjeavtta) vuhttoma ektui earálgan.

Automatiiva passiivva diskursa ii dovddat gáldu guđege láhkai – dušše áicanvearbbat sáhttet dan dahkat, dego omd. *vearbaid oidnot, gullot ja vuhttot* gáldu lea čielggas 80%:s dáhpáhusain. Dávjjimusat dovddaheapmi geavvá aktiiva áican- dahje dárkonvearbain, dáhpáhusas (GS 33) *Das [Káreš] vuhtti gusaid luottaid. Gálbbi unna gaccažat ledje ciekkadan njeaššái. Geso maid vuhttui stuorra govda gaccaidisguin gállán*, predikáhtora *vuhtti* subjeakta almmuha, gean [Káreš] perspektiivvas passiivasuorggádusa ásahan dilálašvuoda ovdanbuktojuvvo. Dákkáraš aktiiva vearbba dego maiddái eará geažideami áican- dahje dárkonvearbba almmuhan doibmii gohčodan láidestussan.

Automatiiva passiiva áicanvearbbat eai leat ovttaláganat láidestusa ektui. Vearbba *dovdot* gáldu orošii maid dovddahuvvomin áican- dahje dárkonvearbba (omd. *vákšui*) oktavuodás juos dat lea mearkkašumis ‘dovdot jierpmi, muittu dahje oainnu veagas’, om. *Vákšui gáddái. Čáhcerájis rádnái juoga. Juoksa dovdaí: vanas? –. – – illá dovdojedje geamádagas vatnasat* (GOL 19), muhto mearkkašumis ‘dovdat (gullat) rumašlaččat’ gáldun orošii heivemin dat gii lagamus konteavsttas sáhtašii leat passiivasuorggádusa vásiheaddjin, om. *Arvvašii gulul. Muhto sus [Juovssas] ledje juo sisttehat juolggis, ja sídeveastta leai deaškalan jo oaivásis go arvigodii. Gákti dovdui veaháš lossulan.* (GOL 55).

Automatiiva passiiva vearbbat *-o(j)-* (earret áicanvearbaid), *-(a)s-* ja *-(aš)uvva-* suorggádusat eai nappo dovddat gáldu ja gažaldatge dan hárrái lea irrelevánta. Seamalálgan dilli lea permissiiva passiivasuorggádusaid buhta. Automatiiva passiivasuorggádusaid ásahan cealkagiidda lea earenoamáš dat, ahte dilálašvuodas boahdá dávjá ovdan juoga kontrollerekeahces, eahpeintentionála fámuidda dego dolla dahje

rávdnji, omd. *Muhto vihtta gáhku ledje árrandolaid birra, **bassojedje** šnjiraidedje* (RÁ 48–49). Maiddái olles konteksta sáhtta ovdanbuktit olbmo doaimma dahje doaimmaid, mii dahje mat leat osolažžan dahje váikkuheamen dilálašvuoda spontána ollašuvvamii, omd. *Káreš gopmulii geađggi ala juhkat čázi jogas. Son divttii Šerresjoga šerres čáziinis bassat bivastagaid muođuinis. Bivastagaid sáltesmáhkka baksamiin jávkka, čalmmit šerosmedje ja bealjit orro **rahpasan**, orro fáhtemin geasseija suollemas jienaid.* (33 GS), mas beljiid rahpaseapmi dáhpáhuvvá automatiivvalaččat, eahpeintentionálalaččat, dan oktavuodas go *Káreš divttii Šerresjoga – – čáziinis bassat bivastagaid muođuinis.* Automatiiva ollašuvvamii váikkuheaddji áššiid diskurssas gohčodan automatiiva lážusin. Automatiiva láchosa lágan váikkuheaddjit orrot váilumin intentionála passiivasuorggádusaid ásahan dilálašvuodain, muhto dat eai vealttakeahhtá dihtto buot automatiiva passiivvage dáhpáhusain.

Adversatiiva passiivasuorggádusaid gáldu lea DAHKKIPARTISIPÁNTAn oidnosis dušše ovtta dáhpáhusas, mas gáldu lea eará čielga heakkalaš intentionála gálduid ektui earenoamáš (vuoijnat). Dilálašvuoda gáldu lea álo dihtošteamis refereansaohcci gažaldagain; vástádussan lea diskurssas gávdnon definihtta heakkalaš orut, om. *Nabai Máhte muhtu, de lea lieksi, buot lea **borron** dego heittot láppis eanemus čuoikkaid áigge.* (RÁ: 25). Masa/Maidda borro? Čuoikkaide. (RÁ: 25).

Adversatiiva passiivva sáhtta buhttet dutkanmateriálas intentionála passiivvain, juos gáldu lea indefinihtalaš, omd. abstrákta dásis soames láchkai eahpečielggas dahje doubleappos diskurssas. Ná intentionála ja adversatiiva passiivvas vuhtto goappásge dat hállandilálašvuoda prinsihppa, ahte eahpečielga gáldu ii ságastallamis máinnašuvvo. Nuppe dáfos maiddái menddo čielga gáldu ii galgga daddjot, om. *Váрге ii lean šat roahkkat gumppiin soahat, dat leai geassit **fillehallas** gumppe manis jávkkohahkii ja doppe snelkkohallas [*gumpii].* (GS 51).

Adversatiiva passiivasuorggádusain buot dáhpáhusain diskurssas lea gávdnamis jok-sosii vuostálas fápmu, mii dábálaččat lea passiivasuorggádusa gáldu. Adversatiiva passiivasuorggádusa diskurssas bohtet maid ovdan fápmo-/árvoárvoštallamat ja -riiddut, omd. – – *buot lea **borron** dego heittot láppis eanemus čuoikkaid áigge* (RÁ 25) ja omd. *gusasge nohke vuoimmit ja fertii vuollánit **borahallas*** (GS 31).

Intentionála passiivasuorggádusaid gáldu lea eanaš dáhpáhusain dovdameahttun dahje hui eahpečielggas. Gáldu sáhtta árvvoštallat diskurssa vuodul oalle muddui čielgasit juohke goalmmát dáhpáhusas, omd. *Son hurada sálmma, dan maid čoakkalmasain hui dávjá leai gullan lávlojuvvomin* – – (IE 30): dáhpáhus lea ovdamearka das mo lohkki kulturvrralaš diehtu ee. láide árvalit gáldun čoakkalmasolbmuid.

Intentionála passiivasuorggádusain orrot leamen dihto geavahanoktavuođat. Dávjá passiivasuorggádus lea suorggiduvvon duodje- dahje giehtabargovearbbain (omd. *báidnit, čuollat, dearpat, stellet, lebbet* jna.) dahje árvvoštallan- ja hupmanvearbbain. Mearkkašahtti geavahus lea duodje- ja biebmosániid (omd. *baste, báttit, geres* jna.) oktavuodas.

Dán barggus lean dušše duokkot dáikko guoskkahastán aktiivva vejolaš geavaheami passiivva sajis sihke generihkalaš ja sihkkunpassiivva. Dáid passiivatiippaid dutkamii ledje menddo unnán ovdamearkkat mu aitosáš dutkanmateriálas, ja munhan ledjenge guorahallamin passiivasuorggádusaid. Dehálaš dutkanfáttát orrot sámegiela passiivvas leamen olu, dego omd. passiivasuorggádusaid vuodđovearbbaid iešvuoddat, vaikke passiivasuorggádusaid semantihkalaš rollat govvejit bures dutkanmateriála dáhpáhusaid, de liikká vejolaš vuodđovearbbain leat dáhpáhusat, mat báhcet čilgejumi váile, dego buvttán ovdan teorijaoasis. Passiivasuorggádusaid ja passiivadilálašvuodaid vearbašlájat maid báhce dán vuoro guorahallama haga. Dasgo mu aitosáš dutkanmateriála gullá Deanuleagi suopmanii dakkárin go dat lea árbevirolaččat hállojuvvon sodiid gaskkas ja ovddasta ovttá idiroleavtta, livččii dárbu viidásut dutkanmateriálii sihke idiroleavttaid, suopmaniid ja juobe sámegielaid ektui.

GÁLDUT

Dutkanmateriála

Arbeiderpartiet 2002. [čujuhuseaivi 18.12.2008]

<http://arbeiderpartiet.no/Aktuelt/Nyhetsarkiv/Klima-miljoe-og-energi/Naturressursene-skal-eies-av-folket>

Ávvir = Ávvir. Sámi Aviisa A/S. Finnmark Dagblad.

GUSTAVSEN, JOHN 2009: Lobihisbivdu áitá mearrasámiid árgabeaivvi. Ávvir 1.8.2009.

Ávvir 2009. Muohta ii jáme. Ávvir 6.8.2009.

Ávvir 2009. Norgga fitnodagat eai ádde tweeta ge. Ávvir 6.8.2009.

boingboing 2009. [čujuhuseaivi 10.9.2009]

<http://boingboing.net/2009/08/26/ikea-is-owned-by-a-c.html>

GUTTORM, HANS ASLAK 1982: Golgadeamen. Jår`galœd`dji Å.s.

——— 1984: Rádjajohtin. Jår`galœd`dji Å.s.

——— 1986: Iešnjárgga šiljut. Jår`galœd`dji Å.s.

——— 2007 [1940]: Gohccán spállli. Divttat ja máidnasat. Davvi Girji.

PALTTO, KIRSTE 2007: Nástit muohtagierragis. Davvi Girji.

Sámeradio 31.8.2009 dii. 17.15.

Girjjálašvuohta

ANDERSEN, PAUL KENT 1991: A new look at the passive. Duisburger Arbeiten zur Sprach- und Kulturwissenschaft 11. Peter Lang, Frankfurt am Main.

ARENS, HANS 1969: Sprachwissenschaft: der Gang ihrer Entwicklung von der Antike bis zur Gegenwart. Zweite, durchgesehene und stark erweiterte Auflage. Verlag Karl Alber, Freiburg/München.

BENNETT, CHARLES E. 2005 [1895]: New Latin Grammar. [čujuhuseaivi 5.4.2007]

www.gutenberg.org/files/15665/15665-h/15665-h.htm

BERGSLAND, K. 1961: Samisk grammatikk med øvelsesstykker. Kirke- og undervisningsdepartementet, Oslo.

- 1982: Den svensk-samiske ABC fra 1638 som sproghistorisk dokument. – *Språkhistoria och språkkontakt i Finland och Nord-Skandinavien: studier tillägnade Tryggve Sköld den 2 november 1982* s. 11–20. Kungl. skytteanska samfundets handlingar 26. Stockholm.
- CHOMSKY, NOAM 1976 [1957]: *Syntactic Structures*. Massachusetts Institute of Technology. Twelfth printing. Mouton, The Hague–Paris.
- 1965: *Aspects of the Theory of Syntax*. The M.I.T. Press, Cambridge, Massachusetts.
- COMRIE, BERNARD 1985: Causative verb formation and other verb-deriving morphology. – Timothy Shopen (ed.), *Language typology and syntactic description*. Volume III. Grammatical categories and the lexicon s. 309–348. Cambridge University Press.
- CONRAD, C. W. 2003: *Active, Middle, and Passive: Understanding Greek Voice*. [čujuhusbeaivi 6.7.2007]
<http://artsci.wustl.edu/~cwconrad/docs/UndAncGrkVc.pdf>
- CRYSTAL, DAVID 2003 [1980]: *A Dictionary of Linguistics & Phonetics*. Fifth Edition. Blackwell Publishing.
- Čállinrávagirji 2003. Gávdnamis:
www.skolenettet.no/nyUpload/Samisk%20I%C3%A6bringsnett/Dokumenter/callinravvagat.pdf
- ČOARDDE MÁVDNE 1984: Balahuvvo -vai ballet go? – *Sámi Áigi* 2.3.1984.
Davvisámegiella 2009. [čujuhusbeaivi 15.4.2009]
<http://se.wikipedia.org/wiki/Davvis%C3%A1giella>.
- FOLEY, WILLIAM A. & VAN VALIN, ROBERT D. JR 1985: Information packagin in the clause. – Timothy Shopen (ed.), *Language typology and syntactic description*. Volume I. Clause structure s. 282–364. Cambridge University Press.
- FARBREGD, TURID & KÄMÄRÄINEN AILI 2000 [1996]: *Suomi norja suomi taskusanakirja*. WSOY.
- FIELLSTRÖM, PETRUS 1738: *Grammatica lapponica*. Holmiæ.
- FRIIS, J. A. 1856: *Lappisk grammatik*. J. M. Cappelens Forlag, Christiania.
- 1887: *Ordbok over det lappiske sprog med latinsk og norsk forklaring samt en oversigt over sprogets grammatik*. Christiania.
- GANANDER, HENRICUS 1743: *Grammatica lapponica*. Holmiæ.

- GEORGE, COULTER, H. 2005: *Expressions of Agency in Ancient Greek*. Cambridge University Press.
- GIVÓN, TALMY 1979: *On Understanding Grammar*. Academic Press, New York–San Fransisco–London.
- 2001a: *Syntax: an Introduction*. Volume I. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia.
- 2001b: *Syntax: an Introduction*. Volume II. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/Philadelphia.
- Golden & al. = ANNE GOLDEN, KIRSTI MAC DONALD og ELSE RYEN 1990 [1988]: *Norsk som fremmedspråk*. Grammatikk. Universitetsforlaget.
- GRICE, H. PAUL: *Logic and Conversation*. – Peter Cole and Jerry L. Morgan (eds.), *Syntax and Semantics*. Vol. 3. *Speech Acts* s. 41–58. Academic Press. N.Y.
- HARRIS, Z. S. 1957: *Co-occurrence and transformation in linguistic structure*. – *Language* 33 s. 283–340.
- HASPELMATH, MARTIN 1987: *Transitivity alternations of the anticausative type*. Arbeitspapier Nr. 5 (Neue Folge). Institut für Sprachwissenschaft – Universität zu Köln.
- HELANDER, NILS ØIVIND 2001: *Ii das šat murrii iige báktái. Davvisámegiela illa-tiivva geavaheapmi*. Dieđut 1/2001. Sámi Instituhtta.
- HOPPER, PAUL J. & THOMPSON, SANDRA A. 1980: *Transitivity in grammar and discourse*. – *Language* 56 s. 251–299.
- Hovdhaugen & al. = EVEN HOVDHAUGEN, FRED KARLSON, CAROL HENRIKSEN ja BENGT SIGURD 2000: *The History of Linguistics in the Nordic Countries*. Societas Scientiarum Fennica. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Introduction to Hebrew Verbal: Introduction to Hebrew Verbal Patterns, Stems, Binyanim*. [čujuhusbeaivi 6.7.2007]
<http://depts.washington.edu/bibheb/files/VerbStems.pdf>
- ISK = Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho 2004: *Iso suomen kielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- JACKSON, HOWARD 1990: *Grammar and Meaning. A Semantic Approach to English Grammar*. Longman. London and New York.

- JESPERSEN, OTTO 1968 [1924]: *The Philosophy of Grammar*. Tenth impression. George Allen & Unwin Ltd. London.
- KEENAN, EDWARD L. 1984: *Passive in the world's languages*. – Timothy Shopen (ed.), *Language typology and syntactic description*. Volume I. *Clause structure* s. 243–281. Cambridge University Press.
- Kieli ja sen kieliopit 1994: *Kieli ja sen kieliopit: opetuksen suuntaviivoja*. Opetusministeriö – Painatuskeskus, Helsinki.
- KITTILÄ, SEPPO 2000: *Passiivin prototyypistä*. – Anneli Pajunen (doaimm.), *Näkökulmia kielitypologiaan* s. 286–312. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- KORHONEN, MIKKO 1967: *Die Konjugation im Lappischen. Morphologisch-historische Untersuchung. I. Die finiten Formkategorien*. Suomalais-ugrilaisen seuran toimituksia 143. Helsinki.
- KORHONEN, MIKKO & MOSNIKOFF, JOUNI & SAMMALLAHTI, PEKKA 1973: *Koltansaamen opas*. Castrenianumin toimitteita 4. Helsinki.
- KULIKOV, LEONID 2006: *Voice Typology*. [čujuhusbeaivi 24.11.2007] http://www.leidenlinguistics.nl/content_docs/Course/ApproachesDiversity/kulikov_voice_typology.pdf.
- KULONEN, ULLA-MAIJA 1989: *The Passive in Ob-Ugrian*. Suomalais-ugrilaisen seuran toimituksia 203. Helsinki.
- LAGERCRANTZ, ELIEL 1929: *Sprachlehre des Nordlappischen nach den seelap-pischen Mundarten*. Oslo Etnografiske Museum. Bulletin 3.
- LAKOFF, ROBIN 1971: *Passive resistance*. – *Papers from the seventh regional meeting*. CLS 7 s. 149–162. Chicago Linguistic Society.
- LANGACKER, RONALD W. 2002: *Concept, Image, and Symbol. The Cognitive Basis of Grammar*. 2nd edition. With a new preface. Mouton de Gruyter, Berlin–New York.
- 1968: *Introduction to Theoretical Linguistics*. Cambridge University Press.
- LEEM, KNUD 1748: *En Lappisk Grammatica. Eftir den Dialect som bruges af Field-Lapperne udi Porsanger-Fiorden*, Kiøbenhavn.
- LYONS, JOHN 1970a: *Introduction*. – John Lyons (ed.), *New Horizons in Linguistics* s. 7–28. Penguin Books.
- 1970b: *Generative Syntax*. – John Lyons (ed.), *New Horizons in Linguistics* s.115–139. Penguin Books.

- MADVIG, JOHAN NICOLAI 1841. *Latinsk Sproglære til Skolebrug*. Gyldendal, Kjöbenhavn.
- MAGGA, OLE HENRIK 1986: *Studier i samisk infinitivsyntaks. Del I: Infinitivsetning. Akkusativ og infinitiv*. Sámi Instituhtta.
- MANNINEN, SATU & NELSON, DIANE 2004: What is a passive? The case of Finnish. *Studia Linguistica* 58(3) s. 212–251.
- NICKEL, KLAUS PETER 1990: *Samisk grammatikk*. Universitetsforlaget, Oslo.
- NIELSEN, KONRAD 1926: *Lærebok i lappisk. I Grammatikk*. A.W. Brøggers boktrykkeris forlag, Oslo.
- 1979 [1939–1962]: *Lappisk (Samisk) ordbok*. Universitetsforlaget, Oslo.
- PAJUNEN, ANNELI 2001: *Argumenttirakenne. Asiaintilojen luokitus ja verbien käyttötytyminen suomen kielessä*. SKS 187. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- PENTTILÄ, AARNI 1957: *Suomen kielioppi*. WSOY, Porvoo.
- PERLMUTTER, DAVID M. 1978: Impersonal Passives and the Unaccusative Hypothesis. – Proceedings of the fourth annual meeting of the Berkeley Linguistics Society, 157–189. University of California, Berkeley.
- PERLMUTTER, DAVID M. & SOAMES, SCOTT 1979: *Syntactic Argumentation and the Structure of English*. University of California Press.
- QVIGSTAD, J 1927: *Lappiske eventyr og sagn: 1. Lappiske eventyr og sagn fra Varanger*. Institutte for sammenlignende kulturforskning, Oslo.
- RASK, RASMUS 1832: *Ræsonneret lappisk Sproglære efter den Sprogart, som bruges af Fjædlapperne i Porsanger-fjorden i Finmarken. En Omarbejdelse af Prof. Knud Leems Lappiske Grammatica*. København.
- RUONG, ISRAEL 1970: *Min sámigiella. Lärobok i samiska*. Utbildningsförlaget, Uppsala.
- SAEED, JOHN. I. 2009 [2003]: *Semantics. Third Edition*. Wiley-Blackwell, Oxford.
- SAMMALLAHTI, PEKKA 1989: *Sámi-suoma sátnegirji. Saamelais-suomalainen sanakirja*. Jorgaleaddji Oy, Ohcejohka.
- 2002: *North Saami Resource Dictionary. Publications of the Giellagas Institute. Volume 1*. Oulu.
- 2005: *Láidehus sámegeiela cealkkaoahpa dutkamii. Davvi Girji, Kárášjohka*.
- 2007: *Gielladutkama terminologijja. Davvi Girji, Kárášjohka*.
- Sámi Áigi = Sámi Áigi. Sámi Áigečála. Altaposten.

- SCHLACHTER, WOLFGANG 1983: Eine grammatische Kategorie im Kontext. – *Különlenyomat a nyelstudományi közlemények 85. kötetének 2. számából* s. 421–433.
- SEINO, TOMOAKI & TANAKA, SHIN 2006: The “passive” voice in Japanese and German: argument reduction versus argument extension. – *Language* 44-2 s. 319–342.
- SHORE, SUSANNA 1986: *Onko suomessa passiivia. Suomalaisen kirjallisuuden seura*, Helsinki.
- SIEWIERSKA, ANNA 1984: *The Passive. A Comparative Linguistic Analysis*. Groom Helm, London.
- 2005: SS. Passive Constructions. [čujuhusbeaivi 14.2.2008]
www.lancs.ac.uk/fass/doc_library/linguistics/anna_siewierska/publications/2005Passive.pdf. – M. Haspelmath, M.S. Dryer, D. Gil & B. Comrie (eds.), *World Atlas of Language Structure* s. 434–437. Oxford University Press, chapter 103.
- STOCKFLETH, N. V. 1840: *Grammatik i Det Lappiske Sprog, saaledes som det tales i Norsk-Finnmarken. Første Del. Bogstav- og Formlæren*. Christiania.
- TURI, JOHAN 1910: *Muittalus samid birra*. ed. E. Demant. København.
- WHEELOCK, FREDERIC M. 2005 [1956]: *Wheelock’s Latin*. LaFleur, Richard A. (rev.). 6th Edition, Revised. HarperResource, New York.
- WIKLUND, K. B. 1916: *Lärobok i lapska språket. Andra reviderad upplagan*. Uppsala.
- Ylioppilasmatrikkeli = Helsingin Yliopisto: Ylioppilasmatrikkeli 1640–1852. [čujuhusbeaivi 6.5.2007]
<http://matrikkeli.helsinki.fi/ylioppilasmatrikkeli/henkilo.php?id=5519>